

Matkalla kirkon lastenohjaajaksi

Kirsi Pohjola

Matkalla kirkon lastenohjaajaksi

Kirsi Pohjola

Matkalla kirkon lastenohjaajaksi
Kirsi Pohjola

© Kirkon tutkimuskeskus

Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 54

Taitto: Grano Oy

ISBN: 978-951-693-374-3 (pdf)

ISSN: 2341-7641

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1. MIKSI TUTKIA KIRKON VARHAISKASVATUS- JA PERHETOIMINTAA?	5
1.1 Ammatillinen ja hengellinen identiteetti	6
1.2 Opiskelijoiden esittely.....	10
2 MIKSI LASTENOHJAAJAKSI?	17
2.1 Motiivien tarkastelua	17
2.2 Tuloksissa nousevan paradigman luonnetta	20
2.3 Motivoiko seurakunta työnantajana?	24
3 AMMATILLISUUS	29
3.1 Varhaiskasvatuksen ammattilainen	29
3.2 Ammatillinen osaaminen ja identiteetti.....	44
4 HENGELLISYYDEN JA USKONNOLLISUUDEN TUTKIMUKSEN HAASTEITA	47
4.1 Jäsenyyksen apuna ”laskeva” ja ”nouseva” paradigma	49
4.2 Uskonnollinen orientaatio ja kuuluminen.....	52
4.3 Uskonnollisuus uskomisena	57
4.4 Uskonnollisuus toiminnallisuutena	62
4.5 Uskonnollinen kasvu.....	66
4.6 Instituutiopainotteinen uskonnollinen kasvu	68
5 KIRKON VARHAISKASVATUS- JA PERHETOIMINNAN TUTKIMUKSESTA JA TEOLOGIASTA	72
5.1 Huolenpidon hengellinen luonne.....	73
5.2 Teologian ja pedagogiikan vuoropuhelua.....	77
LOPUKSI	82
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	84
LIITTEET	94
Liite 1. Kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohtia ja linjauksia	94
Liite 2. Kirkon lastenohjaajien ydinosaamisen kuvaus	98

JOHDANTO

Seurakunnan tiloissa ei ole hiljaista eikä tyhjää. Arkiaamuna oven edustalle on parkkeerattu runsaasti lastenvaunuja. Eteisessä on vilskettä, kun vauvoja riisutaan ulkovaatteista. Lastenohjaajat ovat auttamassa ja kyselemässä äitien kuulumisia. Ollaan tultu äiti–vauva-kerhoon tai ensivauvaryhmään, millä nimellä toimintaa kutsutaankin. Etenkin uusia tulijoita tullaan tervehtimään. Keskeisimpiä puheenaiheita ovat nukkuminen ja syöminen, vauva-ajan arjen kulmakivet. Puolenpäivän aikaan tilaa ja tarvikkeita valmistellaan toisen ryhmän tarpeisiin. Nyt eteinen täyttyy isommista lapsista. Kokoontumisten kokoonpano vaihtelee: On ryhmiä, joissa on yksinomaan lapsia, kuten 2–3-vuotiaiden tai 3–5-vuotiaiden päiväkerhoryhmiä. Perhekerhoissa taas mukana ovat vanhemmat, äiti tai isä tai joku läheisistä, kuten joku isovanhemmista. Koululaisten iltapäiväryhmät kuuluvat myös lastenohjaajan työhön, samoin erilaiset ilta-aikaiset kokoontumiset, kuten isä–lapsi-kerhot. Kirkon varhaiskasvatus ja perhetoiminta on kontekstuaalista, eli ne saavat toimintamuotonsa paikallisten tarpeiden mukaan.

Sain tutustua varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan moninaisuuteen eri puolilla Suomea, kun työskentelin Seurakuntien Lapsityön Keskuksessa¹ kouluttajana. Siirryin varhaiskasvattajan kouluttajan tehtävään lapsuus- ja perhetutkijan tehtävistä, ja minulla oli vahva tarve perehtyä kirkon varhaiskasvatukseen myös tutkimuksen kautta. Ilokseni pääsin vuonna 2013 mukaan Kirkon koulutuskeskuksen *Kasvu kirkon työntekijäksi* -hankkeeseen, jossa oli vuosien aikana tutkittu kirkon eri työntekijöiden ammatillisuutta ja jossa silloin vuorossa olivat kirkon lastenohjaajat.

Samanaikaisesti kun opiskelijat kasvoivat opintojensa kuluessa lastenohjaajan ammattiin, kasvoin itse papiksi. Tutkimuksen mahdollistajana ja tukijana on ollut asiantuntija Marja Pesonen Kirkon koulutuskeskuksesta. Tutkija Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimuskeskuksesta on antanut neuvojaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Kiitos Marjalle ja Veli-Matille ja Kirkon tutkimuskeskukselle tutkimuksen julkaisemisesta.

¹ Vuoden 2016 kirkon kasvatuksen järjestöjen fuusion myötä Nuori Kirkko.

1. MIKSI TUTKIA KIRKON VARHAISKASVATUS- JA PERHETOIMINTAA?

Lastenohjaajat ovat kirkon suurin työntekijäryhmä pappien ohella. Vuonna 2015 kirkossa työskenteli lapsityössä 2 381 henkilöä ja seurakuntapappien määrä oli 2 123.¹ Lastenohjaajat muodostavat 1900-luvun jälkipuoliskon voimakkaimmin kasvaneen kirkollisen ammattikunnan, ja lapsityö on laajentunut laaja-alaiseksi kirkon varhaiskasvatukseksi ja perhetoiminnaksi. Lastenohjaajien työalaa on kuitenkin tutkittu varsin vähän.

Kirkon varhaiskasvatus ja perhetoiminta tavoittavat vuosittain suuren joukon lapsia ja heidän vanhempiaan. Vaikka kirkon pitkäaikaisimman ja perinteisimmän toimintamuodon päiväkerhotoiminnan osallistujamäärät ovat vähentyneet kolmen vuosikymmenen aikana huomattavasti, oli sen piirissä edelleen lähes 40 000 lasta vuonna 2016. Lisäksi aamu- ja iltapäiväkerhot ja pyhäkoulut tavoittivat noin 30 000 lasta. Sitä vastoin perhekerhojen suosio on vahvaa, ja käyntikertoja tilastoitiin lähes miljoona.² Ilkka Kantola totesi jo vuonna 2004, että perhekerhot ovat viime vuosien aikana olleet kaikkein vahvimmin kasvava lapsityön alue; perhekerhot ja niin sanotut avoimet päiväkerhot ovat monille vanhemmille ja lapsille luonteva tapa liittyä seurakuntaan.³

Perinteisten toimintamuotojen rinnalle on kehitetty uudenlaisia tapoja palvella lapsia ja perheitä. Tällaisesta kerrotaan Kotimaa Pron artikkelissa: ”Merikotkantien palvelukodin päiväsalissa tuoksuu kahvi ja kuuluu iloinen rupattelu. Oulun Karjasillan seurakunnassa iloitaan uudesta työmuodosta, sillä *Monen polven perhekerho* on saanut osallistujia mummoista muksuihin ja taatoista taaperoihin.”⁴ Uudentyyppisten toimintojen osallistujamäärät ovat kasvaneet.⁵ Nykyään varhaiskasvatus toteutuu myös verkossa ja sosiaalisessa mediassa sekä verkostoyhteistyönä muiden paikkakunnalla lapsen ja perheiden tueksi toimivien tahojen kanssa. Samalla pyritään eroon työaloja erottavista rajoista ja haastetaan työntekijöitä yhteistyöhön muiden kasvatuksen työntekijöiden, erityisesti varhaisnuoriso- ja nuorisotyön työntekijöiden kanssa. Yhteistyö kuntien varhaiskasvatuksen kanssa on keskeistä. Kuntien varhaiskasvatuksen henkilöstöä tuetaan katsomuskasvatuksen

1 Kirkon tilastollinen vuosikirja 2015, 33.

2 Varhaiskasvatus-, nuoriso- ja rippikoulutyö vuonna 2016. Kirkon jäsentietojärjestelmä (Kirjuri), Kirkkohallitus. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content3F24FC>.

3 Kantola 2008, 114.

4 Alakangas 2017.

5 Vuodesta 2015 vuoteen 2016 osallistujamäärän kasvu oli 2,3 prosenttia.

toteuttamisessa mentoroinnin avulla.⁶ Kaiken kaikkiaan lastenohjaajilla on runsaasti kontakteja ja läheinen yhteys lasten ja perheiden arkipäivään.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatus ja perhetoiminta ovat merkittäviä tekijöitä suomalaisten lasten hengellisessä kasvussa, mikä todentuu myös tässä tutkimuksessa. Seurakunnan kasvatustoiminta kun on ollut keskeisenä myös lastenohjaajaopiskelijoiden omassa hengellisessä kasvussa ja kristillisen kielitaidon rakentamisessa. Vaikka opiskelijoiden uskonnollinen itsemäärittely on pitkälti yhteneväinen tämän päivän nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksen kanssa, niin heillä on kristillisen kulttuurin osaamis pohjaa kasvaa kirkon hengellisen työn tekijöiksi.

Seurakuntien varhaiskasvatuksen toimijoita ovat lastenohjaajat, lapsityönohjaajat/ varhaiskasvatuksen ohjaajat ja perhetyöstä tai varhaiskasvatuksesta vastaavat papit sekä vapaaehtoiset. Kun lastenohjaajilla on lapsi- ja perhetyön perustutkinto⁷, joka on 180 osaamispisteen laajuinen toisen asteen koulutus, niin kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan viran kelpoisuutena on 210 opintopisteen laajuinen sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto (sosionomi AMK), joka sisältää lastentarhanopettajan tehtäviin kelpoistavat vähintään 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot ja vähintään 90 opintopistettä teologia, kirkon ja seurakunnan työhön sekä kirkon varhaiskasvatukseen liittyviä opintoja.

Minna Valtonen käy seikkaperäisesti läpi kirkon varhaiskasvatuksen lähtökoh- tia ja kehitystä uuden varhaiskasvatuksen ohjaajan tutkintouudistusta käsittelevän tutkimuksen yhteydessä (ks. artikkelin tiivistelmä liitteessä 1).⁸

Käsite varhaiskasvatus otettiin kirkossa käyttöön jo 1960-luvulla, koska haluttiin korostaa kokonaisvaltaista kristillistä kasvatusajattelua. Rinnakkaisena käsitteenä on käytetty lapsi- ja perhetyötä, mutta nykyiset kirkon kasvatusta koskevat linjaukset painottavat nimenomaan seurakuntien varhaiskasvatusta.⁹ Perhetyön sijaan puhutaan perhetoiminnasta. Lastenohjaajan koulutuksen nimike on ollut ja on vuoteen 2018 saakka lapsi- ja perhetyön perustutkinto.

Tässä tutkimuksessa käytetään tutkimustulosten esittelyn yhteydessä lapsi- ja perhetyön käsitettä, koska lastenohjaajien koulutus oli tutkimusaineiston keruun aikana nimeltään *lapsi- ja perhetyön perustutkinto*. Lapsi- ja perhetyön perustutkinto lakkasi ja sen osaaminen siirtyi 1.1.2018 voimaan tulleen kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan osaamisalaan. Muutoin puhutaan nykykäsittein varhaiskasvatuksesta ja perhetoiminnasta. Lisäksi jatkossa käytetään sanaa kirkko, kun viitataan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

6 Kantola 2015, 18.

7 Piispainkokouksen suositus 2009, 92–97; Kirkkohallituksen päätös 2017.

8 Uuden koulutuksen kuvausta myös Valtonen 2016, 23–56.

9 Valtonen 2015, 187.

1.1 Ammatillinen ja hengellinen identiteetti

2000-luvun alussa kirkkoa pohditutti kirkon työhön opiskelevien ammatillinen identiteetti. Hanna Salomäki toteaa vuonna 2008 julkaistussa tutkimuksessaan, että kirkon työntekijöiden sitoutuminen työhönsä ja spiritualiteettiin sekä työntekijöiden hengellisen elämän vaaliminen on viime vuosina ollut toistuva puheenaihe kirkossa ja että esillä on ollut muun muassa kysymys kutsumuksesta.¹⁰ Tuolloin Kirkkohallitus korosti, että opiskelijoiden kirkollisen ja hengellisen identiteetin vahvistaminen on oleellista kirkollisen ja ammatillisen kvalifikaation kannalta ja että se on perusedellytys kirkollisessa työssä onnistumiselle ja viihtymiselle sekä oman persoonan kehitykselle.¹¹

Kirkolliskokous antoi marraskuussa 2004 kirkkohallituksen tehtäväksi selvittää, miten voitaisiin edistää kirkon alan opiskelijoiden sitoutumista kirkkoon. Työn tuloksena laadittiin selvitys *Kirkon virkaan opiskelevien hengellinen kasvu ja sitoutuminen kirkkoon*, jonka seurauksena käynnistettiin tutkimus- ja kehittämishanke *Kasvu kirkon työntekijäksi*.¹² Myöhemminkin vuonna 2012 julkaistussa kirkon nelivuotiskertomuksessa *Haastettu kirkko* korostettiin, että kirkon tulee kiinnittää erityistä huomiota omien työntekijöiden hengellisen identiteetin vahvistamiseen, sillä yhä harvemmallalla kirkon tehtäviin valmistuvalla nähtiin olevan yhteys seurakuntaan ennen valmistumistaan. Keskusteluissa on kuultavissa huoli kirkon työhön opiskelevien hengellisyydestä.

Seppo Häkkinen on väitöstutkimuksessaan käsitellyt kirkon jäsenyyteen sitoutumisen ihannetta ja todellisuutta 1960-luvulta 2000-luvulle. Tutkimuksessa selvitettiin, millaista sitoutumista kirkko odottaa jäseniltään (ideaali) ja miten jäsenyys todellisuudessa toteutuu (empiria). Jäsenyysihanteissa ei tapahtunut muutoksia tutkimuksen ajanjaksona. Todellisuus sitä vastoin näyttäytyi toisenlaisena kuin ihanteet.¹³ Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan samaan tapaan paitsi ammatillisen ja uskonnollisen ideaalin suhdetta todellisuuteen myös uskonnollisen ideaalin ja empirian suhdetta. Uskonnollisella ideaalilla viitataan vallitsevaan kirkkokäsitykseen, johon kirkon työntekijöiden uskonnollisuutta suhteutetaan ja joka ilmenee muun muassa siinä, millä tapaa työntekijöiden uskonnollisuutta on tutkittu ja mitä uskonnollisia piirteitä mitattu.

Kun kirkko huolestui 2000-luvun alussa kirkon työhön opiskelevien hengellisestä identiteetistä, ei tuolloin osattu ennakoida, millaista lastenohjaajaopiskelijoiden hengellisyys tulee olemaan 2010-luvun loppupuolella; heistä vain vajaa puolet ilmoittaa uskovansa Jumalaan, ja neljäsosa ei tiedä uskoako Jumalan olemassaoloon vai ei. Katsomukset tuntuvat muuntuvan moneen suuntaan. Yhä useamman suomalaisen identiteetti kristittynä on muuttumassa entistä ohuemmaksi, ja vastaavasti ateistina itseään pitävien määrä on lisääntynyt ennen kaikkea nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. 2010-lukua luonnehtii vastakkainasettelu liberaalin ja

¹⁰ Salomäki 2008, 7.

¹¹ Launonen 2009, 9.

¹² Salo 2006.

¹³ Häkkinen 2010, 250, 256–257.

konservatiivisen kentän välillä. On selvää, että yhteiskunta ja kulttuuri muuttuvat aina, mutta viime aikaiset muuttuvan yhteiskunnan haasteet ja uskonnollisen ilmapiirin muutokset ovat luonteeltaan sellaisia, että ne todennäköisesti lisäävät kirkollisessa työssä toimimisen haasteellisuutta.¹⁴

Kasvu kirkon työntekijäksi -hankkeen tavoitteena oli selvittää kirkon työhön suuntautuvien opiskelijoiden ammatillisen identiteetin muodostumista ja kehittää koulutusta niin, että tätä kasvua voidaan tukea. Taustalla olivat yhteiskunnalliset ja koulutuspoliittiset muutokset, jotka tiivistyivät kirkkotyönantajan näkökulmasta kysymykseen kirkon alan koulutuksen vetovoimasta: kiinnostaako kirkko työpaikkana? Hankkeen tuotoksia ovat Pekka Launosen tutkimukset diakonia- ja nuorisotyöaloilta ja Hanna Salomäen tutkimus kirkolliselle alalle hakeneiden uskonnollisesta taustasta.¹⁵ Launonen valottaa tutkimuksessaan diakonia- ja nuorisotyöntekijöiksi opiskelevien hengellisyyttä jumalauksella ja käsityksellä omasta uskosta sekä opiskelijoiden suhdetta herätysliikkeisiin.¹⁶ Salomäki puolestaan käsittelee kirkollisen alan opiskelijoiden sitoutuneisuutta suhteessa uskonnollisiin liikkeisiin.¹⁷ Herätysliikenäkökulma on ymmärrettävästi kiinnostava, koska vuoden 2015 tilastojen mukaan reilu kolmasosa kirkon työntekijöistä kuuluu johonkin herätysliikkeeseen.¹⁸

Jumalauksosta Launonen toteaa, että kristillisiin uskomuksiin liittyvät kysymykset ovat keskeisiä uskonnollisuustutkimuksen elementtejä ja että tällöin on yleensä selvitetty ihmisten uskoa Jumalaan, suhdetta keskeisiin kristillisiin opinkappaleisiin ja käsityksiä kuolemasta.¹⁹ Opiskelijoiden uskoa Jumalaan tarkasteltiin kahdella kysymyksellä: ”Uskon Jumalaan niin kuin ev.-lut. kirkko opettaa” ja ”En usko Jumalan olemassaoloon”. Toinen uskoa koskeva kysymys oli: ”Kuinka tärkeä Jumala on elämässäsi?”²⁰ Diakonia- ja nuorisotyöntekijäksi opiskelevien käsitystä omasta uskosta ja sen syntymisestä kartoitettiin kysymyksillä, onko usko kasvanut vähitellen vai onko henkilö tullut uskoon tiettyinä ajankohtana.²¹ Myös Sami Ritokosken ja Minna Valtosen tutkimus selvitti Diakin opiskelijoiden kutsumuksen ja ammatillisen identiteetin muutoksia opintojen aikana.²² Käsillä olevassa tutkimuksessa selvitetään myös Jumaluskkoa ja sen muotoja.

Yksinomaan määrällisestä ja kuulumiseen keskittyneestä kysymyksenasettelusta on uskontososologiassa laajennuttu merkityksenantojen ja arkipäiväisen hengellisyyden kokemuksellisuuden tulkintaan. Tässä tutkimuksessa pyrittiin joiltain osin vähentämään kuulumista mittaavia kysymyksiä, kuten kuulumista eri herätysliikkeisiin.

14 Niemelä 2014, 4.

15 Launonen 2005; 2007; Salomäki 2008.

16 Launonen 2009, 53.

17 Salomäki 2008.

18 Kirkon tutkimuskeskuksen tilastosivut ks. <https://www.kirkontutkimuskeskus.fi/viz?id=64>.

19 Launonen 2009, 58–59.

20 Launonen 2009, 61.

21 Launonen 2009, 63.

22 Ritokoski & Valttonen 2003.

Minna Valtonen jäseni väitöstutkimuksessaan kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien identiteettiä.²³ Samaan tutkimusperheeseen kuuluvat Kati Niemelän lukuisat tutkimukset kirkon työntekijöistä. Niemelän väitöstutkimus teologiaopiskelijoista loi pohjaa kirkon työntekijöiden ammatillisen kasvun tutkimuksille.²⁴ Niemelän väitöstutkimustaan varten kehittämä kysymyssarja toistuu myöhemmissä kirkon alan opiskelijoita koskeissa tutkimuksissa.

Eeva Salonen julkaisussa kirkon työntekijöiden koulutuksesta ammatillisella identiteetillä tarkoitetaan kristillisen uskon tuntemiseen, tulkitsemiseen ja harjoittamiseen sekä kirkon työhön sitoutumiseen liittyviä kysymyksiä. Määritelmä on muotoiltu *Kasvu kirkon työntekijäksi* -hankesuunnitelmaan vuonna 2004, ja se ohjaa tämänkin tutkimuksen kysymyksenasettelua.²⁵

Kirkon lastenohjaajia ovat tutkineet muiden muassa Krister Rantala ja Mari Battilana selvittäessään jo työssä olevien kirkon lastenohjaajien osaamista julkaisussa *Osaava lastenohjaaja*.²⁶ Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa *Matkalla kirkon lastenohjaajaksi* näkökulmana on ammattiin opiskelevien kasvu kirkon työntekijäksi.

Kun *Kasvu kirkon työntekijäksi* -hankkeen ensimmäisten tutkimusten kysymykset laadittiin 2000-luvun alussa, oli hengellinen maisema melko erilainen. Tuon ajan kohdan jälkeen on tapahtunut paljon paitsi yhteiskunnassa myös kirkossa. Tutkimus kirkon lastenohjaajista valmistuu ajankohtana, jolloin kirkko käy voimakasta keskustelua parisuhteeseen ja perheeseen liittyvistä kysymyksistä. Keskusteluun ovat kirkon puolelta ottaneet osaa lähinnä papit, eivät perheiden kanssa työskentelevät lastenohjaajat. Perherakenteet ja hoivasuhteet ovat moninaistuneet, eikä yhteiskunta ole tasa-arvoistumassa hyvinvoinnin suhteen. Tuoreimman, vuonna 2016 julkaisun nelivuotiskertomuksen *Osallistuva luterilaisuus* alussa sanotaan, että viimeisten vuosien aikana suomalaiset ovat kohdanneet monella tapaa muuttuneen maailman. Ja vaikka nähtävillä on ollut pidempi kehityskulku, ovat viime vuosien tapahtumat muuttaneet maailmaa tavoilla, joita harvat osasivat vielä vuosikymmen sitten ennustaa, kuten pakolaisuuskysymys, uskonnollisen terrorismin lisääntyminen ja uskonnon poliittisen vaikutusvallan kasvu maailmanlaajuisesti.²⁷ Haasteet ja kehittämisen painopisteet muuttuvat: 2010-luvun loppupuolella ei kirkon sisäistä keskustelua hallitse työntekijöiden kutsumustietoisuus vaan pikemminkin polarisoituminen, mikä näkyy erityisesti keskusteluissa samaa sukupuolta olevien parisuhteista.

Osana *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimusten sarjaa nyt käsillä olevassa tutkimuksessa selvitetään opiskelijoiden ammatillisuutta ja hengellisyyttä²⁸. Aikaisempien *Kasvu*

23 Valtonen 2009.

24 Niemelä 1999.

25 Salo 2006, 5.

26 Rantala & Battilana 2015.

27 Ketola et al. 2016, 6.

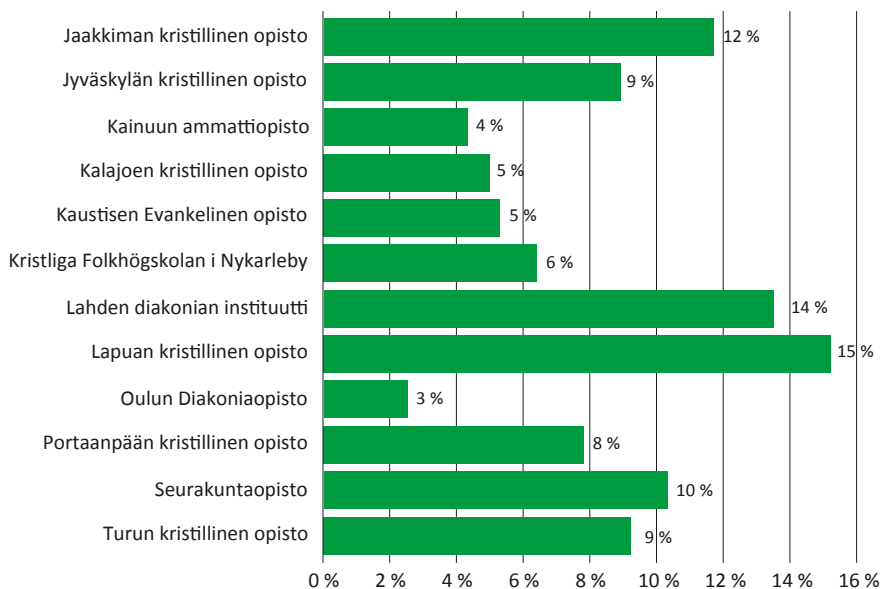
28 Tässä tutkimuksessa käsitteitä uskonnollisuus ja hengellisyys käytetään synonyymeina.

kirkon työntekijäksi -tutkimusten tapaan tavoitteena on selvittää paitsi ammatillista kasvua myös opiskelijoiden kirkollisen identiteetin muodostumista opintojen aikana.²⁹

1.2. Opiskelijoiden esittely

Kysely suunnattiin niille kahdelletoista koulutuksen järjestäjälle, jotka toteuttivat vuosina 2014–2016 lapsi- ja perhetyön perustutkintoa sekä opetussuunnitelmaperusteisena että näyttötutkintona. Näitä olivat Jaakkiman kristillinen opisto, Jyväskylän kristillinen opisto, Kalajoen Kristillinen opisto, Kaustisen Evankelinen Kansanopisto, Koulutuskeskus Agricola, Kristliga folkhögskolan i Nykarleby, Lahden diakonian instituutti, Lapuan kristillinen opisto, Portaanpään kristillinen opisto, Seurakuntaopisto, Turun kristillinen opisto ja Ylitornion kristillinen opisto.³⁰

Kuvio 1. Vastaajien osuudet oppilaitoksittain, % (1. kysely 2014, N=282).

29 Salomäki 2008, 13.

30 Lahden diakoniasäätiö (Lahden diakonian instituutti), Oulun diakonissalaitoksen säätiö (Oulun diakoniaopisto ja sen Ylitornion toimipiste) ja Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö (Helsingin Diakoniaopisto) lakkautettiin ja toiminnot siirtyivät 1.1.2017 alkaen Suomen Diakoniaopisto Oy:lle (Suomen Diakoniaopisto). Seuraavat koulutuslaitokset yhdistyivät vuosien 2015–2017 alusta Kirkkopalvelut ry:hyn (Seurakuntaopisto): Koulutuskeskus Agricola (1.1.2015 alkaen), Jaakkiman kristillinen opisto (1.1.2016 alkaen), Lapuan kristillisen opiston kannatusyhdistys ry (Lapuan kristillinen opisto) ja Österbottens Svenska Kristliga Folkhögskolesällskap r.f. (Kristliga folkhögskolan i Nykarleby) (1.1.2017 alkaen).

Tutkimus kohdistui vuonna 2014 lapsi- ja perhetyön perustutkinnon aloittaneisiin (sekä opetussuunnitelmaperusteisen tutkinnon suorittajiin että näyttötutkinto-opiskelijoihin). Tässä tutkimuksessa käytetään jatkossa termiä nuoret kuvaamaan opetussuunnitelmaperusteisen tutkinnon ja termiä aikuiset kuvaamaan näyttötutkinnon suorittajia.

Kirkon tutkimuskeskus organisoi kyselyn teknisen toteuttamisen opistoille ja vastausten taltioinnin. Se on vastannut myös aineiston tilastollisesta työstämisestä. Kysymysten kehittämisvaiheessa on kuultu Kirkon tutkimuskeskuksen lisäksi myös lapsi- ja perhetyön perustutkintoa järjestävien oppilaitosten mielipiteitä.

Kyselyjä oli kolme, joista ensimmäinen toteutettiin vuosien 2014 ja 2015 vaihteessa. Toinen kysely sijoittui loppuvuoteen 2015, ja kolmas ja viimeinen kysely toteutettiin marras- ja joulukuussa 2016. Jatkossa kyselyihin viitataan nimillä ensimmäinen, toinen ja kolmas kysely vuosilukujen sijaan.

Kyselyyn saatiin vastauksia kaikista oppilaitoksista, joista yksi on ruotsinkielinen. Vastausten määrä ensimmäisessä kyselyssä oli 282. Seuraavaan kyselyyn vastauksia saatiin 151 ja viimeiseen kyselyyn vastanneita oli vain 59. Eniten vastauksia saatiin Lapuan kristillisestä opistosta sekä Lahden diakonian instituutista. Tutkimusaineisto koostuu näiden kolmena peräkkäisenä vuotena koottujen kyselyjen tuloksista.

Pitkittäistutkimuksille on tyypillistä, että vastausten määrä pienenee. Tässä tutkimuksessa aineiston pienenemiseen vaikutti myös se, että näyttötutkinnon suorittamisaika on tavallisesti lyhyempi verrattuna opetussuunnitelmaperusteisena suoritettavaan tutkintoon. Opiskeluaika vaihtelee myös aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) vuoksi.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden määrä ja kyselyjen ajankohta.

	1. kysely	2. kysely	3. kysely
Vastanneita	282	151	59
Vastaamisen ajankohta	Vuodenvaihde 2014/2015	Loppuvuosi 2015	Marras- ja joulukuu 2016

Kysymyksissä on keskitytty lastenohjaajien ydinosaamiseen, ja lomake sisältää samoja kysymyksiä ja väittämiä kuin aikaisemmissa *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimuksissa niiltä osin kuin ne ovat relevantteja lastenohjaajien koulutuksen suhteen. On huomioitava, että lapsi- ja perhetyön perustutkinto on toisen asteen ammatillinen perustutkinto, kun taas kaksi aikaisempaa tutkimusta ovat koskeneet korkeakoulututkintoja. Yhteisiä teemoja ovat ammatilliseen motivaatioon, osaamiseen ja uskonnolliseen identiteettiin liittyvät kysymykset. Lastenohjaajatutkimus sisältää myös kysymyksiä, joita on käytetty *Nuorisobarometrissa* ja *Kouluterveyskyselyssä* sekä *Gallup Ecclesiasticassa*. Lisäksi nuorten itsesuhteeseen liittyviä

kysymyksiä on muotoiltu uskonnollisuutta ja itsetuntoa käsittävän yhdysvaltalaisutkimuksen pohjalta.³¹

Kasvu kirkon työntekijäksi -hankkeen ensimmäiset tutkimukset on toteutettu 2000-luvun puolivälissä, joten osa kysymyksistä on laadittu yli kymmenen vuotta sitten. Suomalainen hengellinen maisema oli tuolloin yhteneväisempi. Kysymyksissä on pyritty huomioimaan muuttunut yhteiskunnallinen ja kirkollinen ilmapiiri. Lomakkeeseen on lisätty kysymyksiä opiskelijoiden sosiaalisista suhteista, koetusta hyvinvoinnista, suhtautumisesta monikulttuurisuuteen ja vapaaehtoistyöhön.

Hengellisyyttä selvittävät kysymykset on pyritty muotoilemaan niin, että niillä tavoitettaisiin moninaistuneet uskonnollisuuden ilmenemismuodot. Lisäksi kysymysten laadinnassa on huomioitu lastenohjaajien ydinosaamisen sisällöt, joten kysely sisältää osallisuuteen, vapaaehtoisuuteen, moniammatillisuuteen ja verkostoitumiseen liittyviä väittämiä.

Ensimmäisessä kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden kiinnostusta alalle, motivaatia, asenteita, hyvinvointia, uskonnollisuutta ja hengellisyyttä. Lomakkeessa oli kysymyksiä myös osallisuudesta, vapaaehtoisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Toisessa kyselyssä pääpaino oli ammatillisen osaamisen itsearviointia mittaavissa kysymyksissä. Viimeiseen, kolmanteen kyselyyn lisättiin avoimia kysymyksiä, koska kahden edellisen perusteella vaikutti siltä, että opiskelijat ovat motivoituneita kirjoittamaan ajatuksistaan.

Kyselyyn vastattiin enimmäkseen käyttäen viisiportaista negatiivinen–positiivinen-skaalattua Likert-asteikkoa. Taustamuuttujien kartoittamisessa käytettiin pääosin vakiintuneita kysymyksiä. Sukupuolen ja syntymävuoden lisäksi vastaajilta kysyttiin monivalintakysymyksiin siviilisäätystä, perhe- ja asumismuotoja, asuinpaikkaa ja koulutusastetta sekä puolison tai vanhempien koulutus- ja työtaustaa.

Aineistoa on analysoitu pääosin tilastollisin menetelmin. Eniten on hyödynnetty suoria jakaumia ja ristiintaulukointia, avoimien vastausten kohdalla sisällönanalyysia. Tulokset on esitelty pääsääntöisesti prosenttijakaumien ja ristiintaulukointien avulla. Taustamuuttujina käytetään pääasiassa koulutusmuotoa eli opetussuunnitelma-perusteinen tai näyttötutkintomuotoinen koulutus.

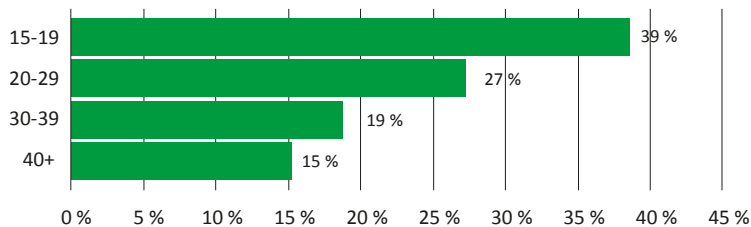
Tutkimuksessa on noudatettu hyviä tutkimuseettisiä käytäntöjä. Näistä keskeisin on, että kenenkään tutkimukseen osallistuneen henkilöllisyys ei paljastu. Hyvää tutkimuseettistä käytäntöä toteutettiin myös siinä, että tutkimuskysymyksissä huomioitiin oppilaitosten mielipiteet ja näkökulmat. Näin voitiin ennakoida kysymysten sopivuus kohderyhmää, lastenohjaajaopiskelijoita, ajatellen. Kuten edellä todettiin, osa kysymyksistä on vertailtavuuden vuoksi samoja kuin aikaisemmissa kirkon tutkimuksissa sekä nuoriso- ja hyvinvointitutkimuksissa käytetyt kysymykset. Kysymysten eettinen sopivuus on siten koeteltu jo aikaisempien kyselyjen yhteydessä.

31 Ciarrochi & Heaven 2012, 676–688.

Kaikkiin kahteentoista oppilaitokseen on oltu yhteydessä. Tutkimus, sen tarpeellisuus ja tavoitteet perusteltiin oppilaitoksille. Kaikki koulutuksen järjestäjät myönsivät tutkimusluvan. Motivointi ja tutkimuksen mielekkyyden perusteleminen osoittautuivat tärkeäksi senkin perusteella, että kaikki oppilaitokset myös vastasivat ensimmäiseen kyselyyn.

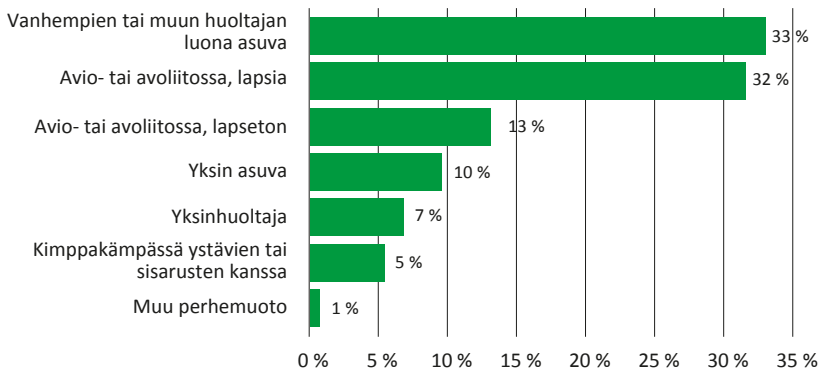
Tutkimuksessa tarkastellaan lähes kolmensadan opiskelijan näkemyksiä ja kokemuksia. Opiskelijoista reilu kolmannes (39 %) on nuoria, alle 20-vuotiaita, ja loput nuoria aikuisia (21–29-v.) tai heitä vanhempia (30–55-v.).

Kuvio 2. Opiskelijoiden ikäjakauma (1. kysely 2014, N=278).

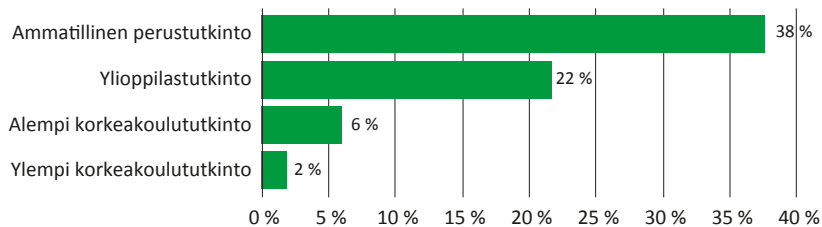
Suurin osa opiskelijoista on naisia. 278 opiskelijasta vain kaksitoista eli 4,2 prosenttia on miehiä.

Kuvio 3. Opiskelijoiden perhemuoto (1. kysely 2014, N=282).

Opiskelijoista yli puolet on perheellisiä, suurin osa heistä lapsiperheellisiä. Kuviossa 3 näkyy, miten perhemuoto jakaantuu. Nuoret asuvat pääsääntöisesti vielä vanhempiensa kanssa. Opiskelijoiden lapsuudenperhetaustana on suurimmaksi osaksi ydinperhe (75 %), toiseksi eniten on asuttu yhdessä äidin kanssa (15 %), mutta myös vuoroin äidin ja isän kanssa (5 %).

Kuvio 4. Lastenohjaajaksi opiskelevien aiempi koulutus (1. kysely 2014, N=282).

Opiskelijoista 28 prosenttia ei ole suorittanut aiempaa tutkintoa, näistä suurin osa tuli peruskoulusta. Lopuilla opiskelijoista on suoritettuna joko toinen ammatillinen perustutkinto (38 %) tai ylioppilastutkinto (22 %). Aikaisempia tutkintoja ovat muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto (lähihoidaja), liiketalouden perustutkinto (merkonomi) ja perhepäivähoitajan ammattitutkinto. Kuudella prosentilla on alempi korkeakoulututkinto, josta opiskelijat itse käyttivät vastauksissaan tradenomin, artenomin, restonomin tai yhteisöpedagogin tutkintonimikkeitä.

Taulukko 2. Opiskelijoiden kuuluminen eri kirkkokuntiin tai uskonnollisiin yhteisöihin (1. kysely 2014, N=282).

Mikä seuraavista kuvaa tilannettasi parhaiten. Kuulun...	%
Evangelis-luterilaiseen kirkkoon	86
Ortodoksiseen kirkkoon	2
En ole koskaan kuulunut kirkkoon	2
Olen kuulunut, mutta itse eronnut	4
Olen kuulunut, mutta perhe eronnut	0,4
En osaa sanoa	4
Muuhun kirkkoon tai uskonnolliseen yhdyskuntaan	2
Yhteensä	100

Lastenohjaajakyselyjen ajankohtana eli vuosina 2015 ja 2016 Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului 72,8 prosenttia väestöstä, joten lastenohjaajaksi opiskelevien kirkkoon kuulumisen osuus, 86 prosenttia, on melkoisen paljon enemmän. Vaikka suurin osa opiskelijoista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, niin muutos diakonia- ja nuorisotyönohjaajaksi opiskelevien tutkimukseen verrattuna on selkeä; kymmenen vuotta sitten heistä 95 prosenttia kuului

evankelis-luterilaiseen kirkkoon.³² Vain kaksi prosenttia kuului muihin kirkkokuntiin, joita olivat helluntailaisuus ja vapaakirkko.

Taulukko 3. Suomessa asumisen pituus (1. kysely 2014, N=282).

Kuinka kauan olet asunut Suomessa?	%
Koko ikäni	95
Yli 10 vuotta, mutta en aina	2
5–10 vuotta	1
3–4 vuotta	1

Muutos aikaisempiin *Kasvu kirkon työntekijöiksi* -tutkimuksiin verrattuna näkyy myös siinä, että opiskelijoista muutama prosentti on maahanmuuttajia.

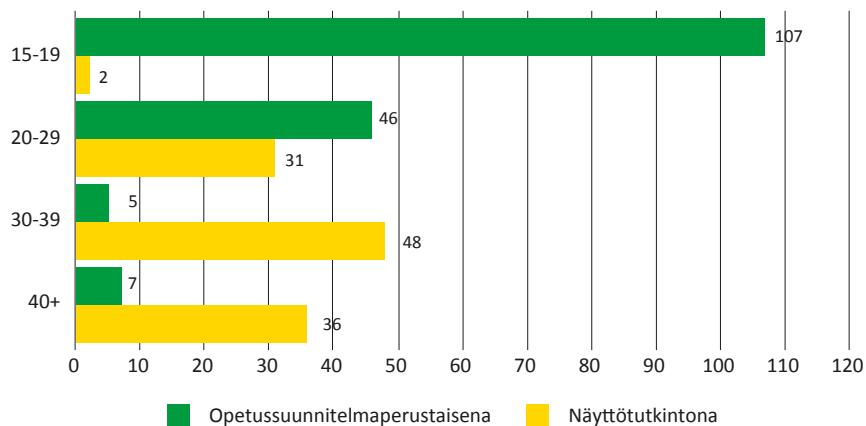
Lapsi- ja perhetyön perustutkintoa voi suorittaa sekä nuorisoasteen tutkintona että näyttötutkintona. Yli puolet (58 %) suorittaa tutkinnon päiväopiskeluna ja vajaa puolet (42 %) näyttötutkintona. Nuorista suurin osa suorittaa tutkinnon opetussuunnitelmaperusteisesti ja nuoret aikuiset ja aikuiset näyttötutkintona. Kahden vastaajaryhmän erilaisuus niin iän, elämäkokemuksen kuin osin koulutuksen suhteen on tutkimukselle sekä haaste että mahdollisuus. Diakonia- ja nuorisotyö -tutkimuksessa aikuiskoulutus rajattiin pois ennen kaikkea siksi, että ikä, pohjakoulutus ja työkokemus ovat aikuisilla kovin toisenlaiset kuin nuorilla. Launonen myöntää, että aikuisopiskelijoiden tutkiminen on kiistämättä tarpeellista, koska aikuisopiskelijoiden ja alanvaihtajien määrä on kasvanut huomattavasti.³³ Sama tilanne on teologiaopiskelijoiden kohdalla. Heikki Salomaa toteaa, että useilla teologian maisteriopiskelijoilla on jokin aikaisempi koulutus.³⁴ Lastenohjaajatutkimuksessa tutkintomuoto on keskeinen taustamuuttuja niin suhteessa uskonnollisuuteen kuin ammatilliseen orientaatioon.

32 Launonen 2009, 46.

33 Launonen 2009, 27.

34 Salomaa 2013, 197.

Kuvio 5. Opiskelijoiden ikäjakauama opetussuunnitelmaperusteisessa ja näyttötutkintoon perustuvassa koulutuksessa (1. kysely 2014, N=282).

2 MIKSI LASTENOHJAAJAKSI?

Kun tutkitaan ammatillisuutta, keskeinen kysymys on, mikä saa hakeutumaan lastenohjaajaksi ja suorittamaan lapsi- ja perhetyön perustutkinnon. Motivaatiota tarkastellaan samansuuntaisesti kuin aikaisemmissa kirkon työntekijätutkimuksissa. Launonen jakaa koulutukseen liittyvän motivaation *sisäisiin* ja *ulkoisiin* motivaatiotekijöihin, joista sisäiset motivaatiotekijät nimensä mukaisesti nousevat henkilön sisäisistä pyrkimyksistä ja liittyvät esimerkiksi auttamishaluun tai hengellisiin lähtökohtiin. Ulkoiset motivaatiotekijät ovat luonteeltaan enemmän käytännöllisiä. Kati Niemelä puhuu tutkimuksissaan kirkon alan opiskelijoista *minä-lähtöisistä* ja *välillisistä* motiiveista.¹

Tietylle alalle hakeutumista on tutkittu laajasti. 2000-luvulla vallitsevat uravallinnan teorit pyrkivät hahmottamaan motivaatiota niin sosiaalisen oppimisen kuin persoonallisten ominaisuuksien näkökulmista. Jälkimmäisessä lähestymistavassa ajatellaan, että tietyt ihmisen persoonallisuuden piirteet yksinkertaisesti sopivat paremmin tiettyihin tehtäviin ja että näiden ominaisuuksien mukaisesti ihmisillä on taipumus tuntea vetoa tiettyihin ammatteihin.² Näin opiskelijat itse selittävät kiinnostustaan alalle avoimissa vastauksissa: ”Olen hyvä lasten kanssa” tai ”Saan mahdollisuuden omien lahjojen ja taipumusten käyttöön”. Sosiokognitiivinen teoria tarkoittaa pitkälti samaa puhuessaan minäpystyvyydestä eli siitä, millaisena ihminen pitää itseään ja ominaisuuksiaan.³ Minäpystyvyyteen puolestaan vaikuttaa sosiaalinen konteksti, sen odotukset ja arvot. Tästä kertoo se, että 282 lastenohjaajaopiskelijasta vain kaksi on poikia. Minäpystyvyyden ohella sukupuolella ja sosiokulttuurisilla tekijöillä on siten vaikutusta uravalintaan.⁴ Ylipäätään tässä tutkimuksessa opiskelevien motivaatiosta kertoo, että lähes kaikille opiskelijoille (90 %) lastenohjaajakoulutus on ollut ykkösvaihtoehto.

2.1 Motiivien tarkastelua

Alalle pyrkimisen syitä arvioitiin kysymyssarjalla, jossa on 17 kohtaa ja jotka voidaan karkeasti jakaa minä-lähtöisiin eli sisäisiin ja välillisiin eli ulkoisiin kysymyksiin. Toisekseen opiskelualan valinnan motiivia kysyttiin avoimella kysymyksellä, johon vastaamista ohjeistettiin seuraavasti: ”Jatka ajatuksiasi seuraavasta lauseesta: Haluan tehdä työtä lapsi- ja perhetyön parissa, koska...” Kaikki opiskelijat jatkoivat lausetta ja kertoivat motiivistaan, mikä osaltaan kertoo opiskelualan tärkeydestä heille.

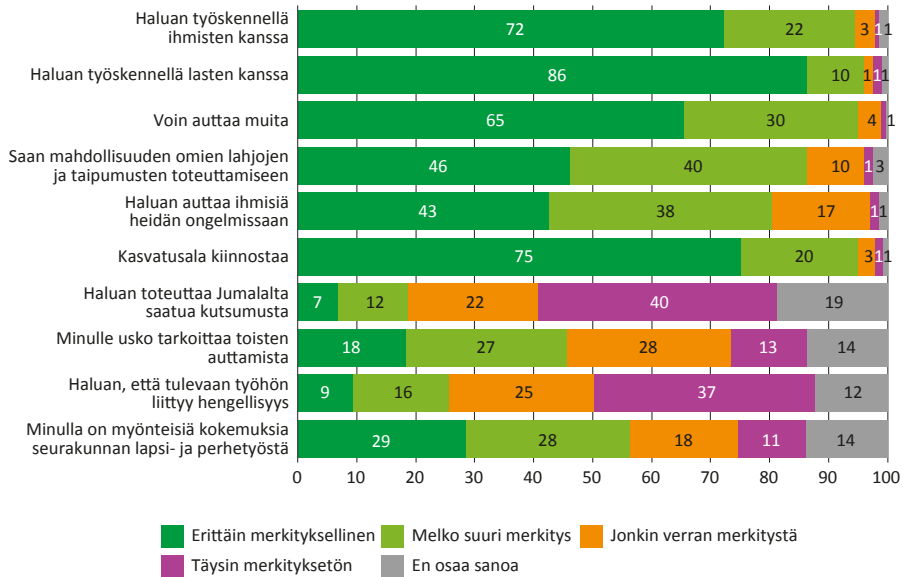
¹ Launonen 2009, 66.

² Niemelä 2013, 56.

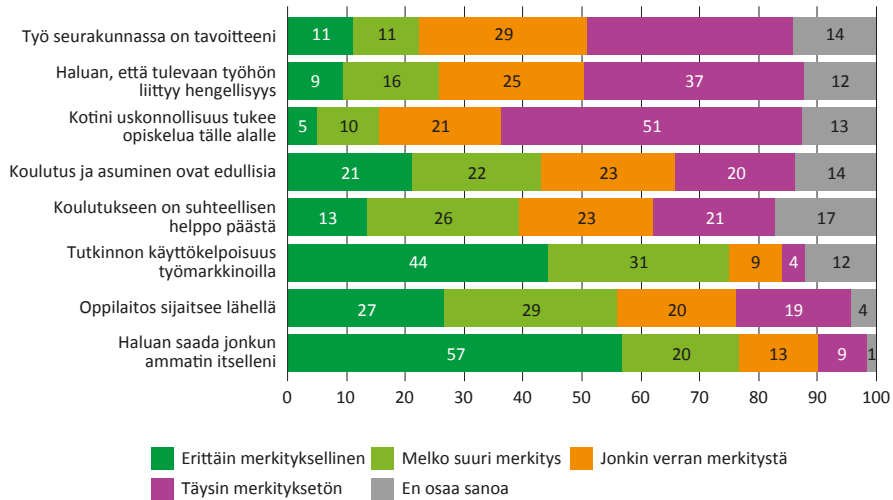
³ Niemelä 2013, 58.

⁴ Niemelä 2013, 59.

Kuvio 6. Minä-lähtöisiä eli sisäisiä motiiveja (1. kysely 2014, N=275–282).

Kuvio 7. Välillisiä eli ulkoisia motiiveja (1. kysely 2014, N=275–282).

Tässä tutkimuksessa vastaajina olleet opiskelijat halusivat ennen kaikkea työskennellä lasten kanssa. Ammatillinen motivaatio painottui kasvatukseen, lapsiin ja perheisiin sekä haluun auttaa ja tukea heitä. Motivaatio näihin oli äärimmäisen vahvaa. Avoimissa vastauksissa vahvaa motivaatiota työskennellä lasten ja auttamisen parissa nimitettiin myös kutsumukseksi. Kyselyssä käytetty ilmaisumuoto ”Haluan toteuttaa Jumalalta saatua kutsumusta” sitä vastoin koettiin vähemmän merkityksellisenä. Samoin vähemmän merkittävänä koettiin hengellisyyden merkitys työssä ja työ seurakunnassa. Kodin uskonnollisuudella oli vähiten merkitystä alan valintaan. Sitä vastoin omat myönteiset kokemukset seurakunnasta olivat motivoineet opiskeluvalintaan. Kun uskonnollisuus saa konkreettisen ilmenemismuodon, uskonnon vaikutus opiskeluvalintaan kasvaa huomattavasti. Yli puolella vastaajista myönteinen kokemus seurakuntien lapsi- ja perhetyöstä oli vaikuttanut hyvin tai melko paljon alan valintaan.

Opiskelijat halusivat työskennellä lasten kanssa, mutta ylipäätään ihmisten kanssa, ”ihmisläheisessä” työssä. Uskon ja auttamisen suhde oli vahvaa: usko tarkoittaa toisten auttamista, ja auttaminen on yksi keskeisimmistä syistä hakeutua alalle. Tärkeysjärjestyksessä se on heti lasten, ylipäätään ihmisten parissa työskentelyn kanssa. Myös omien lahjojen tai taipumusten osuus alan valinnassa on suuri, mikä oli keskeisesti esillä avoimissa vastauksissa: yhtäältä halu auttaa ja toisaalta oma kiinnostus ja innostus alalle. Rinnakkain ja osin päällekkäin kuvattiin halua auttaa ja tukea lapsia ja heidän perheitään ja samanaikaisesti kerrottiin omasta motivaatiosta ja soveltuvuudesta: ”Tykkään toimia lasten kanssa ja olen hyvä siinä.” Samaan tapaan teologien uravalinnassa keskimääräistä tärkeämpiä motiiveja koulutukseen hakeutumisessa olivat *itsensä toteuttamiseen* liittyvät motiivit, joille on ominaista näkemys omasta soveltuvuudesta alalle.

Ulkoisia motiiveja, kuten koulutuksen edullisuutta tai koulutukseen pääsyä, ei koettu tärkeinä. Oppilaitoksen läheisyys on vaikuttanut vain jonkin verran opiskeluvalintaan. Sen sijaan halu saada työmarkkinoilla käyttökelpoiseksi koettu ammatti on koettu tärkeäksi alan valinnassa.

Kun verrataan lastenohjaajaopiskelijoiden motivaatiota teologian ja diakonia- ja nuorisotyön opiskelijoiden motivaatioon, niin myös diakonia- ja nuorisotyöntekijäopiskelijoiden vahvimpina alalle hakeutumisen motiiveina olivat auttamiseen liittyvät tekijät – halu työskennellä ihmisten kanssa, palveleminen ja ihmisten auttaminen heidän ongelmissaan. Vähintään 94 prosenttia vastaajista oli valmismisvaiheessa näihin kolmeen kärkimuuttuun liittyvistä väittämistä täysin tai jokseenkin samaa mieltä.⁵ Vuonna 2010 teologiaa opiskelemaan pyrkineille toteutetusta kyselystä puolestaan ilmenee, että tärkeimpinä alalle hakeutumisessa ovat olleet itsensä toteuttamiseen liittyvät motiivit, kuten ”Sovellun kyvyiltäni ja taidoiltani alalle” ja ”Tilaisuus käyttää ja toteuttaa taipumuksiani”. Toiseksi

5 Launonen 2009, 67.

tärkeimpänä tulee auttamiseen liittyvät motiivit.⁶ Ylipäättään pappien ja kanttorien kohdalla auttamissuuntatuneisuus ja hengellinen kutsumus ovat heikentyneet ja itsensä toteuttaminen vastaavasti vahvistunut 1970-lukuun verrattuna.⁷ Suunta on kiintoisa siksi, että kirkon hengellisen työn tekijöiden osaamisesta todetaan, että ammatillinen kasvu edellyttää muun muassa realistista itsetuntemusta ja kykyä itsearviointiin, koska ilman näitä on vaarana, että *työstä tulee itsetoteutuksen väline*.⁸ Kirkko ei siten pidä suotavana sitä, että hengellisen työn tekijöiden motiivi on itsensä toteuttaminen. Onko kyse käsitteille annettujen sisältöjen muuttumisesta vai onko ammatillinen orientaatio muuttunut todellakin niin, että työllä haetaan ennen kaikkea itsensä toteuttamista? Vai onko niin, että kukaan, edes kutsumustyössä oleva, ei voi olla irrallaan jälkimodernin ajan ihmistyyppistä, joka on pakotettu, tahtoo tai ei, rakentamaan minuuttaan ilman perinteiden tuomaa turvaa?

Anthony Giddensin klassikoksi muodostunut kuvailu jälkimodernin ihmisen kohtalosta vastaa lastenohjaajaopiskelijoiden profilia. Giddens kun näkee, että identiteetti ei ole ulkoapäin annettua, vaan se on prosessi, jota on pidettävä koko ajan käynnissä ja joka edellyttää refleksiivistä tietoisuutta.⁹ Tämä refleksiivinen tietoisuus tarkoittaa pakostakin itsensä toteuttamista. Itsensä toteuttaminen lienee näin väistämätöntä myös hengellisen työn tekijöille.

Aikuisopiskelijoilla vaikutti olevan jonkin verran suurempi motivaatio työskennellä kaikenikäisten ihmisten kanssa. Näyttötutkintoa suorittaessaan heillä oli kokemusta työstä, ja se todennäköisesti toi varmuutta mielipiteeseen. Ylipäättään aikuisopiskelijat olivat jonkin verran motivoituneempia lastenohjaajan työhön. He kokivat nuoria opiskelijoita vähäisemmässä määrin opiskelun keinona saada joku ammatti itselleen.

Ammatilliseen identiteettiin ja minäpystyvyyteen liittyy näkemys omasta osaamisesta ja pätevyydestä tiettyihin tehtäviin.¹⁰ Tämä ei kuitenkaan vielä kerro osaamisesta ja ammatillisesta kehitymisestä. Näyttää siltä, että lastenohjaajaksi opiskelevien itsearviointi ei ole käsitteellistä eikä osaamista tai kehittymistä arvioida. Osaaminen nähdään ikään kuin luonnollisena ominaisuutena eikä oppimista, ammatillista kehittymistä tai sen tarvetta luonnehdita.

2.2 Tuloksissa nousevan paradigman luonnetta

Toiminnalliselle hengellisyydelle näyttää aineistojen valossa olevan ominaista omasta identiteetistä lähtevä suhde maailmaan, työhön ja hengellisyyteen. Kaiken

6 Niemelä 2013, 63–64.

7 Niemelä 2013, 60.

8 Kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosaminen 2010.

9 Giddens 1991, 52–54.

10 Niemelä 2013, 63, 131.

kaikkiaan avoimista vastauksista oli kiteytettävissä käsitteet *auttaminen*, *tunne*, *itsearviointi* ja *kutsumus*. Ne resonoivat nousevan paradigman piirteisiin; käsite, jolla jäsennetään tämän tutkimuksen hengellisyyttä.

- Auttaminen oli selkeästi keskeisin motivaatio opiskella alaa. Auttaminen mainittiin suurimmassa osassa avoimista vastauksista. Auttamisen lisäksi motivaatiota kuvattiin sanoilla *edistäminen*, *tukeminen*, *vaikuttaminen* ja *kehittäminen*.

Haluan edistää lasten kasvun kehitystä

Haluan tuoda heille tukea ja turvaa

Haluan vaikuttaa tulevaisuuden sukupolvien kasvuun

Haluan päästä kehittämään toimintaa.

- Motivaatio alaan ilmaistiin tunneilmaisuuina. Opiskelijan tunne kohdistui sekä lapsiin että itse työhön.

Jag tycker om barn

Rakastan lapsia

Pidän lapsista

Tykkään olla lasten kanssa

Tykkään tehdä töitä lasten kanssa

Tykkään toimia lasten ja perheiden kanssa

Tykkään tästä työstä

Lapset ovat lähellä sydäntäni

Työ tuntuu luonnolliselta

Lapset on ihania.

- Itsearvioissa kokemus minälähtöisyydestä ilmaistiin seuraavasti:

Tunnen olevani hyvä lastenohjaaja

Se tuntuu omalta ja luontevalta

Tulen hyvin toimeen lasten kanssa

Minun on hyvin luontevaa toimia lasten kanssa

Minulla on taitoa kohdata erilaisia lapsia

Olen siinä hyvä

Jag har känt att jag är bra på.

- Kutsumus puolestaan sanoitettiin seuraavilla tavoilla:

Tuntuu että se on minun juttu

Se on minun juttu

Se on minun unelmani

Se on kutsumukseni

Haluan toteuttaa omaa luovuuttani.

- Kutsumus mainitaan useammassakin vastauksessa, mutta 151 vastauksesta vain kahdessa mainitaan usko:

Työssä on mahdollisuus pitää uskoa esillä

Haluan toteuttaa omaa kutsumusta seurakunnassa antamalla lapsille kristillistä kasvatusta.

Kutsumus oli keskeinen motiivi *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimushankkeen käynnistämisessä. Keskustelua seurakunnan työntekijöiden kirkkoon sitoutumisesta käytiin ennen kaikkea vuosituhanen vaihteessa, kuten tutkimuksen alussa kerrottiin. Teologien kutsumustietoisuuden muutoksesta kertoo, että 1970-lukuun verrattuna kutsumusta kokeneiden teologiaopiskelijoiden joukko on 1990-luvulle tultaessa vähentynyt puoleen. Hengellisen kutsumuksen ohella myös halu auttaa muita ihmisiä on vähentynyt. Niemelä totesi väitöskirjassaan vuonna 1999, että teologian alalle hakeutuvia luonnehti siirtymä aiempaa yksilökeskeisempään suuntaan. Pyrkijöitä luonnehti halu alalle, jossa he voivat opiskella itseään kiinnostavia asioita ja toteuttaa itseään parhaalla mahdollisella tavalla, kun taas hengellisen kutsumuksen ja auttamiseen liittyvät motiivit jäivät aiempaa enemmän taka-alalle.¹¹ Tämän jälkeen tilanne näyttää tasaantuneen, kun vuonna 2010 pyrkineiden motiivit ovat pysyneet pitkälti ennallaan 1990-luvun tilanteeseen nähden.¹²

Ei-hengellisissä professioissa kutsumuksen käsite on pitkälti väistynyt. Kutsumus koetaankin nykyään ennen kaikkea itsensä toteuttamisena. Kuten Niemelä ilmaisee, ajan hengen mukaista ei ole olla nöyrä jonkun muun tahdolle – ei edes Jumalan. Tärkeintä on toteuttaa itseään ja omaan tahtoaan. Samoin Maarit Hytönen toteaa, että kutsumus voi terminä olla vieraampi ja liitetään helposti menneiden vuosikymmenien kirkolliseen opetukseen. Hytönen jatkaa, että kirkossakin termiä on kierretty 2000-luvun strategiateksteissä.¹³

Lastenohjaajaopiskelijoiden kohdalla avoimien vastausten sanoitus ilmaisi syvää kiinnostusta ja vetoa alaa kohtaan. Ilmaisuihin ”tämä on minun juttu” saa kutsumuksen ja hengellisyyden luonteen. Kirsi Stjerna puhuu artikkelissaan *Olemme kaikki hengellisiä* hengellisyydestä sellaisena elämänalueena, jolla ihminen elää todeksi kaikkein autenttisinta minuuttaan.¹⁴ Hengellisyydessä on siten pohjimmiltaan kyse oman itsensä löytämisestä suhteessa lähimmäisiin ja koko olemassaoloon ja päämäärään; se on merkityksen etsimistä ja pyhyiden kokemista arjen keskellä. Näin määriteltynä oman minuuden ja elämän merkityksellisuuden sitominen tehtävään, työhön ja opiskelualaan ilmaisee opiskelijoiden kutsumusta alalle. Ammatillista kehittymistä edellyttää puolestaan se, että hengellinen kutsumus nimetään Jumalalta lähtöisin olevana.

¹¹ Niemelä 1999, 227.

¹² Niemelä 2013, 76.

¹³ Hytönen 2014, 110.

¹⁴ Stjerna 2016, 136–137.

Kyselylomakkeessa kysymys kutsumuksesta koettiin vaikeaksi – viidesosa jätti vastaamatta kutsumusta koskevaan kysymykseen. Tästä huolimatta noin puolelle vastaajista kutsumuksella oli jonkin verran tai suuri merkitys alan valinnassa. Ammatillisesta kehittymisestä kertoo, että jo työssä oleville lastenohjaajille kutsumus on kolmanneksi tärkein tekijä, kun tärkeimpänä motivaatiotekijänä tässäkin tutkimuksessa oli halu työskennellä lasten kanssa.¹⁵ Kutsumus sanana koetaan ehkä vanhahtavana, kuten edellä todettiin, mutta se ei myöskään mitä todennäköisimmin ole samassa määrin tuttu lastenohjaajaopiskelijoille kuin teologian opiskelijoille tai jo työssä oleville kirkon työntekijöille.

Muiden hengellisen työn tekijöiden, kuten pappien ja kanttorien, kutsumuskokemusta tarkasteltaessa näkyy selkeä muutos iän myötä. Näin etenkin kanttoreilla: alle 35-vuotiaista kanttoreista vain joka kymmenes arvioi ilmauksen ”Työ on minulle Jumalan antama kutsumustehtävä” kuvaavan parhaiten suhdettaan työhön, kun taas 55-vuotiaista ja sitä vanhemmista kanttoreista näin ajatteli peräti joka toinen. Samoin pappien kohdalla kutsumuskokemus vahvistuu vanhemmissa työntekijöissä. Kutsumuksen sijaan joka toinen kanttori valitsi vaihtoehdon ”Työssäni voin toteuttaa itseäni” parhaiten suhdettaan työhön kuvaavaksi ilmaisuksi.¹⁶ Nuoret papit valitsivat annetuista vaihtoehdoista vanhempia pappeja useammin vaihtoehdon ”Minulle on tärkeää saada auttaa ja palvella työssäni lähimmäisiäni”. Samoin nuoret kanttorit pitivät lähimmäisen auttamista ja palvelemista vanhempia työntekijöitä tärkeämpänä.¹⁷

Kutsumusta voidaan tarkastella itsensä löytämisenä, joka kietoutuu elämän mielekkyyden käsitteeseen. Etenkin avoimet vastaukset kertoivat opiskelijoiden itsensä löytämisestä, mikä ilmeni haluna työskennellä lasten ja perheiden parissa ja heidän hyväkseen. Lutherin mukaan hengellisyys ruokkii ihmisen kutsumusta tämän omalla paikalla.¹⁸ Oma paikka, tässä tapauksessa työskenteleminen lasten kanssa, on luterilaisittain hengellisyiden ilmausta ja toteutumaa. Mutta onko se kirkon mielestä riittävää?

Anne Birgitta Pessin kongressiesitelmä *Dazed and Amazed by Moonlight – Exploring the entanglements of sense of meaning & wellbeing*¹⁹ avaa mielenkiintoisen näkökulman kutsumuskeskusteluun. Pessin kutsumusta ja hyvinvointia koskeva päättely kuvaa, kuinka uskonto edistää hyvinvointia siksi, että uskonto edesauttaa myötätuntoa, mikä puolestaan luo elämän mielekkyyttä ja elämän mielekkyys puolestaan tuottaa hyvinvointia.²⁰ Voidaan ajatella, että elämän mielekkyyttä koskeva tutkimus osoittaa saman, mitä Luther vanhurskauttamisteologiassaan esittää.

15 Pitkänen 2012.

16 Niemelä 2014, 23.

17 Niemelä 2014, 24, 27.

18 Stjerna 2016, 137.

19 Pessi 2016.

20 Pessi 2016.

Kirkon nelivuotiskertomuksessa ajatus kiteytetään luvussa *Pelastettu palvelemaan*, jossa pohditaan luterilaista pelastuskäsitystä. Sen mukaan ihminen ei voi omilla teoillaan ansaita pelastusta vaan hän on suhteessa Jumalaan aina vastaanottavana osapuolena, ja tämä vapauttaa hänet suuntautumaan tämänpuoleisiin asioihin, kutsumukseensa ja tehtäviinsä.²¹ Lutherin ajattelun mukaan Jumala synnyttää ihmisessä uskoa ja spontaania rakkautta lähimmäisiin.²² Ristin teologian käsittein kristittyjen kaikki tekeminen on Jumalan rakkauden antamista eteenpäin.²³ Tuo rakkaus voi ilmetä eri tavoin ja suuntautua erilaisiin tehtäviin. Tässä tutkimuksessa se ilmenee opiskelijoiden rakkautena lapsiin. Lutherin kutsumusajattelussa kutsukset ja virat ovat erilaisia mutta suuntautuvat yhtä kaikki lähimmäisen palvelemiseen. Luther mainitsee, että voi olla niin, että virka laittaa jopa jumalattoman toimimaan Jumalan rakkauden mukaisesti.

Pessin muotoilema elämän mielekkyyden, uskon ja hyvinvoinnin yhtälö resonoii Lutherin ajatusten kanssa. Päätelemät ja niiden perustelu ovat erilaisia, mutta tavoitteet ovat samat. Samaan suuntaan osoittavat myös Niemelän tutkimukset työssäjaksamisen ja hengellisyyden myönteisestä yhteydestä.²⁴ Ei siis ihme, että kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosamisesta todetaan, että suhde Jumalaan on työntekijälle sekä voiman lähde että työn uskottavuuden edellytys.²⁵

2.3 Motivoiko seurakunta työnantajana?

Vaikka myönteiset kokemukset seurakunnan lapsi- ja perhetyöstä ovat vaikuttaneet opiskelualan valintaan, niin seurakunta tulevana työnantajana ei houkuta samassa määrin.

21 Ketola et al. 2016, 251.

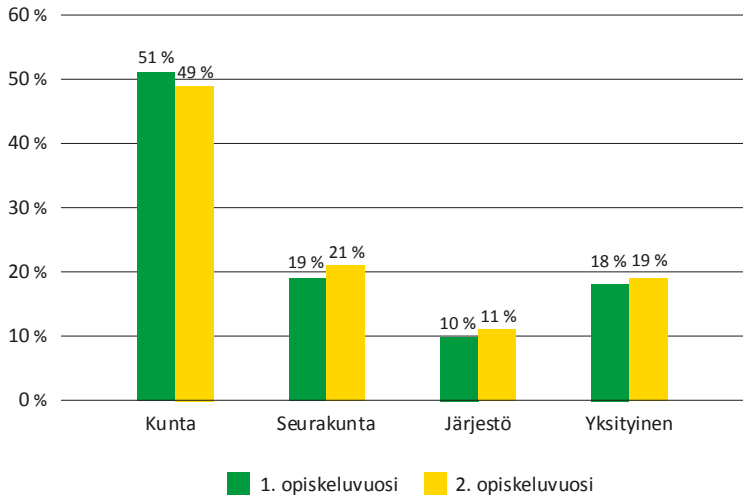
22 Kopperi 2015, 104.

23 Kopperi 2015, 86.

24 Niemelä 2014, 70.

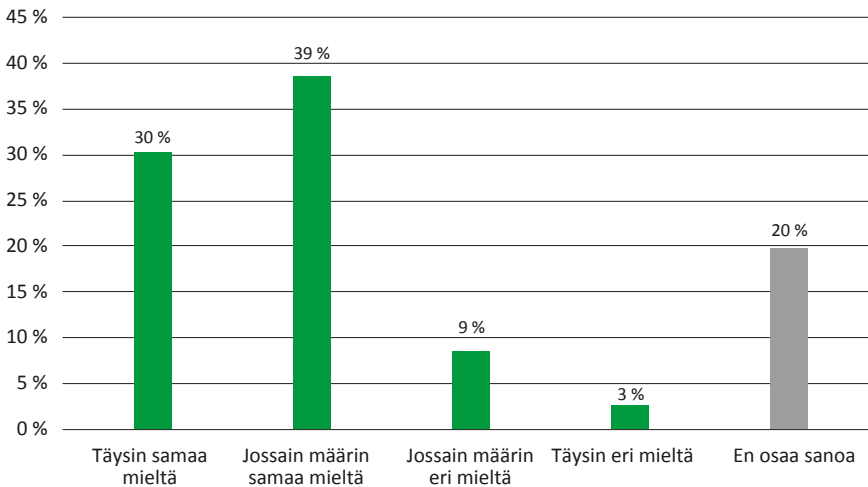
25 Kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosaminen 2010.

Kuvio 8. Mieluisin työnantaja 1. ja 2. toisena opiskeluvuotena (1. kysely 2014, N=282; 2. kysely 2016, N=151).

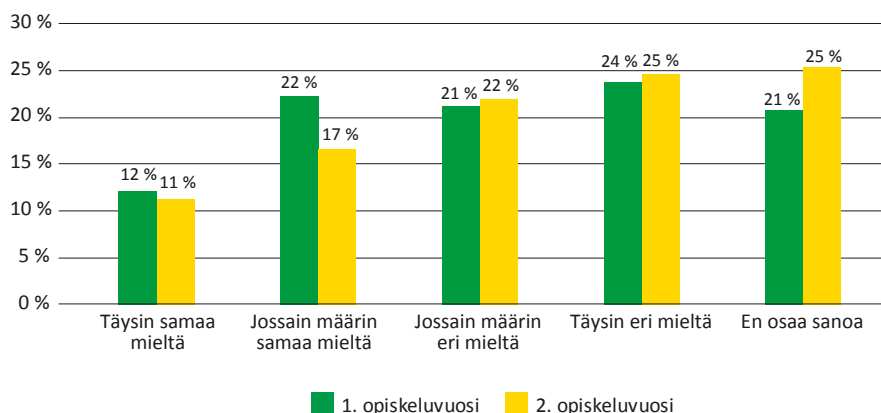
Yli puolella opiskelijoista on ollut seurakunnan lapsi- ja perhetyöstä myönteisiä kokemuksia, joilla on ollut erittäin tai melko paljon merkitystä alan valinnassa. Merkillistä onkin, että vain 18 prosenttia vastaajista piti seurakuntaa mieluisimpana työnantajanaan, vaikka 69 prosenttia piti sitä luotettavana työnantajana.

Kuvio 9. Suhtautuminen väittämään ”Seurakunta on luotettava työnantaja” (1. kysely 2014, N=277).

Onkin kiinnostavaa katsoa, muuttuuko suhtautuminen seurakuntaan tulevana mahdollisena työnantajana opintojen kuluessa, kun kristillinen kulttuuri tulee tutummaksi.

Kuvio 10. Suhtautuminen väittämään ”Aion valmistuttuani hakeutua seurakuntaan töihin” (1. kysely 2014, N=282; 2. kysely 2016, N=151).

Ensimmäisen opintovuoden jälkeen seurakunnan mieluisuus työnantajana kasvoi, tosin hyvin vähän. Kunta koettiin yhä edelleen ylivoimaisesti mieluisimpana työpaikkana, kun seurakuntaa piti ykkösvaihtoehtona vain viidesosa. Järjestöjä ja yksityistä työnantajaa pidettiin vähiten mieluisina työnantajina. Neljäsosa opiskelijoista ei aikonut hakeutua seurakuntaan eikä kokenut sitä motivoivana vaihtoehtona, siitäkin huolimatta, että seurakuntaa pidettiin luotettavana työnantajana ja että seurakunnassa on jatkossakin kasvatusalan töitä. Diakonia- ja nuorisotyön opiskelijoilla motivaatio suhteessa seurakuntaan laski opintojen kuluessa, mutta he olivat kuitenkin kokonaisuudessaan huomattavasti lastenohjaajaopiskelijoita kiinnostuneempia seurakunnasta tulevana työpaikkana.²⁶

Taulukko 4. Kuinka mieluisana pidät seurakuntaa työnantajana toisena opiskeluvuotena (2. kysely 2016, N=151).

N= 151	Mieluisin	Melko mieluisa	Ei niin mieluisa	Vähiten mieluisa
Nuoret	22	24	19	36
Aikuiset	20	20	24	36

Nuorten ja aikuisten opiskelijoiden välillä ei juuri ole eroa siinä, millä tapaa seurakuntaan työnantajana suhtaudutaan. Onko niin, että kirkon nykyinen tila – jälkikirkollista aikaa leimaava kriittisyys – ohittaa lapsuuden myönteiset omakohtaiset kokemukset? Opiskelijoiden heikkoa kiinnostusta seurakuntaan työnantajana pohtivat myös Sami Ritokoski ja Minna Valtonen 2000-luvun alussa

²⁶ Launonen 2009, 66, 84.

Diakin opiskelijoiden kohdalla ja kysyivät, liittyykö heikko kiinnostus siihen, että opinnoista ei löydy riittävästi tilaa hengellisen elämän hoitamiseksi.²⁷

Päivi Kupila toteaa, että ammatillisen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää ammatillisuuden vahvistuminen sekä arvostus omaa työalaa kohtaan.²⁸ Lastenohjaajaksi opiskelevien vastauksissa ilmeni vahva arvostus työalaa kohtaan. Lasten tukeminen ja paremman elämän varmistaminen sekä perheiden auttaminen koettiin tärkeänä. Seurakunnan kasvatustyötä arvostettiin laajemminkin. Vuoden 2015 kyselyssä 74 prosenttia kirkkoon kuuluvista piti hyvin tai melko tärkeänä, että kirkko opettaa oikeita elämänarvoja lapsille ja nuorille.²⁹ Lapsi- ja perhetyön arvostus ilmenee myös Valdemar Kallungin tutkimuksessa, jossa hän selvitti seurakunnan ja kuntien yhteistyötä. Siinä lapsi- ja perhetyö näyttäytyi paitsi aktiivisena myös menestyneimpänä kirkon työalana.

Vielä ensimmäisen ja toisen opiskeluvuoden jälkeen seurakuntaa pidetään luotettavana työnantajana, mutta sitä ei pidetä samassa määrin tavoiteltavana työpaikkana kuin kuntaa. Käännö on kuitenkin nähtävissä opintojen loppuvaiheessa, kun takana on harjoittelujaksot seurakunnissa. Kolmannessa kyselyssä pyydettiin vastaamaan kysymykseen: *Koetko opintojen vahvistaneen tai heikentäneen motivaatiotasi työskennellä seurakunnassa?* Viimeiseen kyselyyn vastasi vain 59 opiskelijaa, mutta tulos antaa selkeän suunnan opintojen vaikutuksesta: opinnot vahvistavat motivaatiota työskennellä kirkon alan tehtävissä.

Kuvio 11. Opintojen vaikutus seurakunnassa työskentelyn motivaatioon (3. kysely 2017, N=51).

²⁷ Ritokoski & Valtonen 2003, 68–69.

²⁸ Kupila 2007.

²⁹ Hytönen 2016, 112.

Avoimissa vastauksissa kuvaillaan motivaation *vahvistumista*:

- *En aiemmin tiennyt paljoakaan mitä seurakunnassa työskentely oikeasti on ja mitä eri toimintamuotoja seurakunta tarjoaa joten koen opintojeni ja työharjoittelun vahvistaneen motivaatiota seurakunnassa työskentelemiseen.*
- *Förstärkt. Jag har blivit mer intresserad och motiverad att arbeta inom församlingen för att förstå religionen bättre och reda ut egna tankar.*
- *Vahvistanut, aluksi en edes uskonut että haluaisin koskaan työskennellä seurakunnassa, mutta opintojen jatkuessa mieli on muuttunut.*
- *Vaikka en niin ole hengellinen, haluaisin työskennellä seurakunnassa lastenohjaajana.*
- *Opinnot ovat vahvistaneet sitä.*

Seuraavat vastaajat kokevat, että opinnot *eivät ole muuttaneet motivaatiota*:

- *Ei oikein kumpakaan, pidän seurakunnassa olemisesta, mutta en ole varma onko se ykkösvaihtoehto.*
- *Både förvägat och förstärkt.*
- *En osaa sanoa. Aluksi olin aika neutraalilla mielellä seurakunnassa työskentelyä kohtaan ja niin olen vieläkin. Voisin siellä työskennellä, mutta en ehkä ensisijaisesti.*
- *Pysynyt samana.*

Seuraavissa vastauksissa kuvataan, kuinka opinnot ovat *heikentäneet* kiinnostusta seurakunnassa työskentelyyn:

- *Opinnot ovat heikentäneet motivaatitani seurakunnassa työskentelyyn.*
- *Vaikeat kokemukset heikentävät.*

Samansuuntainen kehitys oli näkyvillä myös diakonien ja nuorisotyöntekijöiden koulutuksessa. Opintojen aikana kiinnostus kirkon alan työpaikkoihin kasvoi opintojen kuluessa hieman ja pysyi samana suhteessa yhteiskunnan tarjoamiin töihin.³⁰ Jo työssä toimivien kirkon lastenohjaajien osaamiskartoituksessa lastenohjaajat kokevat hengellisen osaamisensa hyvin vahvaksi, itse asiassa kaikki osaamisen sisältöalueet huomioiden koko osaamiskartoituksen korkeimmaksi. Tämän perusteella voidaankin todeta lastenohjaajien sitoutuneen kirkon arvoihin ja kristillisestä uskosta nouseviin tavoitteisiin erinomaisen vahvasti.³¹

30 Launonen 2009, 84.

31 Rantala & Battilana 2015, 27–28.

3 AMMATILLISUUS

Edellä tarkasteltiin opiskelijoiden motivaatiota alalle. Nyt tarkastellaan lastenohjaajan ammattia, johon opinnot ja ammatillinen tutkinto antavat pätevyyden. Mitä osaamista ja taitoja lastenohjaajalta edellytetään? Kyselyssä opiskelijoita pyydettiin arvioimaan omaa osaamistaan ammatillisten vaateiden eri alueilla. Vastauksia tarkastellaan ammatillisen identiteetin ja sen kehittymisen valossa.

3.1 Varhaiskasvatuksen ammattilainen

Ammatillista osaamista voidaan tarkastella monin tavoin. Tässä tutkimuksessa arvioinnin lähtökohtana on seurakunnan lastenohjaajan työnkuva ja sen edellyttämä osaaminen.¹ Ammatillinen osaaminen kuvataan *kirkon työn* näkökulmasta, vaikka koulutukset tuottavat pätevyyden myös yhteiskunnan tehtäviin.² Lastenohjaajien ydinosaamiskuvaukset hyväksyttiin käyttöön Piispainkokouksessa vuonna 2010. 2000-luvun alkupuolella alettiin koota kirkon eri ammattikuntien osaamista kuvaavaa ydinosaamisasiakirjaa. Valmisteluissa kuultiin ammattikunnan edustajien ja ammattiin kouluttavien laitosten ääntä. Tavoitteena oli auttaa kirkkoa työnantajana hahmottamaan eri työalojen osaamisen perusteet. Samalla kirkolle itselleen hahmottui osaaminen, jonka se on saanut käyttöönsä työntekijöissään. Tehtävien perusteiden eli ydinosaamisen hahmottaminen auttaa täsmentämään ja kehittämään tehtäväkuvien sisältöjä sekä tekemään osaamiskartoituksia ja kehittämissuunnitelmia.³ Kirkon lastenohjaajan ydinosaamisalueiden yksityiskohtaiset sisällöt ovat luettavissa liitteestä (liite 2.) tutkimuksen lopussa.

Ydinosaamiseen sisältyy *pedagoginen* ja *hengellisen työn* osaaminen, *kehittämisaosaaminen* sekä *yhteiskunnallinen* ja *yhteisöllinen* osaaminen. Lisäksi tarkastellaan opiskelijoiden niin sanottua *metaosaamista*, josta ei puhuta ydinosaamiskuvauksessa. Metaosaamisella viitataan lähinnä asenteisiin liittyviin teemoihin, jotka nostetaan esille tutkintoon kouluttavien oppilaitosten sivuilla sekä valtionhallinnon ammatillisilla nettisivuilla.

Itsearviointi kertoo opiskelijoiden suhteesta kirkon kasvatuksen alan ammatillisiin teemoihin. Kun nyt käsillä olevassa tutkimuksessa selvitettiin lastenohjaajaksi opiskelevien arvioita omasta osaamisestaan, suhdetta ja suhtautumista tulevaan ammattiin, niin Rantalan ja Battilanan *Osaava lastenohjaaja* -osaamiskartoituksessa selvitettiin jo työssä olevien kirkon lastenohjaajien suhdetta työhön. *Osaava lastenohjaaja* lukeutuu myös *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimussarjaan

1 Piispainkokouksen suositus 2009.

2 Häkkinen 2013, 6.

3 Häkkinen 2013.

ja antaa tietämystä vähemmän tutkitusta näkökulmasta, jo työssä olevien kirkon varhaiskasvatuksen ja perhepalveluiden työntekijöiden osaamisesta.⁴ Nämä kaksi tutkimusta muodostavat joidenkin teemojen osalta jatkumon. Kuten tutkimuksen alussa todettiin, lastenohjaajaksi opiskelevien kysymysten valinnassa huomioitiin sekä ydinosoamisen painotukset että aikaisempien *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimusten kysymykset. Nämä teemat eivät sisälly jo työssä olevia lastenohjaajia koskevaan tutkimukseen kuten eivät myöskään metaosaamista mittaavat kysymykset.

Lastenohjaajan ydinosoamiskuvauksessa todetaan, että seurakunnan varhaiskasvattajana lastenohjaaja toimii yleisten varhaiskasvatuksen pedagogisten periaatteiden sekä kirkon kasvatuksen pohjalta. Työtä määrittää siis sekä ”maallinen” että ”kristillinen” tietotaito. Ammatti perustuu kasvattajuuteen ja kasvatustietoisuuteen, ja tämä konkretisoituu kasvattajan toiminnassa lasten, perheiden ja niiden lähiyhteisöjen kanssa. Seurakunnan lastenohjaajan työstä kerrotaan, että päätehtävänä on työskennellä lasten ja perheiden kanssa sekä tukea kristillistä ja hengellistä kasvua. Lastenohjaaja työskentelee sekä alle kouluikäisten että kouluikäisten lasten kanssa. Kasvatus- ja ohjaustehtävässään lastenohjaaja huolehtii lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Lastenohjaajan tulee osata kohdata lapsi niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenä. Työssä korostuu kasvatuskumppanuus.⁵

Tutkimuksessa pyydettiin opiskelijoita arvioimaan omaa osaamistaan lapsi- ja perhetyöhön liittyvissä tehtävissä. Kyselyssä korostettiin, että taitoja ei tarvitse olla vielä, vaan ne kehittyvät opintojen myötä.⁶ Onhan ammattiin kasvu elinikäinen, jatkuvasti muuttuva kasvuprosessi, johon liittyy oman alan etsiminen, opiskeluaika ja työelämävaiheet opintoineen. Ammatillisen kehittämisprosessin aikana tapahtuu oman persoonan kasvua, itsetuntemuksen lisääntymistä, ammatillisen osaamisen vahvistumista ja hengellisen elämän syvenemistä.⁷

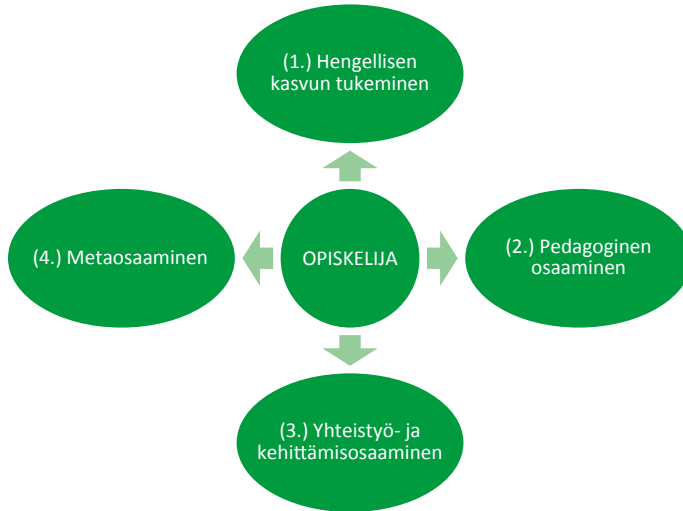
4 Rantala & Battilana 2015, 2–3.

5 Lastenohjaajan ydinosoaminen 2010, ks. liite 2.

6 Tulokset perustuvat 2016 tehtyyn kyselyyn.

7 Niemelä 2013, 7; Salo 2006, 5.

Kuvio 12. Lastenohjaajan osaamisalueet.

(1.) Hengellisen kasvun tukeminen

Lastenohjaajat kuuluvat kirkon hengellisen työn tekijöihin diakonin, kanttorin, nuorisotyöntekijän ja papin ammattien kanssa. Lastenohjaajien hengellisen työn osaamisesta sanotaan, että seurakunnan lastenohjaajan päätehtävänä on työskennellä lasten ja perheiden kanssa ja *tukea kristillistä kasvatusta ja hengellistä kasvua*. Kaikkia kirkon hengellisen työn tekijöitä koskee seuraava:

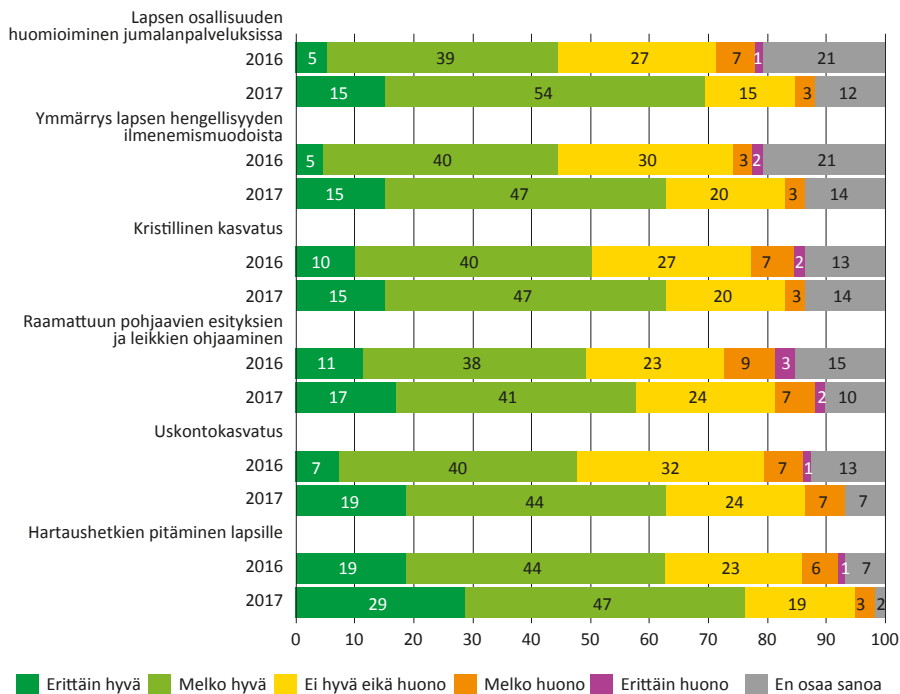
Olennainen piirre hengellisen työn osaamisessa on näkemys seurakunnan ja sen toiminnan hengellisestä luonteesta. Kirkon työntekijälle on tärkeää tietoisuus hänen kuulumisestaan seurakuntaan ja maailmanlaajuiseen Kristukseen kirkkoon. Työntekijä elää ja toimii Kolmiyhteisen Jumalan edessä ja yhdessä hänen kanssaan. Hänen tehtävänä on kutsua ja opastaa ihmisiä Pyhän ääreen, toimia yhteistyössä seurakuntalaisten kanssa ja elää uskonyhteisön jäsenenä. Suhde Jumalaan on työntekijälle sekä voiman lähde että työn uskottavuuden edellytys. Hänet on kutsuttu rakastamaan lähimmäistä.⁸

⁸ Kirkon hengellisen työn ammattien ydiosaaminen 2010, 4.

Hengellisen työn osaamista arvioitiin tutkimuksessa kuuden aihealueen avulla, joiden osaamista tai käsitteen tuttuutta opiskelija arvioi.⁹ Nämä lastenohjaajan työssä tarvittavat osaamisalueet ovat

- lapsen osallisuus jumalanpalveluksessa
- ymmärrys lapsen hengellisyydestä
- Raamattuun pohjaavien leikkien ohjaaminen
- uskontokasvatus
- kristillinen kasvatus
- hartaushetkien pitäminen lapsille.

Kuvio 13. Opiskelijoiden itsearvio hengellisen kasvun tukemisen osaamisestaan (2. kysely 2016, N=151; 3. kysely 2017, N=59).

⁹ Opiskelijat arvioivat lastenohjaajan työhön liittyvää osaamistaan toisessa ja kolmannessa kyselyssä, eivät ensimmäisessä.

Opiskelijat arvioivat omaa osaamistaan varsin huonoksi hengellisen kasvun tukemisen osa-alueilla ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen, ainakin kun vertaa neljään muuhun osaamisryppääseen, joita käsitellään seuraavaksi. Ainoastaan lasten hartaushetkien pitäminen oli yli puolelle opiskelijoista alue, jolla osaaminen koettiin hyväksi. Oman osaamisen arvioiminen oli hengellisen kasvun tukemisen ryppäessä kokonaisuudessaan vaikeinta, kun sitä vertaa neljään muuhun osaamisryppääseen, mistä kertoo ”en osaa sanoa” palkkien määrä.

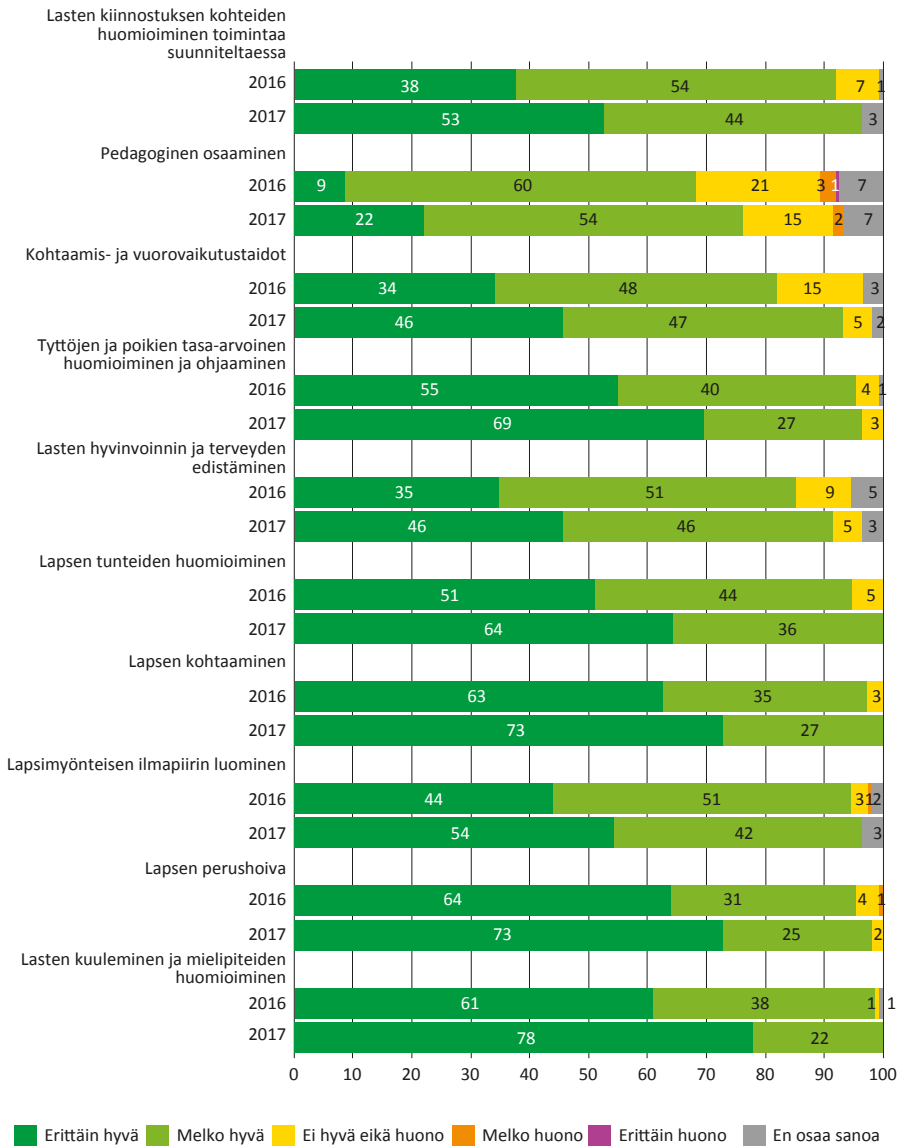
Itsearviointi on haasteellista, kun ei kyetä arvioimaan, onko osaaminen hyvää vai huonoa. Tämä kertoo epätietoisuudesta sen suhteen, mitä hengellisen kasvatuksen ja kasvun tukemisella tarkoitetaan tai mitä siltä odotetaan. Viidesosa opiskelijoista ei osannut vastata kysymyksiin lasten osallisuuden tukemisesta jumalanpalveluksissa tai lapsen hengellisyyden ymmärtämisestä. Aihealueet lapsen hengellisen kasvun tukemisen alueella tulevat tutummiksi viimeisen opiskeluvuoden kuluessa; yli puolet koki osaamisensa niissä hyväksi tai melko hyväksi. Etenkin lasten jumalanpalvelusosallisuuteen ja sen tukemiseen oli saatu varmuutta ja hartaushetkien pitäminen lapsille oli tuttua lähes kaikille vastaajille. Huonoksi osaaminen koettiin enää lähinnä Raamattuun pohjaavien leikkien kehittämisessä.

Ammatin määrittelyssä todetaan, että seurakunnan varhaiskasvattajana lastenohjaaja toimii samanaikaisesti varhaiskasvatuksen pedagogisten periaatteiden ja kirkon kastekasvatuksen pohjalta, eli lastenohjaaja on varhais- ja kastekasvatuksen asiantuntija. Opiskelijoiden itse arvioimana osaaminen oli vahvimmillaan pedagogiikassa ja heikoimmillaan hengellisen kasvun ohjaamisessa. Koulutuksen, työssäoppimisen ja täydennyskoulutuksen haasteina on vahvistaa hengellisen kasvun ohjaamisen osaamista.

(2.) Pedagoginen osaaminen

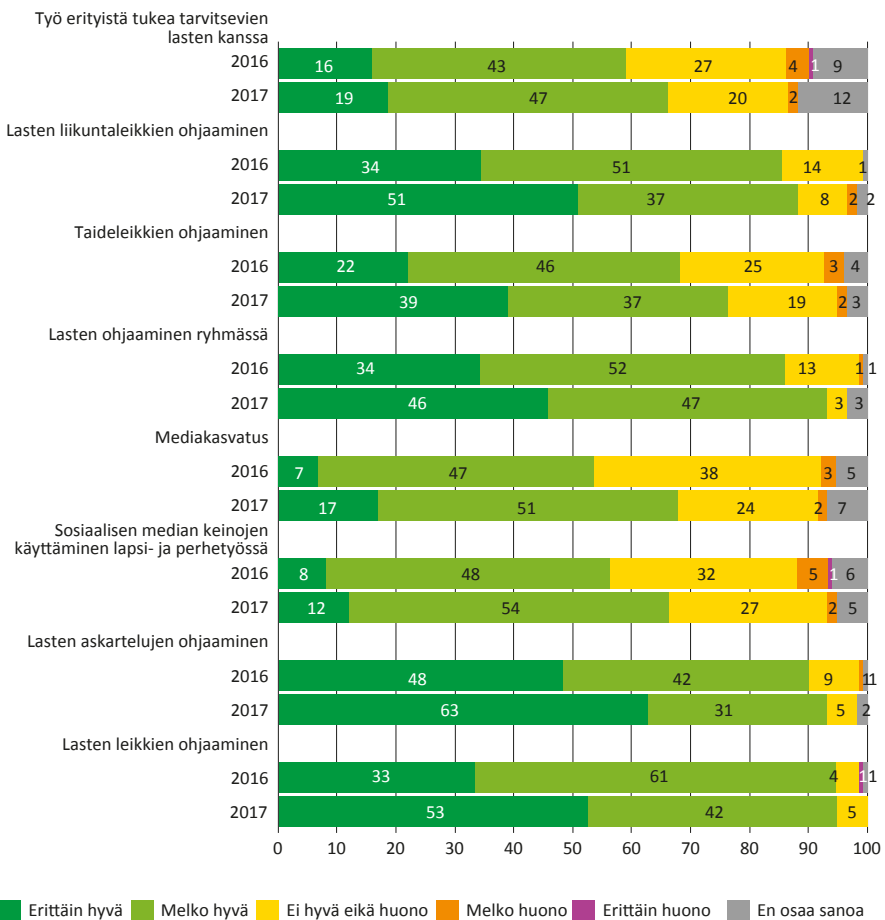
Pedagogista osaamista kysyttiin laaja-alaisesti. Tulosten esittämisen selvyyden vuoksi pedagoginen osaaminen jaotellaan kolmeen eri aspektiin: pedagogisen osaamisen sosio-emotionaaliseen aspektiin, teemoittaiseen kuvioon sekä perheosaamisen aspektiin.

Kuvio 14. Opiskelijoiden itsearvio pedagogisesta osaamisestaan sosio-emotionaalisessa osiossa (2. kysely 2016, N=151; 3. kysely 2017, N=59).

Lasten perushoivan, kuulemisen ja kohtaamisen suhteen lastenohjaajaopiskelijat kokivat osaamisensa erittäin hyväksi. Samoin varmuutta koettiin tyttöjen ja poikien tasa-arvoisessa huomioimisessa ja ohjaamisessa. Pedagoginen osaaminen arvioitiin heikoimmaksi ja kysymykseen osattiin vastata vähiten. Tämä selittyy sillä, että opintojen alkuvaiheessa pedagogisen osaamisen käsite on vieras. Kohtamis- ja vuorovaikutustaidot ja lapsimyönteinen ilmapiiri sekä lasten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulevat osaamisen kakkosketjussa, ja osaaminen näiden teemojen suhteen arvioitiin hyväksi.

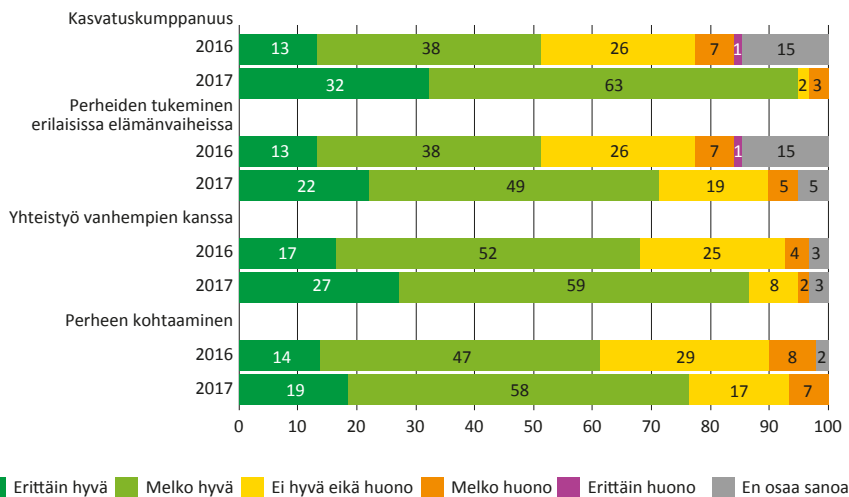
Kuvio 15. Opiskelijoiden itsearvio pedagogisten teemojen osaamisessa (2. kysely 2016, N=151; 3. kysely 2017, N=59).

Pedagogisen osaamisen eri teemat pitävät sisällään asteen eriytyneempiä toiminnanmuotoja, kuten askarteleminen ja leikit (myös liikunta- ja ryhmäleikit), joilla oma osaaminen arvioitiin erittäin hyväksi. Sitä vastoin taideleikkien ohjaamisessa koettiin epävarmuutta, mikä kertonee käsitteen vieraudesta. Haasteellisimpia olivat media, mediakasvatus ja sosiaalisen median käyttäminen osana varhaiskasvatusta. Omaa osaamista ei osattu arvioida, sen ei koettu olevan huonoa eikä hyvää, mikä kertoo siitä, että median ja varhaiskasvatuksen suhde on epäselvä. Samassa määrin epävarmuutta koettiin myös erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaamisessa.

Jo työssä olevien kirkon lastenohjaajien mediaosaaminen näyttäytyi samansuuntaisena. Rantalan ja Battilanan osaamiskartoituksessa todettiin, että verkkoympäristöjen ja sosiaalisen median hyödyntämiseen kytkeytyvä osaaminen oli heikohkoa. Kirjoittajat korostavat, että verkko- ja someosaamisen vähäisyys muodosti poikkeuksen, koska lastenohjaajien osaaminen oli vahvaa muilla alueilla.¹⁰

Kuvio 16. Opiskelijoiden itsearvio perheosaamisen suhteen (2. kysely 2016, N=151; 3. kysely 2017, N=59).

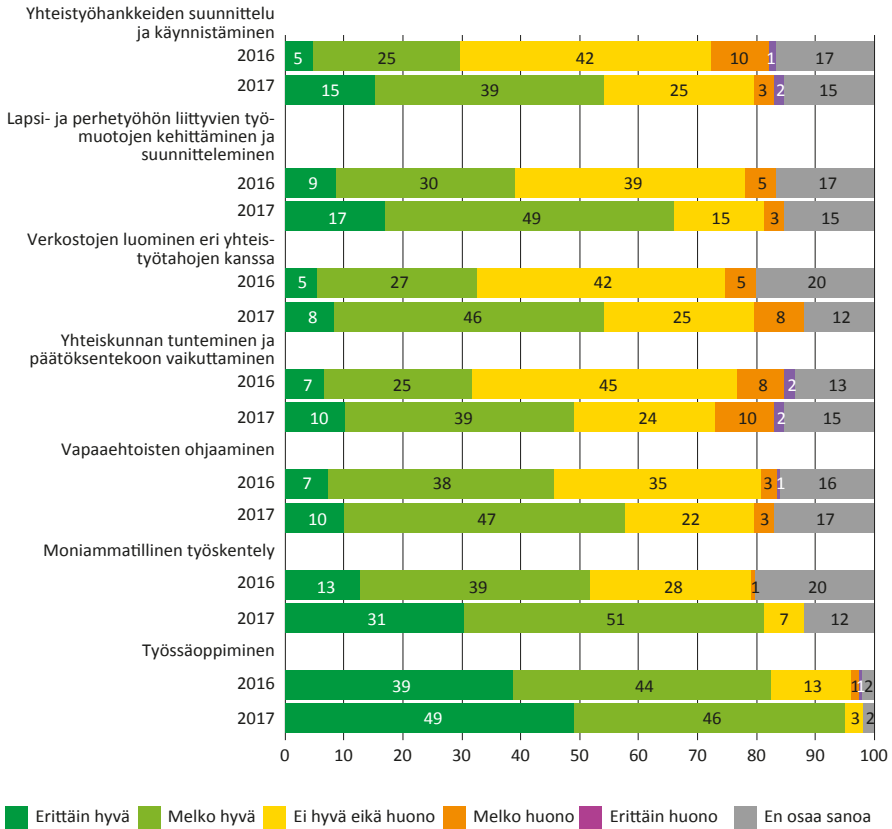

Perheosaamisen teemat koettiin tutuimmaksi osa-alueeksi. Suurin osa opiskelijoista arvioi osaamisensa hyväksi kasvatuskumppanuuden suhteen, samoin yhteistyö vanhempien kanssa arvioitiin hyväksi. Tässä kohtaa käsitteellinen ilmaus, kasvatuskumppanuus, tuntui vastaajista tutulta. Osaaminen arvioitiin heikoimmaksi perheiden tukemisessa erilaisissa elämäntilanteissa, mutta opiskelujen loppuvaiheessa tähänkin osaamiseen oli saatu varmuutta.

¹⁰ Rantala & Battilana 2015, 39.

(3.) Yhteistyö- ja kehittämisosaaminen

Kuvio 17. Opiskelijoiden itsearvio yhteistyö- ja kehittämisosaamisen suhteen (2. kysely 2016, N=151; 3. kysely 2017, N=59).

Kuvio kertoo, että yhteistyö- ja kehittämisosaamisen aihealueet olivat opiskelijoille melko vieraita; vastausten määrä on suurin kohdassa ”Ei hyvää eikä huonoa”, mikä kertoo osaamisen epävarmuudesta ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen, kun he vastasivat aihetta koskeviin kysymyksiin ensimmäisen kerran. Yhteistyöhankkeet, työmuotojen kehittäminen, verkostojen luominen ja yhteiskuntatuntemus ja lähes samassa määrin vapaaehtoisten ohjaaminen ja moniammatillinen työskentely ovat opiskelujen alkuvaiheessa aiheita, joiden suhteen omaa osaamista kyetään arvioimaan vain vähäisessä määrin. Ainoastaan työssä oppimisessa oma osaaminen arvioitiin hyväksi. Muiden alueiden kohdalla osaamisen ei koettu olevan hyvää eikä huonoa, mikä kertoo epävarmuudesta sen suhteen, mitä osaamista alueet ja teemat edellyttävät. Nämä ovat toimintamuotoja, joihin tutustutaan työelämässä.

”Ei hyvä eikä huono” -vastausten määrä kuitenkin väheni seuraavan ja viimeisen kyselyn kohdalla; opiskelijoiden näkemykset aihealueista olivat selkiintyneet. Etenkin moniammatillinen yhteistyö oli kehittynyt huomattavasti. Samoin työmuotojen kehittämiseen oli saatu varmuutta opiskelujen loppuvaiheessa.

Jo työssä olevien lastenohjaajien osaamiskartoituksessa todetaan, että kirkon varhaiskasvatus elää ja kehittyy osana ympäröivän yhteiskunnan muutoksia, mutta erityisesti perheiden ja lasten elämän muutostaasteita. Kirkon lapsi- ja perhetyö on osattava nähdä osana laajempaa lasten ja perheiden hyvinvointia tukevaa toimijoiden ja palveluiden kokonaisuutta.¹¹ Samoin *Lapset seurakuntalaisina* -kehittämisasiakirja korostaa yhteistyön ja verkostoitumisen tärkeyttä niin kirkon ja alueen muiden toimijoiden kuin seurakunnan eri toimintamuotojen välillä.¹²

Kallunki kertoo tutkimuksessaan seurakuntien ja kuntien yhteistyöstä, että runsaalla viidenneksellä seurakunnista ja seurakuntayhtymistä oli jokin julkisten palvelujen tuotantoon liittyvä ostopalvelusopimus. Kallungin mukaan varhaiskasvatus nauttii suurinta arvostusta yhteiskunnallisilla yhteistyöaloilla, ja lapsityö on menestynyt parhaiten kuntayhteistyössä.¹³ Yhteistyötä harjoitettiin aktiivisimmin seuraavissa uskonnollisissa toiminnoissa: vierailut päivähoitoon (63 %), kirkkohetkien ja jumalanpalvelusten järjestäminen (60 %), tutustumiskäynnit seurakuntaan (45 %), päiväkotien tilaisuudet (26 %) ja perhepäivähoidon aktiviteetit (22 %). Kallunki painottaa varhaiskasvatuksen erityisyyttä suhteessa muihin seurakunnan työaloihin ja selittää lapsityön menestystä sillä, että yhteistyössä vastataan ajankohdaisiin tarpeisiin. Päiväkotikummi- ja mentorointitoiminta sekä uskontokasvatus edustavat kaupunkivetoista yhteistyötä ja moderneja sakraaleja työmuotoja. Ne osoittavat lapsityön kyvyn sopeutua moniarvoiseen toimintaympäristöön ja sen, että kirkko on kuunnellut herkällä korvalla jäsenistöään elämäntapojen muutoksen suhteen. Kirkko on onnistuneesti pystynyt muuntumaan moralisoivasta ja ylhäältäpäin katsovasta instituutiosta inhimillistä elämää ymmärtäväksi toimijaksi. Varhaiskasvatuksen kuntayhteistyötä on siten leimannut pyrkimys sopeutua moniarvoiseen yhteiskuntaan. Samanaikaisesti kirkon työaloista varhaiskasvatus on se työala, jota luonnehtii voimakkaimmin uskonnollisuus ja joka kulkee vastavirtaan sekularisaatioteorioiden odotuksiin nähden.¹⁴ Yhtäältä tutkimus seurakuntien kuntayhteistyöstä kertoo, kuinka yhteistyö- ja kehittämisosaaminen ovat tärkeitä lastenohjaajan työssä. Toisaalta tutkimus osoittaa, että lastenohjaajien kehittämis- ja yhteistyöosaaminen on hyvää.

11 Rantala & Battilana 2015, 41.

12 Kirkkohallituksen täysistunto hyväksyi 26.3.2013 *Lapset seurakuntalaisina* -kehittämisasiakirjan, joka on *Lapsi on osallinen* -kehittämissuunnitelman päivitys ja jossa tarkastellaan erityisesti kirkon varhaiskasvatuksen tämän hetken painotuksia ja näkökulmia.

13 Kallunki 2014; 2008.

14 Kallunki 2008, 308.

Minna Valtonen ja Päivi Sutinen painottavat yhteistyöosaamisen merkitystä artikkelissaan *Kirkon varhaiskasvatus ja perhetyön toimintakentät ja mahdollisuudet*, jossa kirjoittajat ottavat esiin niin yhteiskunnan, kuntien kuin seurakuntien niukkenevat resurssit ja sen miten tilanne pakottaa varhaiskasvatuksen toimijoita etsimään uusia yhteistyön ja verkostoitumisen muotoja.¹⁵ Yhteistyöosaaminen on keskeistä etenkin yhteiskunnan varhaiskasvatuksessa uskontokasvatuksen asiantuntijana. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajalta edellytetään kristillisen kasvatuksen asiantuntijuutta tilanteessa, jossa kristillisen kasvatuksen toteuttaminen on entistä enemmän kirkon ja seurakuntien vastuulla. Valtonen puhuu kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työnkuvasta, ei kirkon lastenohjaajan työnkuvasta, mutta työ on sama. Muutoksessa eläminen, erilaisilla rajapinnoilla työskenteleminen sekä lasten ja perheiden erilaisten tilanteiden kohtaaminen edellyttävät ammattilaiselta tietoa eri uskonnoista ja kulttuureista, joustavuutta, reflektiivisyyttä ja eettisesti sensitiivistä työotetta.¹⁶

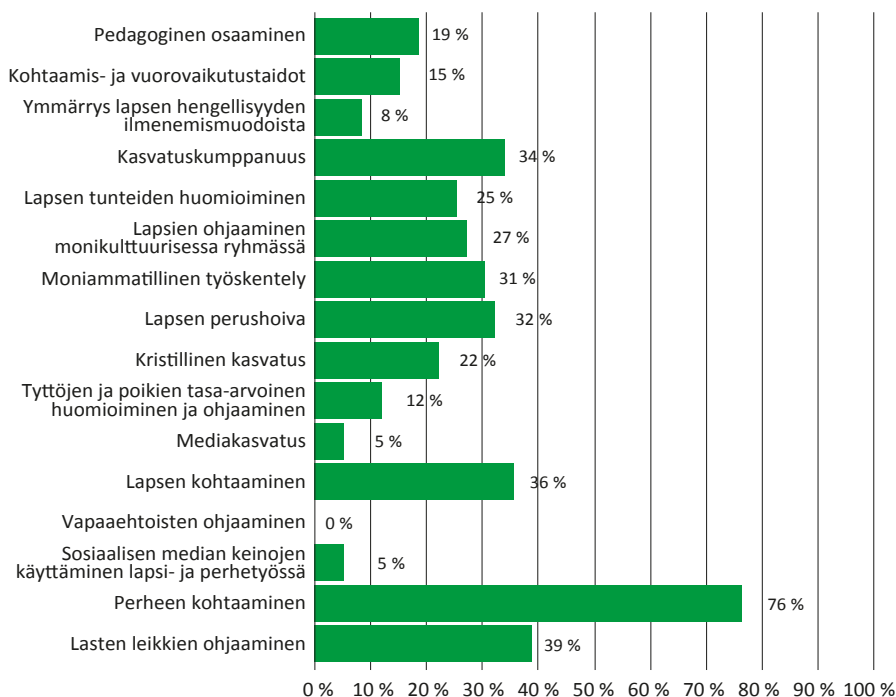
Hengellinen ja yhteistyön osaaminen koettiin heikoimmaksi, kun oltiin vasta matkalla kirkon lastenohjaajaksi. Varmuus näidenkin aiheiden kohdalla vahvistui opintojen loppuvaiheessa. Ydinosaamisesta todetaankin, että osaaminen kehittyy työssä oppimisen ja täydennyskoulutuksen myötä. Ylipäättään ammatillinen osaaminen on paitsi jatkuva prosessi myös kontekstuaalista; lastenohjaaja kasvaa työssään seurakunnassa kristilliseen toimintakulttuuriin.

Opiskelijoita pyydettiin viimeisessä kyselyssä tarkastelemaan uudelleen osaamisalueiden listaa ja merkitsemään vähintään viisi sellaista aluetta, joilla he kokivat osaamisensa vahvistuneen eniten opintojen aikana.

15 Valtonen & Sutinen 2016, 16.

16 Valtonen & Sutinen 2016, 17.

Kuvio 18. Opiskelijoiden itsearvio osaamisen alueista, joiden he kokevat vahvistuneen eniten (3. kysely 2017, N=59).

Avoimissa vastauksissa vanhempien kohtaaminen mainittiin yhtenä haasteellisimmista osaamisen alueista. Koulutus oli selvästi tarjonnut välineitä ja antanut varmuutta vanhempien ja perheen mutta myös lasten kohtaamiseen. On luultavaa, että kohtaamisen merkitystä korostetaan koulutuksessa. Onhan ”kohtaamisen kirkko” yksi kirkkomme keskeisistä tavoitteista. Lapsi- ja perhetyön perustutkintokoulutuksessa mitä ilmeisimmin painotetaan kasvatuskumppanuutta. Käsite ei alkujaankaan ollut opiskelijoille vieras, mutta opinnot olivat yhä edelleen vahvistaneet aiheen hallintaa.

Vapaaehtoistoimijoiden ohjaaminen ja verkostojen luominen olivat matalalla tasolla. Osaaminen ei saanut syystä tai toisesta vahvistusta myöskään opintojen kuluessa. Tilanne on tulevaisuutta ajatellen harmillinen; vapaaehtoistoiminta ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa on yksi keskeisimmistä kirkon tulevaisuuden suuntalinjoista, ainakin mikäli on uskomista Kirkon tulevaisuuskomitean mietintöön. Siinä painotetaan työntekijäkeskeisestä ajattelusta luopumista, mikä puolestaan edellyttää vapaaehtoistyön vahvistamista. Kirkon jäsenmäärän lasku johtaa työntekijämäärän laskuun, mikä pakottaa seurakunnat arvioimaan toimintaansa uudelleen ja johtaa työntekijöiden roolin muutokseen. Nykyisen kaltaista

monipuolista toimintaa ei ole tulevaisuudessa mahdollista ylläpitää ilman, että se siirtyy osittain seurakuntalaisten vastuulle.¹⁷ Seurakuntalaisista halutaan näin ollen toimijoita toiminnan kohteiden sijaan. Samalla työntekijöiden ja seurakuntalaisten suhde muuttuisi asiakassuhteesta kumppanuussuhteeksi.¹⁸ Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelussa ei ole riittävästi huomioitu kirkon tulevaisuuden toiminnan painotuksia. Toisaalta nyt voimassa oleva lastenohjaajan ydinosaimisen kuvauskaan ei nyky muodossaan painota esimerkiksi vapaaehtoistoimijoiden rekrytoinnin ja ohjaamisen osaamista.

(4.) Metaosaaminen

Metaosaamisesta ei puhuta ydinosaimiskuvauksissa. Tosin niissä mainitaan, että työntekijän odotetaan osaavan kohdata erilaisia ihmisiä ja ajattelutapoja arkipäivän tilanteissa.¹⁹ Erilaisuuden hyväksyminen kuuluu siten arvo-osaamiseen.²⁰ Tässä tutkimuksessa metaosaamisella viitataan niihin työhön liittyviin ominaisuuksiin ja odotuksiin, joista puhutaan lastenohjaajan ammattikuvauksissa paitsi koulutuksen järjestäjien myös Työ- ja elinkeinohallinnon ylläpitämällä nettisivuilla. Niillä lastenohjaajan työstä sanotaan, että oleellista lastenohjaajan työssä on aktiivinen ja *myönteinen elämänsäsenne ja innostava, aktivoiva työskentelytapa sekä kustannustietoisuus*. Ammattikuvauksessa todetaan lisäksi, että työssä tarvitaan *kykyä hyväksyä erilaisuutta*. Myönteisyys, innostavuus ja suvaitsevaisuus voidaan nähdä tämän päivän työelämästä nousevina kvalifikaatioina, ominaisuuksina, joita suositetaan ja joista puhutaan metaosaamisena.²¹

Lastenohjaajatutkimus sisältää kysymyksiä, joihin saatujen vastausten avulla voidaan saada eväitä niin *myönteiseen elämänsäsenneeseen* kuin *erilaisuuden hyväksymiseenkin*. Metaosaamista mittaavat kysymykset esitettiin kahdessa ensimmäisessä kyselyssä. Tuloksissa kerrotaan ensimmäisen kyselykierroksen vastauksista, koska muutos näissä teemoissa oli hyvin vähäistä eri kyselykierroksilla.

17 Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016, 28.

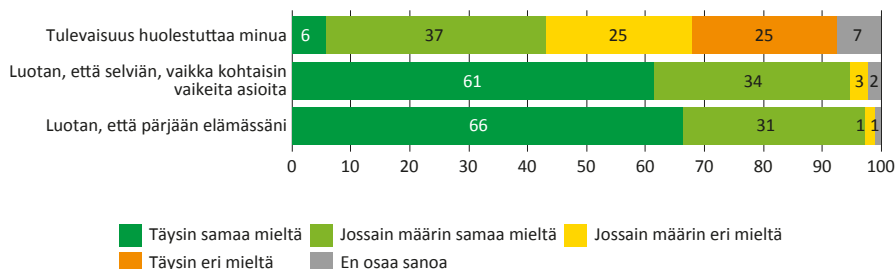
18 Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016, 49.

19 Kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosaiminen 2010.

20 Näitä luonnehdintoja ei löydy myöskään Opetushallituksen lastenohjaajakoulutuksen tutkintorakenteesta. Metaosaamista mittaavia alueita kysyttiin ensimmäisessä kyselyssä.

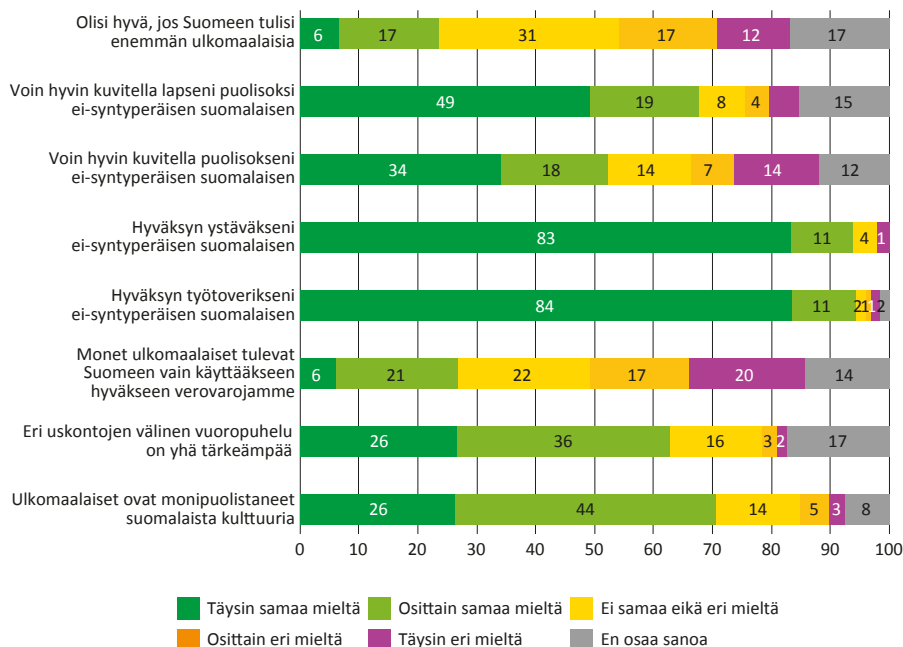
21 Ks. Myös http://www.oph.fi/download/130987_humanistinen_ja_kasvatusala_esite.pdf.

Kuvio 19. Opiskelijoiden asenne elämään (1. kysely 2014, N=282).

Suurin osa opiskelijoista koki itsensä melko tai erittäin onnelliseksi. Samoin luottamus elämään oli vahvaa. Kokemus onnellisuudesta ja luottamuksesta voidaan lukea myönteiseksi elämänasenteeksi, joten opiskelijoiden kokemus vastaa lasten-ohjaajille asetettua metavaatimusta, myönteistä elämänasennetta.

Kuvio 20. Suvaitsevaisuutta kuvaavia tekijöitä (1. kysely 2014, N=282).

Erilaisuuden hyväksymistä arvioitiin kysymyksillä suhteesta ei-syntyperäisiin suomalaisiin. Valtaosa opiskelijoista suhtautui avoimesti ja myönteisesti maahanmuuttajiin. He hyväksyivät ei-syntyperäiset suomalaiset sekä työkavereikseen että voivat

kuvitella itselleen ulkomaalaisen puolison. Asenteet muuttuivat varautuneiksi, kun pyydettiin kuvittelemaan omalle lapselle ei-syntyperäinen suomalainen puoliso. Toisekseen eroa oli siinä, arvioitiinko ulkomaalaisten suhdetta kulttuuriin vai talouteen. Asennoituminen oli myönteistä ja vastaaminen helppoa silloin, kun ajateltiin ulkomaalaisten rikastuttavan suomalaista kulttuuria, mutta vastaaminen muuttui haasteellisemmaksi ja asenne vähemmän avoimeksi, kun kysymyksenä oli talous (tulevatko ulkomaalaiset käyttämään hyväksi verovarojamme).

Jo työssä olevien lastenohjaajien osaamiskartoituksessa monikulttuurinen kasvatustyö jäi pedagogisen osaamisen osa-alueista selkeästi alhaisimmaksi, ja osaaminen vaihteli suuresti monikulttuurisen kasvatuksen eri osa-alueilla.²² Rantala ja Battilina toteavatkin, että vaikuttaa siltä, että monikulttuurisuus ei vielä ole todentunut eikä monikulttuurinen osaaminen juurtunut kirkon varhaiskasvatukseen. Monikulttuurisuus onkin merkittävä haaste mutta myös mahdollisuus kirkon varhaiskasvatukselle. Onhan maahan muuttavista kolme neljäsosaa kristittyjä.

Kohtaamisen kirkko -strategian mukaan identiteetilleen uskollisen kirkon tulee kehittää kykyään vieraanvaraisuuteen, monikielisyyteen ja kulttuurienväliseen vuoropuheluun kulttuurisesti monimuotoistuvassa yhteiskunnassa. Myös *Lapset seurakuntalaisina* -kehittämisasiakirja ennakoi, että kirkon varhaiskasvatuksessa tullaan kohtaamaan tulevaisuudessa yhä enemmän eri kulttuureista ja uskonnoista tulevia perheitä. Tämä edellyttää työntekijöiltä erityistä osaamista ja herkkyyttä. Siksi edellä mainitut Valdemar Kallungin tutkimustulokset ovat rohkaisevia kertoessaan lapsityön menestyksestä seurakunnissa, joissa huomioidaan yhteistyösuhteissa modernit, ajankohtaiset tarpeet ja otetaan toiminnoissa vakavasti huomioon moniarvoinen toimintaympäristö, johon voi lukea mukaan monikulttuuristuvien perheiden tarpeet.²³

On ymmärrettävää, että Työ- ja elinkeinohallinnon ylläpitämien sivustojen ammattikuvauksissa ei puhuta kutsumustietoisuudesta, alkaahan se käsitteenä olla melko vieras. Yllättävä sitä vastoin on ammattikuvaus, jossa kerrotaan, että seurakunnan lapsityössä lastenohjaajilta *odotetaan* kristillisen kasvatuksen antamista lapsille. Oikeampi ilmaisu olisi, että seurakunnan lapsityöhön olennaisena osana *sisältyy* kristillinen kasvatusta. Todetaanhan seurakunnan lastenohjaajan työstä, että siinä on *päätehtävänä* työskennellä lasten ja perheiden kanssa ja *tukea kristillistä kasvatusta ja hengellistä kasvua*. Seurakunnan varhaiskasvattajana lastenohjaaja toimii varhaiskasvatuksen pedagogisten periaatteiden sekä kirkon kastekasvatuksen pohjalta. Lisäksi mainitaan, että työn lähtökohtana on kristilliseen uskoon perustuva arvo-osaaminen.²⁴

22 Rantala & Battilana 2015, 19–20.

23 Kallunki 2008, 308.

24 Kirkon hengellisen työn ammattien ydinosaaminen 2010, 18. Ammatin ydinosaamiskuvaus poikkeaa yksittäisen työntekijän osaamiskuvauksesta, koska se on luonteeltaan yhteenvedo ammattikunnan ydinosaamisesta. Ydinosaamiskuvaus perustuu näkemykseen, että näillä eri työntekijäryhmillä on työtehtävistä riippumatta yhteistä ydinosaamista ja vielä niin, että se erottaa ne yhteiskunnan vastaavissa tehtävissä työskentelevistä.

3.2 Ammatillinen osaaminen ja identiteetti

Ammatillista osaamista voidaan arvioida monin tavoin. Tässä tutkimuksessa, kun ollaan vasta matkalla lastenohjaajan ammattiin, opiskelijat arvioivat osaamistaan itse. Kyselyn työstäminen saattoi olla opiskelijoille hetki, jolloin he joutuivat pohtimaan osaamistaan ja kiinnostuksen kohteitaan sekä suhdetta opiskelemaansa alaan. Näin etenkin avoimissa kysymyksissä, joissa pyydettiin kirjoittamaan omasta motivaatiosta. Kyselyyn vastaaminen saattoi omalta pieneltä osaltaan olla rakentamassa opiskelijoiden ammatillista identiteettiä.

Stephen Billettin mukaan *käsitykset itsestä* ovat oleellisia, kun pyritään ymmärtämään yksilöllistä kiinnittymistä työhön, josta tässä tutkimuksessa on puhuttu minäpystyvyytenä.²⁵ Avoimissa vastauksissa korostui opiskelijoiden koettu kyvykkyys työskennellä lasten kanssa. Henkilökohtaisten ominaisuuksien, omien lahjojen ja taipumusten nähtiin vahvasti liittyvän lasten kanssa työskentelyyn. Opiskelijat kertoivat, että he ”ovat hyviä lasten kanssa” ja että ovat ”aina halunneet tähän työhön”. Billett korostaa, että taito on aina kokemuksen tuotetta, ruumiillistunutta tietämystä ja sellaisenaan hiljaisen tiedon (*tacit knowledge*) ilmentymää. Pelkkä tunne ja kokemus siitä, että ”on hyvä lasten kanssa” ei vielä riitä, koska vasta kokemus muuntuu tietämykseksi ja osaamiseksi. Billett toteaa, että aluksi osaaminen on satunnaisempaa, mutta vakiintuu taidon lujittuessa. Samalla vahvistuu osajan kyky arvioida omaa suoritustaan. Alun varmuus omasta osaamisesta saattaa hetkellisesti jopa vähetä, kun koulutuksen ja uuden oppimisen myötä huomaa alueita, joita ei hallitse.²⁶ Näin tapahtui teologiaopiskelijoiden kohdalla, kun kahden vuoden opintojen jälkeen opiskelijoiden arvio omasta osaamisesta laski selvästi. Opinnot olivat siten tuottaneet ymmärrystä oman tietämyksen rajallisuudesta ja siitä, mitä ei tiedä.²⁷ Vasta tämän vaiheen myötä tulee kyky arvioida omaa osaamistaan realistisemmalla pohjalta. Tätä taustaa vasten onkin ymmärrettävää, että näyttötutkinnon suorittajilla on lähes kaikkien kysymysten kohdalla luottavaisempi kokemus omasta osaamisestaan. Varmuus on ymmärrettävää ja ilmeistä, koska heillä jo työelämässä olevina on kokemusta alasta ja tehtävistä.

Suurimmat erot osaamisalueiden itsearvioinnissa ilmenivät jo eriytyneempien ammatillisten valmiuksien kohdalla. Osaaminen arvioitiin heikoimmaksi perheiden kohtaamisessa, vanhempien tukemisessa ja yhteistyössä heidän kanssaan, moniammatillisessa työskentelyssä sekä yhteistyöhankkeissa. Perheiden kohtaamisessa ja yhteistyössä vanhempien kanssa opiskelijat kokivat eniten epävarmuutta ja toivoivat saavansa ohjausta vielä opintojen loppuvaiheessa.

Lapsen hoito ja huolenpito, joihin tässä luetaan kuuluvaksi lapsen tunteiden ja mielipiteiden huomioiminen, lapsen kohtaaminen ja ohjaaminen sekä

²⁵ Billett 2006.

²⁶ Billett 2006, 14–16.

²⁷ Niemelä 2013, 151.

lapsimyönteisen ilmapiirin luominen, arvioitiin hyväksi ja erittäin hyväksi. Sitä vastoin osaaminen hengellisyyden alueella arvioitiin heikoksi. Kysymykset lapsen hengellisyydestä koettiin ylipäättään vaikeiksi; niihin vastattiin huomattavan vähän. Kokemus oli yhteneväinen kummankin opintolinjan opiskelijoilla. Työelämä ei siten välttämättä, ainakaan ilman ammatillista koulutusta, tuo varmuutta lapsi ja hengellisyys -teemaan.

Billett painottaa *innostuksen* merkitystä samoin kuin käsityksiä itsestä.²⁸ Innostus alasta on äärimmäisen tärkeää, vaikka alkuun osaamisen tason suhteen se saattaa olla epärealististakin. Billett puhuu tiedostetuista ja tiedostamattomista mieltymyksistä, jotka myötävaikuttavat ammatilliseen identiteettiin ja oppimiseen. Opiskelijat joutuivat arvioimaan osaamistaan myös tehtävissä ja alueilla, jotka tuntuivat heistä vierailta.

Ammatti-identiteetti, suhde omaan työhön ja sen prosessointi, on läsnä niin aloittelevan työntekijän kuin vankan ammattiosaajankin työn arjessa. Kirkon lapsi- ja perhetyön ammatillista perustutkintoa opiskelevien kohdalla ammatillisen asiantuntijuuden identiteetti oli nähtävillä jo opiskeluvaiheessa. Maarit Heusala toteaa, että ammatti-identiteettiprosessi käynnistyy jo ennen opiskelujen alkamista – silloin kun yksilö tekee ammattivalinnastaan päätöksen.²⁹ Opiskelijoiden vastauksia lukiessa vaikutti paikoin jopa siltä, että he olivat jopa ”edellä” ammatillisen identiteetin kehittämisessä. Toki ammatillinen identiteetti kehittyy vaiheittain, sitä muovataan ja se rakentuu jatkuvasti. Olennaista on, että varhaiskasvattaja muodostaa ja luo oman ajattelunsa kautta henkilökohtaista näkemystä oman asiantuntijuutensa määrittämisessä. Opinnot vahvistavat opiskelijoiden asiantuntijuutta ja vielä niin, että he oppivat arvioimaan osaamistaan myös heille vieraammilla alueilla. Vahvistusta tarvitaan alaan liittyvien käsitteiden hallinnassa, joka opintojen alkuvaiheessa oli vielä heikohkoa (esimerkkinä havainto, että vaikka opiskelijat vastasivat aktiivisesti avoimiin kysymyksiin alan valinnasta, vastauksissa ei kertaakaan käytetty käsitettä ”varhaiskasvatus”).

Ammatillisen identiteetin rakentuminen on jatkuva prosessi, jossa yksilö tulkitsee itseään tietynlaisena ammatillisena ja hänet tunnustetaan sellaiseksi tietyssä kontekstissa. Kirkon lastenohjaajalla on paljon yhteisiä osaamisalueita lähihoitajien ja lastenhoitajien ammattiryhmän kanssa, mutta myös omaa erityistä osaamista, josta työntekijän tunnistaa kirkon työntekijäksi. Ydinosaamisella tarkoitetaan juuri tällaista osaamista, josta *tunnistaa ammattikunnan edustajan*. Erityisosaaminen tulee kirkon lastenohjaajan ammatin lähtökohdasta eli siitä, että lastenohjaaja tekee työtään sekä varhaiskasvatuksen että kirkon kasvatuksen lähtökohdista.

Jo työssä olevat lastenohjaajat arvioivat paitsi osaamisensa myös kasteopetuksen merkittävyyden hyvin vahvaksi ja vielä niin, että hajonta oli erittäin pientä, eli

28 Billett 2006, 3.

29 Heusala 2004, 31.

vastaajien kokemuksissa ei ollut suuria eroja. Ero opiskelijoiden itse arvioimaan osaamiseen on huima. Kastekasvatukseen pohjaava osaaminen todettiin opiskeluvaiheessa vielä heikoksi. Ammatillisen identiteetin kannalta onkin keskeistä, että hengellisen kasvun ohjaamisen osaaminen kasvaa ja kehittyy. Edustaahan kristillisen kasvatuksen ja kasteopetuksen sisällön tunteminen kirkon varhaiskasvatuksen perimmäisiä lähtökohtia. Opiskelijat eivät turhaan luota työssäoppimiseen: jo työssä olevien lastenohjaajien osaaminen ja orientaatio kristilliseen kasvatukseen muuttuu paljon. Huomattava ammatillinen kehittyminen selittyy sosiaalisella kontekstilla.³⁰

Kaikkienensa jo työssä olevien lastenohjaajien valmiudet toteuttaa kristillistä kasvatusta näyttäytyvät vahvoina, ja heillä on myös halu edelleen vahvistaa ja kehittää osaamistaan. Tämä luo positiivista kokonaiskuvaa kirkon varhaiskasvatuksen laadusta ja myös lastenohjaajien valmiuksista kehittää uusia ja innovatiivisia kristillisen kasvatuksen muotoja ja sisältöjä pitäen samalla kiinni uskon traditioista.³¹ Vaikka osaamisen taso kristillisen kasvatuksen osaamisalueella lastenohjaajien itsearvioinneissa oli heikkoa, niin olennaisinta on, että työssä olevien kehitys on huimaa, mikä on nähtävissä jo työssä olevien lastenohjaajien osaamisessa.³²

30 Ora-Hyytiäinen 2004, 22.

31 Rantala & Battilana 2015, 33.

32 Rantala & Battilana 2015, 25.

4 HENGELLISYYDEN JA USKONNOLLISUUDEN TUTKIMUKSEN HAASTEITA

Kirkon työntekijöiden hengellisyys on puhututtanut varmaankin aina, ja aihe oli keskeisenä myös *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimus- ja kehittämishankkeen taustalla. Aihetta on pohdittu kirkon nelivuotiskertomuksessa *Haastettu kirkko*, jossa korostetaan, että kirkon tulee kiinnittää erityistä huomiota omien työntekijöiden hengellisen identiteetin vahvistamiseen, sillä yhä harvemmalla kirkon tehtäviin valmistuvalla on yhteys seurakuntaan ennen valmistumistaan. Työntekijöiden hengellisyys vahvistamista perustellaan myös hyvinvoinnilla: hengellisellä elämällä on selkeä yhteys kirkon hengellisen työn tekijöiden hyvinvointiin ja työtyytyväisyyteen. Kati Niemelän tutkimuksesta ilmenee, että ne, joille usko oli merkityksellinen osa elämää ja jotka rukoilivat ja lukivat Raamattua ja muuta hengellistä kirjallisuutta aktiivisesti, olivat tyytyväisempiä työhönsä kuin ne, joille usko oli vähemmän merkityksellistä.¹ Samoin Kai Jantunen havaitsi ylempään pastoraalitutkintoon liittyneessä työssään, että mitä tärkeämmiksi hengellisen elämän hoitamisen välineet koettiin, sitä vahvemmin tutkittavat näkivät virkansa hengellisenä virkana ja sitä enemmän he virkaansa myös arvostivat.²

Miten tutkia, mitä ja miten kysyä, kun pyritään tavoittamaan uskonnollisuutta? Perinteinen tapa on ollut kysyä, mihin uskotaan, jolloin kysytään toki uskoa Jumalaan mutta myös uskoa kristinuskon keskeisiin oppeihin. Toisekseen uskonnollisuutta on tapana selvittää kysymyksillä, jotka mittaavat kuulumista eri uskonnollisiin yhteisöihin. Kolmanneksi uskonnollisuutta tutkitaan useutta mittaavilla kysymyksillä, kuten kuinka usein käy kirkollisissa tilaisuuksissa ja rukoilee.

Niin sanotun kulttuurisen käänteen myötä ollaan yhä enenevässä määrin alettu kokea, että perinteinen uskon mittaaminen ei riitä: spirituaalisuus ja uskonnollisuus, kuten ylipäättään sekulaari ja sakraali, limittyvät ja lomittuvat mitä erilaisimmin tavoin ihmisten kokemuksissa.³ Uskonnollisuus on ilmiönä moninainen, ja kuten Anne Birgitta Pessi toteaa, paikoin osallisuus on aktiivista ja paikoin erittäin matalaa, vaikka uskontoa ei olisikaan hylätty.⁴

Suomelle on tyypillistä vahva yksityinen uskonnollisuus (kuten rukoileminen) ja erittäin passiivinen uskonnollinen osallisuus (kuten kirkossa käyminen). Kaksi kolmasosaa yhä kokee olevansa uskonnollinen, ja valtaosa uskoo persoonalliseen Jumalaan. Yli 70 prosenttia kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ja kolmannes

1 Niemelä 2014, 70.

2 Jantunen 2004, 192–204.

3 Heelas & Woodhead 2005.

4 Pessi & Jeldtoft 2012.

kokonaisväestöstä luottaa kirkkoon. Tuoreimmissa tilastoissa tosin nuorten aikuisten eli 25–34-vuotiaiden keskuudessa enää viidennes ilmoittaa uskovansa kristinuskon Jumalaan, kun taas kolmasosa ei usko Jumalaan lainkaan. Tätä nuoremmista, 15–24-vuotiaista, kristinuskon Jumalaan uskoo 28 prosenttia ja 32 prosenttia kertoo, että ei usko Jumalaan.⁵ Selvää on, että ei ole mitään yhtenäistä trendiä, joten voidaan yhtyä David Voasin ja monien muiden uskontososiologien ajatukseen, että tarina selkeästä sekularisaatiosta on väärä.⁶

Sen sijaan yksilöllistymisteoriat ovat saaneet otteen tämän päivän uskonnollisuudesta. Uskontososiologiassa yksilöllistymisteorioita ovat kehittäneet muun muassa Danièle Hervieu-Léger ja Grace Davie. He näkevät, että vaikka kirkossa käyminen ja sidos kirkkoon vähenee, niin se ei suinkaan tarkoita uskonnollisuuden vähenemistä. Uskonto irtaantuu instituutioista, deinstitutionalisoi-tuu. Uskonnollisuus yksilöllistyy ja yksityistyy, mutta uskonnon merkityksellisyys ei vähene. Näin uskontososiologit ainakin väittävät. Davie kiteyttää muutoksen tunnettuun lauseeseen *believing without belonging*. Niemelä ei allekirjoita lauseen osuvuutta puhuessaan nuorten uskonnollisuudesta. Niemelän mukaan nuoret eivät kirkosta eroamisellaan osoita niinkään pettymystään uskonnolliseen instituutioon, vaan se on osoitus omasta päätösvallasta sekä elämän suunnan valitsemisesta ja valintojen itsenäisestä tekemisestä. Nuoret haluavat saada elämälleen syviä merkityksen kokemuksia, ja jos he eivät saa niitä kirkosta ja sen edustamasta uskonnosta, he ovat valmiita eroamaan siitä.⁷

Viime vuosikymmeninä onkin kiinnitetty huomiota kuulumisen ja uskomisen sijaan arkeen ja arjen käytänteisiin, siihen, millä tapaa usko näkyy yksilöiden eletyssä elämässä, identiteeteissä ja rituaaleissa. Arkipäivän ja eletyn uskonnollisuuden näkökulma aukaisivat tietä ulos sekularisaatioon juuttuneesta keskustelusta.⁸ Nancy Ammerman tosin kysyy varsin kriittisesti, mitä itse asiassa lasketaan kuuluvaksi elettyyn uskonnollisuuteen.⁹ Uudemmissa tutkimuksissa uskonnollisuuden muutosta kuvataankin sekularisaatiota useammin termeillä, joilla on haluttu korostaa eri tavoin uskonnon elinvoimaisuuden säilymistä. Näitä ovat esimerkiksi *de-sekularisaatio* ja *de-privatisaatio*.

Vaikuttaa siltä, että nyttemmin myös teologian keskuudessa on noussut kritiikkiä kuulumista ja uskomista mittaavan uskonnollisuuden tutkimusta kohtaan. Jaana Hallamaa toteaa, että uskomista koskevien, säännöllisin välein toteutettavien tutkimusten kysymyspatteristot vaikuttavat väärin asetetuilta. Hallamaan näemyksen mukaan ne on muotoiltu näkökulmasta, jossa oppilauseet ovat kristillisen uskon ydin. Niiden perusteella on hankala sanoa mitään varmaa nykypäivän

5 Ketola 2016, 61–63.

6 Voas 2009.

7 Niemelä 2015, 173, 184.

8 Ammerman 2016, 83.

9 Ammerman 2016, 84.

suomalaisesta kristillisyydestä.¹⁰ Samoilla linjoilla on Petri Luomanen, kun hän kuvaa opin ylivaltaa ja sitä, miten kristillinen usko esitellään oppeina Jumalasta, kolminaisuudesta, Kristuksesta, pelastuksesta, kirkosta, ihmisluonnosta, synnistä, armosta ja niin edelleen. Luomanen toteaa, että opit ovat paikallaan, kun halutaan esitellä kristillistä uskoa, mutta samalla hän painottaa, että jos syntyy kuva, että uskossa on pohjimmiltaan kyse opin ja opillisten osa-alueiden totena pitämisestä, on syntynyt kohtalokas vääristymä.¹¹ Uskontososiologeista myös Anne Birgitta Pessi ja Nadia Jeldtoft kuvaavat, kuinka tutkijat ovat olleet kiinnostuneempia uskonnollisten oppien tilanteesta kuin arjen uskonnollisista kokemuksista.¹²

4.1 Jäsennyksen apuna ”laskeva” ja ”nouseva” paradigma

Lastenohjaajatutkimuksessa on pyritty huomioimaan tutkimusperinteiden anti sekä ennen että jälkeen kulttuurisen käänteen – mitä kaikkea se sitten pitääkään sisällään –, koska kumpainenkin perinne tuottaa omanlaisiaan näkökulmia uskontoon. Seuraavassa tätä pyritään valottamaan paradigman käsitteellä.

Tutkimisen tavat muuttuvat: se, millaista tutkimusaineistoa hankimme, mitä ja miten kysymme ja millaisten teorioiden valossa aineistoa tarkastelemme. Paradigman muutoksella kuvataan siirtymiä tutkimisen tavoissa, kuten liikehdintää klasisisesta sekularisaatioteorioidinnista jälkisekularisaatioon. Uskontososiologit puhuvat varhaisesta ja uudesta paradigmasta, teologian parissa laskevasta ja nousevasta paradigmasta. Yhteistä näille on, että paradigmojen muutos ei ole yhtäkkinen, vaan vanha ja uusi, laskeva ja nouseva, voivat olla läsnä yhtäaikaaisesti ja lomittain.

Taulukko 5. Varhainen ja uusi paradigma uskonnon tutkimuksessa.

VARHAINEN ja LASKEVA PARADIGMA	UUSI ja NOUSEVA PARADIGMA
Uskomisen opinkohtiin	Kokemus, tunne
Ajatus	Toiminta
Instituutio	Yksilö ja ryhmät
Uskonto asiana, oppina	Uskonto suhteena
Julkinen	Yksityinen
Periytyvä	Valinta

10 Hallamaa 2017, 223.

11 Luomanen 2017, 18.

12 Pessi & Jeldtoft 2012.

Varhaisen paradigman mukaan olemme länsimaissa tottuneet tarkastelemaan uskonnollisuutta suhteessa instituutioihin. Linda Woodhead viittaa varhaisella paradigmalla Euroopassa vallinneeseen kristikunnan kulttuuriin, jossa uskonto on ollut voimakkaasti sidoksissa poliittisiin ja kulttuurisiin kenttiin.¹³ Uudessa paradigmassa taas uskonto identifioidaan yksilöihin ja ryhmiin yksityisessä sfäärissä.

Yksityisessä sfäärissä operoiva uusi paradigma näkee uskonnon voimallisena ja yksilöille merkityksellisenä, kun taas varhainen paradigma on sosiaalisesti marginaalissa. Uusi paradigma painottaa, että uskontoa ei pitäisi tarkastella asiana tai sosiaalisena faktana, vaan sitä tulee tarkastella *suhteena*. Varhainen paradigma jäsentää uskonnon julkisena, uusi yksilöllistyneenä ja valintaan perustuvana ilmiönä.¹⁴

Seppo Häkkinen puhuu uskonnon muodonmuutoksesta kirjassaan *Rohkeasti luterilainen* ja käyttää myös käsitettä uusi ja nouseva uskonnollisuus, jonka piirteinä ovat uskonnonharjoituksen yksityistyminen ja yhteisöllinen sitoutumattomuus.¹⁵ Niemelä totesi jo vuonna 2004 tutkimuksessaan *Uskonko niin kuin opetan?*, kuinka tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen uskonnon tutkimisen tulokulmista. Useat tutkijat kuitenkin jakavat näkemyksen, että uskonnollisuudessa on kaksi ulottuvuutta: toinen mittaa henkilökohtaista suhdetta ja toinen osallistumista ja suhdetta instituutioihin. Niemelä jatkaa, että uskonnollisuus on heikentynyt ainoastaan jälkimmäisessä, instituutio- ja oppiulottuvuudessa, ei uskonnon merkitysulottuvuudessa.¹⁶

Teologian kentällä puhutaan laskevasta ja nousevasta paradigmasta. Yhteneväistä uskontososiologian paradigmajaottelun kanssa on se, että myös teologian nouseva paradigma näkee uskon *suhteena*.¹⁷ Teologiassa laskevaa paradigmaa luonnehtii usko keskeisiin Jeesusta koskeviin väitteisiin, uskomista tiettyihin kristinuskon sisältöihin, joita usein kutsumme opinkohdiksi. Keskeisiä uskomisen sisältöjä ovat usko Jeesuksen neitseestä syntymiseen, että hän on Jumalan Poika ja kuoli syntiemme tähden, että Jumala herätti hänet ruumiillisesti kuolleista ja että hän tulee toisen kerran jonain päivänä. Kyselyissä tämä on vakiintunut muotoon ”uskon niin kuin kirkko opettaa”.¹⁸

Uskomisella on kristinuskossa toki keskeinen sijansa, mutta uskomisessa on nähtävillä myös ajassa muuttuvia painotuksia. Marcus J. Borg toteaa, että vaikeasti uskottavissa olevien asioiden totuudellisuuden painottaminen uskomisessa

13 Pessi & Jeldtoft 2012, 160.

14 Woodhead 2009, 107, 118.

15 Häkkinen 2013, 156.

16 Niemelä 2004, 14.

17 Borg 2016, 34–35, 129.

18 Kirjaimellis-tosiasiallinen raamatuntulkinta, joka ilmaantui 1600-luvulla, oli modernin ajan reaktio valistukseen. Osa protestanteista sitoutui siihen 1900- ja 2000-luvuilla. Ennen valistusta Raamatun kirjaimellinen merkitys ei ollut keskeisintä kristityille. Varhainen paradigma ei siis edusta perinteistä kristillistä traditiota, vaan on modernin ajan tuote ja yksi suhteellisen uusi tapa ymmärtää traditio. Borg 2016, 34–35.

on moderni, viimeisten muutaman vuosisadan aikana kehittynyt ilmiö. Borg puhuu uskomisen luonteen kapenemisesta modernille ajalle tultaessa siten, että se kattaa vain kristinuskoa koskevien väitelauseiden uskomista sen sijaan, että uskomisen varhaisempien aikojen tapaan sisältäisi uskollisuuden, sitoutumisen, luottamuksen ja rakastamisen ulottuvuudet.¹⁹

Dogmatiikassa tehdään erottelu kahden eri uskon välillä, joita kuvataan latinankielisin termein *fides quae* ja *fides qua*. Edellinen tarkoittaa uskoa totena pitämisen merkityksessä; uskoa esimerkiksi siihen, että Jeesus on elänyt maan päällä. Jälkimmäinen puolestaan kuvaa uskoa, jolla uskotaan, siis luottamusta. Sana voitaisiin usein kääntää sanalla 'luottamus' ja 'luottaa' sen sijaan että puhuttaisiin uskosta ja uskomisesta.²⁰ Nousevalle paradigmalla onkin luonteenomaista, että uskon käsite viittaa jumalasuhteeseen.

Nousevan paradigman piiriin voidaan lukea myös Patrik Hagmanin ja Kati Kemppaisen luonnehdinnat nykyteologian tarpeista. Kemppaisen jaottelussa varhaiselle ja laskevalle paradigmalle keskeinen kysymys on, miten minä pelastun? Vaikka Kemppainen puhuu profeettallisen ja eskatologisen kirkon käsitteillä, on jaottelussa luettavissa hyvin samansuuntainen muutos kuin se, jota pyritään jäsentämään laskevalla ja nousevalla paradigmalla. Kemppaisen jaottelussa profeettallisen kirkon piirteenä on, että se haluaa hoitaa toisten haavoja, ei vain omiaan, ei ole kiinnostunut vain omasta pelastumisestaan vaan suuntautuu toisten kärsimykseen. Pelastuksen yksilökeskeisyydestä viitoittaa pois myös Hagman teoksessaan *Vastarintausko*, jossa hän kuvaa, kuinka kristinuskossa erityistä on, että jumalasuhte saa muotonsa ainoastaan ja yksinomaan *suhteena*, suhteena toisiin ihmisiin, rakkauden kaksoiskäskyn mukaisesti.²¹

Lastenohjaajatutkimuksen kysymykset edustavat yhtäaikaaisesti varhaista ja uutta, laskevaa ja nousevaa paradigmaa. Lomakkeeseen pyrittiin laatimaan kysymyksiä, jotka tavoittaisivat uskonnollisuutta monipuolisesti. Opiskelijoiden uskonnollisuutta tarkastellaan kuulumista ja uskomista koskevilla kysymyksillä, mutta kysymyksissä pyritään selvittämään myös opiskelijoiden kokemusta ja suhdetta hengellisyteen.

Ylipäättään on huomattu, että kysymykset, joilla pyritään tavoittamaan uskonnollisia kokemuksia ja tuntemuksia, ovat vaikeasti muotoiltavissa. Ammerman toteaaakin, että uskonnollisuus ja sen muodot eivät tunnu vaivattomasti löytävän tietään tilastollisesti käsiteltäviin kysymyksiin.²² Kimmo Ketola sanoo, että yksinkertaisinta on kysyä ihmisiltä suoraan, kuinka tai millä tapaa uskonnollisina he itseään pitävät. Ketola jatkaa, että tällaiseen kysymykseen annettu vastaus pohjautuu kuitenkin siihen, kuinka vastaaja suhteuttaa itsensä ympärillään oleviin

19 Borg 2016, 63.

20 Lehtipuu et al. 2016, 118.

21 Hagman 2016, 128.

22 Ammerman 2013.

toisiin, ja mittaa siten enemmän suhdetta kuin varsinaista ominaisuutta. Samoin Häkkinen väitöskirjassaan mainitsee, että kirkon uskoon tunnustautumista on vaikea mitata. Usko on jotain enemmän kuin empiirisesti määriteltävissä oleva ilmiö, ja uskon todennettavuuden kriteerejä on mahdotonta esittää.²³

Lastenohjaajiksi opiskelevien suhdetta uskontoon ja hengellisyys­teen tarkasteltiin osin samoilla kysymyksillä kuin aikaisemmissa kirkon työntekijäiksi kasvamisen tutkimuksissa. Kuten alussa todettiin, diakonia- ja nuorisotyöntekijöiksi opiskelevilta kysyttiin heidän suhdettaan herätys- ja hengellisiin liikkeisiin, jumalauskkoa ja käsityksiä omasta uskosta.²⁴ Teologiopiskelijoiden uskonnollisuutta tarkasteltiin muun muassa rukoilemisen ja Raamatun lukemisen useudella sekä osallistumisella seurakunnan toimintaan. Yhteneväistä lastenohjaajatutkimuksen kanssa on myös kysymys kristillisestä kotikasvatuksesta.²⁵

Se, mitä kysymyksiä painotetaan, mitä jätetään käyttämättä tai minkälaisia uusia kysymyksiä kehitetään, kertoo hengellisen ilmapiirin ja uskonnollisen kulttuurin muutoksista. Tästä syystä toiseen ja kolmanteen kyselyyn lisättiin kysymyksiä, joilla pyritään valottamaan vastaajien suhdetta ja kokemusta, ei yksinomaan kuulumista ja mielipiteitä mittaavia kysymyksiä.

4.2 Uskonnollinen orientaatio ja kuuluminen

Opiskelijoilta kysyttiin, mitkä seuraavista määritelmistä vastaavat heidän hengellisyytään: uskonnollinen, uskonnoton, hengellinen, ei-hengellinen, kristitty, luterilainen, uskovainen, uskonnollisesti konservatiivinen tai liberaali, uudesti syntynyt, karismaattinen, fundamentalisti, etsijä, new agen kannattaja tai ateisti. Samat kysymyssarjat toistettiin pääasiallisesti kaikkina kolmena vuotena.

Uskonnollisuutta käsitävissä tuloksissa käytetään enimmäkseen ensimmäisen, vuodenvaihteessa 2014 ja 2015 toteutetun kyselyn tuloksia etenkin niiden aiheiden kohdalla, joissa ei ole tapahtunut mainittavia muutoksia opintojen kuluessa. Kaiken kaikkiaan uskonnollisuuden suhteen oli nähtävissä vain vähäisiä muutoksia opintojen kuluessa, toisin kuin ammatillisuudessa, jossa tapahtui paljon kehittymistä.

23 Häkkinen 2010.

24 Launonen 2009, 53.

25 Niemelä & Salminen 2013, 311–312.

Taulukko 6. Opiskelijoiden uskonnollinen itsemäärittäminen (1. kysely 2014, N=282).

N=282	KYLLÄ %	EI %
Uskonnollinen	26	74
Uskonnoton	5	95
Hengellinen	22	78
Ei-hengellinen	20	80
Kristitty	48	52
Luterilainen	18	82
Uskovainen	17	83
Uudesti syntynyt kristitty	4	97
Karismaattinen kristitty	3	97
Uskonnollisesti konservatiivi	1	99
Uskonnollisesti liberaali	3	97
Fundamentalisti	1	99
Etsijä	18	82
Epäilijä	13	87
Ateisti	7	93
New age	1	99

Tulosten tulkinnan tekee haasteelliseksi se, että opiskelijat eivät miellä juuri mitään ehdotetuista määritteistä omikseen. Opiskelijoista neljäsosa mieltää itsensä uskonnolliseksi, mutta vain viisi prosenttia ilmoittaa olevansa uskonnoton. Käsite hengellinen ei tuo enempää selvyyttä: viidesosa opiskelijoista kokee itsensä hengelliseksi ja samoin viidesosa on ei-hengellisiä. Selkeästi erottuu vain kristityksi itsensä kokevat, heitä on lähes puolet. Kimmo Ketola toteaa kirkon nelivuotiskertomuksessa, että jäsenkuuluvuuden mukaan Suomi kuuluu maailman luterilaisimpiin maihin.²⁶ Opiskelijoista kuitenkin vain 18 prosenttia kokee itsensä luterilaiseksi; sama määrä kokee itsensä uskovaiseksi, etsijäksi tai epäilijäksi. Luterilaisen identiteetin vieraus selittynee osin myös sillä, että luterilaisuus läpäisee yhteiskuntamme arvot ja asenteet

²⁶ Ketola 2016, 47.

siinä määrin, että sitä on vaikea erottaa käsitteellisesti erilliseksi. Luterilaisuuden tunnistamiseksi *Gallup Ecclesiastica 2015* -kyselyyn laadittiinkin joukko kysymyksiä, joiden tarkoitus oli kartoittaa luterilaispohjaisia arvostuksia. Yksi väitteistä oli ”Naiset ovat samanarvoisia kuin miehet” ja toinen ”Jokaisen on kannettava vastuuta toisista ihmisistä”.²⁷ Nämä molemmat pohjaavat luterilaisiin arvoihin, mutta mitä luultavimmin opiskelijat eivät sisällyttäneet moniakaan suomalaisia arvoja luterilaisuuden alle vastatessaan kysymykseen, koetko itsesi luterilaiseksi.

Määritteet uudestisyntyneet, karismaattinen, konservatiivi tai liberaali sen enempää kuin fundamentalisti tai ateisti ja new age eivät saa vastakaikua lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollisessa itsemäärittelyssä. Kolmen kärki on siten kristitty (48 %), uskonnollinen (26 %) ja hengellinen (22 %).

Mielestäni ristiriitaiselta tuntuvat vastaukset eivät kerro välinpitämättömyydestä kyselyä tai tätä nimenomaista kysymystä kohtaan, koska loppuosan avoimeen kysymykseen vastasi yli puolet opiskelijoista. Kuvastaako vastausten tietty linjattomuus ärtymystä uskonnollisuuden määrittelyä kohtaan vai onko niin, että vastaajat eivät yksinkertaisesti löydä lomakkeen vaihtoehtoista vastinetta omalle hengellisyydelleen? Linjattomuudella viitataan muun muassa siihen, että opiskelijat eivät koe olevansa uskovaisia mutta eivät myöskään ateisteja, konservatiiveja eivätkä liberaaleja.

Ammerman kehottaa tutkijoita avoimempaan asenteeseen ja kysymyksenaseteluun, jotka hän näkee keinoina hengellisen moninaisuuden tavoittamiseksi.²⁸ Tämän rohkaisemana kysymmekin, mitä vastaukset ”vastaamattomuudessaan” kertovat? Seuraavassa esitetään erilaisia tulkintoja lastenohjaajaopiskelijoiden hengellisyydestä.

Voidaan ajatella, että vastaukset kuvastavat suomalaista kulttuuria ja hengellistä ilmapiiriä. Suomalaisten enemmistö arvostaa uskonnollisuudessa kohtuullisuutta. Uskonto nähdään henkilökohtaisena asiana, eivätkä suomalaiset katso hyvällä voimaperäistä ja julkista uskonnollista vaikuttamista.²⁹ Vaikka suomalaiset arvostavat matalan profiilin uskonnollisuutta (luterilaisuuden perusnäkemys on, että hengellisyys on osa arkista elämää), suomalaisessa uskonnollisuudessa on nähtävillä myös rajoja vetävä kulttuuri. Kirsi Stjerna kuvaa artikkelissaan *Olemme kaikki hengellisiä*, kuinka rajalinjat kulkevat kirkkouskovaisten ja ”vain” kirkkoon kuuluvien välillä: on niitä, jotka ymmärtävät kirkon käyttämää teologista kieltä, ja niitä, jotka kokevat olevansa irrallaan kirkosta ja joita kirkon teologia ei puhuttele.³⁰ Kirkon työntekijöitä koskevissa tutkimuksissa uskonnollisuutta on jäsennetty pitkälti kysymyksillä ”koetko itsesi uskovaiseksi vai ei-uskovaiseksi, konservatiiviksi vai liberaaliksi” jne. Näin myös lastenohjaajatutkimuksessa. Tänä päivänä tämän

27 Ketola 2016, 49–53.

28 Ammerman 2013.

29 Ketola et al. 2007, 60.

30 Stjerna 2016, 134.

tyyppisen uskontulkinnan ehdottomuus ja ”kirjaimellisuus” ei herätä kaikissa luotamusta kristinuskoon tai sen tulkintaan. Näin näyttää olevan tässä tutkimuksessa – opiskelijat tuntevat vastustavan selkeää kategorista orientaatiota.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on jo moneen kertaan todettu uskonnollisten käsitteiden vieraus. Haluttomuus oman uskonnollisuuden nimeämiseen voi selittyä sillä, että määritelmät eivät ole vastaajille riittävän tuttuja, tai ainakaan ne eivät vastaa heidän itse käyttämäänsä kieltä. John Vikström kehotti jo yli kaksikymmentä vuotta sitten kirkkoa pohtimaan omaa opetustaan. Moni kun ei yksinkertaisesti tiedä, mitä kirkko opettaa.³¹ Samoin puhuu myös Davie, joka näkee sekularisoitumisen etenemisenä sen, että ihmisten uskonnollinen osaaminen ja uskonnollisen sanaston hallinta ovat yhä heikompia. Davie toteaa, että olemme menettäneet käsitteet, tiedon ja sanaston, joilla keskustella uskonnosta, ja että tämä vaikeuttaa keskustelua.³² Petri Luomanen huomauttaakin, että kirkkopo liittisten keskustelujen seuraaminen edellyttää syvää perehtyneisyyttä raamatun tutkimuksen vaiheisiin.³³

”Uskonnollinen” vastakohtanaan ”ei-uskonnollinen” ei riitä kuvaamaan ihmisten uskonnollisuutta. Lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollisuutta voi avata käsitteellä *fuzzy fidelity*. David Voas puhuu sumeasta, *fuzzy*, uskonnollisuudesta, jossa liikutaan uskonnollisuuden ja ei-uskonnollisuuden välimaastossa.³⁴ Vaikuttaa siltä, että valtaosa eurooppalaisesta uskonnollisuudesta sijoittuu ”sumean” alueelle. Raja uskonnollisen ja ei-uskonnollisen välillä on liukuva; uskonnollisuus muodostaa pikemminkin jatkumon. Uskonnollinen identiteetti ei siis ole staattinen sosiaalinen kategoria. Pessi puolestaan toteaa, että uskonto on moninainen, itse asiassa hyvinkin moni-ilmeinen ja muuntuva merkitysjärjestelmä. Ja toisin kuin voisi luulla, elämä koetaan merkityksellisempänä, kun uskontosuhde on avoin, kypsä ja monimutkainen.³⁵ Hanna Kantola toteaa työssä olevien lastenohjaajien hengellisydestä, että hengellisyys on hyvin kokonaisvaltaista, osa minuutta ja itseä, eikä se ole erillinen tai irrotettavissa oleva asia vaan mukana kaikessa tekemisessä ja työssä.³⁶

Lastenohjaajaopiskelijoiden kokemus kuulumisesta on monitahoinen. Suhde kirkkoon ja seurakuntaan on paikoin epämääräinen, perinteiden rippeitä sisältävä, mutta yhä joillain ulottuvuuksilla merkityksellinen. Vaikka kirkossa käyminen on harvinaista, koetaan seurakunta vielä tutuksi ainakin lapsuuden ja nuoruuden kokemusten pohjalta. Seurakunnan merkityksellisyys ja myönteiset tuntemukset saavat voimansa pitkälti muistoista, lapsuudesta ja menneisyydestä.

31 Häkkinen 2010, 246.

32 Davie 2011, 10.

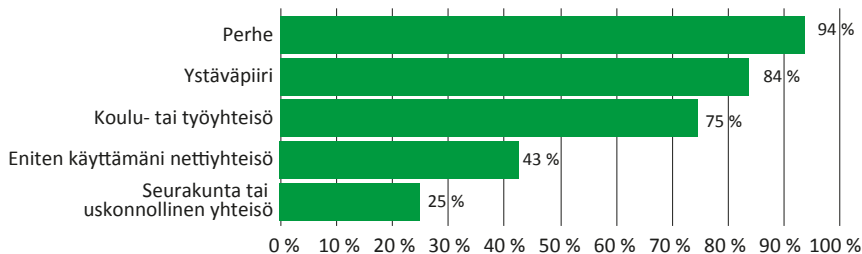
33 Luomanen 2017.

34 Voas 2009.

35 Pessi 2016.

36 Kantola 2015.

Kuvio 21. Opiskelijoille tärkeät yhteisöt (1. kysely 2014, N=282).

Nykyelämässä kirkko ei kykene luomaan riittävästi merkittäviä sidoksia, ainakin jos sitä tarkastellaan opiskelijoiden kokemuksilla tärkeiksi koetuista yhteisöistä. Neljäsosa (25 %) opiskelijoista koki seurakunnan tärkeäksi yhteisöksi. Nettiyhteisöön koettiin huomattavasti voimakkaampaa kuulumista (43 %). Koulu- tai työyhteisöön koki läheistä kuulumista 74 prosenttia opiskelijoista, ystäväpiiriin 84 prosenttia ja perheeseen lähes kaikki (94 %). Kuitenkin vain vajaa 10 prosenttia opiskelijoista haluaa erota kirkosta ja lähes 80 prosenttia kertoo pysyvänsä kirkon jäsenenä. Jäsenenä halutaan pysyä, vaikka vastaajista yli neljäsosa (27 %) ei käy koskaan jumalanpalveluksissa, ja sama määrä (27 %) käy vain erityisinä juhlapyhinä. Kirkkoon kuulumisella on siis merkityksiä. Tätä Davien on vaikea ymmärtää. Hän ihmettelee, kuinka on mahdollista, että pohjoismaalaiset, jotka kaikilla mahdollisilla vertailevilla tutkimuksilla mitattuina ovat vähiten uskonnollisia, kuitenkin yhä suuressa määrin kuuluvat kirkkoon.³⁷

Eeva Salo toteaa opiskelijoiden hengellisestä identiteetistä, että vaikka kouluttavat laitokset eivät ole varsinaisesti hengellisiä yhteisöjä, on siellä saatu tuki erittäin merkityksellistä. Opiskelijan kannustaminen hengellisen elämän vaalimiseen ja kouluttavan laitoksen hengellisyydelle myönteinen ympäristö tarjoaa kontekstin, joka mahdollistaa hengellisen elämän syvenemisen.³⁸ Lastenohjaajaopiskelijoille esitettyjen kysymysten pohjalta ei voi suoraviivaisesti vastata kysymykseen hengellisen elämän syvenemisestä. Aikomus erota tai pysyä kirkon jäsenenä pysyy pitkälti samana opintojen ajan. Vertailua vaikeuttaa, että kun ensimmäiseen kyselyyn saatiin 282 vastausta, viimeiseen kyselyyn vastasi vain 59 opiskelijaa. Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden haluttomuus identifioitua uskonnollisuutta tai ei-uskonnollisuutta kuvaavien nimikkeiden alle pysyi samana läpi kyselykertojen. Suurin osa vastaajista koki määritteen ”kristitty” omimmaksi jokaisessa kolmessa kyselyssä. Kristityn identiteetti kasvoi jonkin verran luterilaisuuden pysyessä edelleen vieraana.

³⁷ Davie 2011.

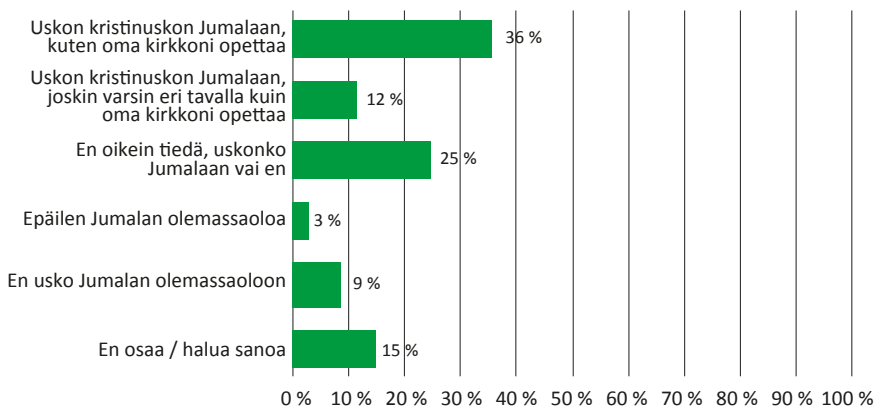
³⁸ Salo 2006, 6.

4.3 Uskonnollisuus uskomisena

Tutkimuksessa kysyttiin uskomista kristinuskon niin sanottuihin perusoppeihin. Alussa pohdittiin, miten tavoittaa tutkittavien uskonnollisuutta. Perinteinen tapa on ollut kysyä, *mihin* uskotaan. Näin myös tässä tutkimuksessa, samaan tapaan kuin on kysytty aikaisemmissa kirkon työntekijäksi kasvamista koskeissa tutkimuksissa ja ylipäättään uskonnollisuutta koskeissa tutkimuksissa. Opin totena pitäminen, niin sanottu uskon uskominen, lukeutuu varhaisen paradigman alueelle. Niemelän tutkimus *Uskonko niin kuin opetan?* käsittelee nimenomaan kirkon työntekijöiden käsityksiä kristillisen uskon sisällöistä, ja tutkimuksen mukaan 73 prosenttia heistä oli erittäin sitoutuneita kirkon uskoon. Keskeisiin kohtiin sitoutuneissa oli suhteellisesti enemmän pappeja kuin muiden työntekijäryhmien edustajia.³⁹

Kirkon tutkimuskeskuksen teettämässä kyselyssä on tiedusteltu suomalaisten jumalauskkoa jo noin 40 vuoden ajan. Pitkä aikaväli kertoo, että jumalauskossa on nähtävissä aaltoliikettä: kristinuskon Jumalaan on alimmillaan uskonut runsas neljäsosa ja ylimmillään noin puolet suomalaisista siten, että vaikka 2000-luvulla on ollut nähtävissä voimakasta heikkenemistä uskomisessa kristilliseen Jumalaan, niin viimeisimmässä vuoden 2015 kyselyssä oli taas nähtävissä käännettä jumalauskon vahvistumiseen. Pitkällä aikavälillä kuitenkin kristilliseen Jumalaan uskovien määrä vähenee voimakkaasti. Nuorten aikuisten eli 25–34-vuotiaiden keskuudessa enää viidennes eli 21 prosenttia ilmoittaa uskovansa kristinuskon Jumalaan, kun taas 38 prosenttia ei usko Jumalaan lainkaan. Tätä nuoremista, 15–24-vuotiaista, kristinuskon Jumalaan uskoi 28 prosenttia ja 32 prosenttia kertoi, että ei usko Jumalaan.⁴⁰

Kuvio 22. Usko Jumalaan (1. kysely 2014, N=280).

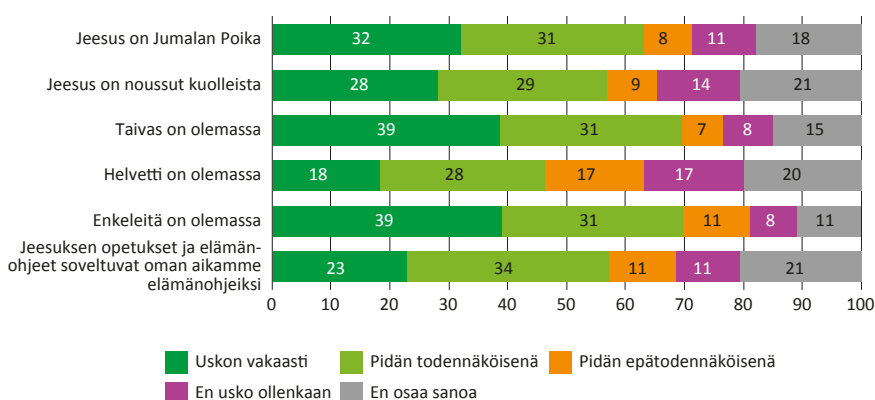
³⁹ Niemelä 2004, 24.

⁴⁰ Ketola 2016, 61–62.

Lastenohjaajaopiskelijoista kolmasosa (36 %) uskoi kristinuskon Jumalaan ”niin kuin kirkko opettaa” eli enemmän kuin suomalaiset saman ikäryhmän edustajat ylipäätään. Puolet edusti ”epäuskoa ja epätietoisuutta”. Suurin osa näistä opiskelijoista ei tiedä, uskoako Jumalaan vai ei. Pieni osa ei ylipäätään usko Jumalaan, ja osa ei halua sanoa kantaansa. Ero vuoden 2002 tilanteeseen on kuitenkin huima. Tuolloin seurakunnan lastenohjaajista 94 prosenttia sanoi uskovansa Jumalaan ”niin kuin kirkko opettaa”, kun vastaava luku tämän tutkimuksen lastenohjaajaopiskelijoilla oli 36 prosenttia. Vuonna 2002 kukaan työntekijä ei ilmoittanut, ettei lainkaan uskonut Jumalan olemassaoloon, kun tämän tutkimuksen aineiston opiskelijoista 9 prosenttia ei uskonut Jumalan olemassaoloon ja epätietoisia oli 25 prosenttia.

Nuoriso- ja aikuisopiskelijoiden ero on selkeä: nuorimmasta ikäryhmästä vain joka viides kertoi uskovansa ja aina uskoneensa Jumalaan, vanhimmassa ikäryhmässä osuus oli yli puolet (57 %). Nuoret olivat huomattavasti epätietoisempia siitä, uskovatko ylipäätään Jumalan olemassaoloon.

Kuvio 23. Opiskelijoiden uskomisen kohteita (1. kysely 2014, N=282).

Kolmasosa lastenohjaajaopiskelijoista (32 %) uskoi vakaasti, että Jeesus on Jumalan poika, kun osuus suomalaisilla keskimäärin on 26 prosenttia. Vuoteen 2002 verrattuna lastenohjaajien usko Jeesukseen Jumalan poikana oli laskenut lähes kaksi kolmasosaa. Persoonalliseen Jumalaan, joka vastaa rukouksiin, uskoi opiskelijoista lähes puolet, Jeesuksen ylösnousemukseen 57 prosenttia. Jeesuksen elämänohjeiden soveltuvuutta omaan aikaamme puolsi 57 prosenttia. Yli puolet piti vähintään todennäköisenä, että Jeesuksen opetus ja elämänohjeet soveltuvat oman aikamme elämänohjeiksi.⁴¹

⁴¹ Kysymyssarja uskomisen kohteista sisältyi vain ensimmäiseen lomakkeeseen.

Uskoa on tarkasteltu paitsi vastausten myös puuttuvien vastausten valossa. Eniten puuttuvia vastauksia (22 %) oli kahden kysymyksen kohdalla: ”Uskon Jeesuksen ylösnousemukseen” sekä ”Uskon, että Jeesuksen opetukset ja elämänohjeet soveltuvat oman aikamme elämänohjeiksi”. Toiseksi eniten puuttuvia vastauksia (21%) oli helvettiin uskomisen kohdalla. Ylipäättään voidaan olettaa Anthony Giddensin ajatuksiin nojautuen, että jälkimodernia ”tässä ja nyt” elävää ihmistä eivät niinkään puhuttele eskatologiset visiot, vaan ihmiset ovat siirtyneet kohtalosta yksilöllisiin valintoihin.⁴² Sitä vastoin kysymykseen enkeleiden olemassaolosta vastattiin eniten, puuttuvia vastauksia oli vain 12 prosenttia.

Vastauksista tai vastaamattomuuksista voidaan päätellä, että näkemykset kristinuskon perusopeista ovat liikkeessä. Suhtautuminen enkeleihin on sen sijaan helpompaa. Enkelit esiintyvät laajemmin kulttuurin kuvastoissa, eivät yksinomaan kristinuskoon liittyen. Terhi Utriainen on tutkinut enkeliuskoa osana uushenkisyyttä ja etenkin naisten henkisyyttä. Hän toteaa, että noin 60 prosenttia eri uskonto-kuntiin kuuluvista yhdysvaltalaisista uskoo enkeleihin, suomalaisista 46 prosenttia. Enkelihahmon tuttuus monen sukupolven elämässä, muun muassa pyhäkoulujen ja lastenlaulujen kuvastossa, selittää osin suosiota. Nyt myös aikuiset naiset ovat innostuneet enkelipiireistä ja muusta enkeleihin liittyvästä toiminnasta.⁴³

Opiskelijoilta kysyttiin myös laajemmin kiinnostusta uushenkisyyteen kuuluihin asioihin, kuten sielunvaellukseen ja meditaatioon. Kiinnostus uushenkisyyteen oli melko laimeaa. Edellä kuvattuihin kristinuskon ulottuvuuksiin koettiin enemmän yhtymäkohtia kuin henkisyyteen. Tulos on linjassa Kimmo Ketolan näkemyksen kanssa suomalaisen hengellisyden tilasta ja ennen kaikkea uushenkisyyden osuudesta siinä. Kun Paul Heelas ja Linda Woodhead tulkitsevat länsimaisen kulttuurin subjektiivisen käänteen ilmenevän perinteisen uskonnollisuuden vähenemisenä ja uushengellisyden vahvistumisena, Ketola ei tutkimuksessaan suomalaisten uskonnollisuudesta ja uushenkisyydestä löydä Heelasin ja Woodheadin kuvaamaa ilmiötä.⁴⁴ Suomalaisessa aineistossa uskonnollisuus ja hengellisyys saavat kannatusta samoilta ihmisiltä. Ketola pohtii monien laajojen aineistojen valossa suomalaisen uskonnollisuuden tilaa 2000-luvulla ja toteaa, että yhtäältä monet merkit tukevat maallistumishypoteesia: evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten osuus väestöstä on laskenut tasaisesti koko sotien jälkeisen ajan, sitoutuminen erityisesti kristilliseen oppiin on vähentynyt ja suomalaiset myös osallistuvat yhä harvemmin jumalanpalveluksiin. Toisaalta samaan aikaan jumalauskon on pysynyt 1970-luvun puolivälistä saakka varsin vakaana, eikä myöskään rukoilemisaktiivisuudessa ole ollut nähtävissä mitään muutoksia. Lisäksi kirkon arvostus suomalaisten keskuudessa kohosi koko 1990-luvun ajan. Samoin niiden osuus kohosi, jotka luottivat kirkon vastauksiin koskien elämää. Modernisaation rapauttavan vaikutuksen

42 Giddens 1991.

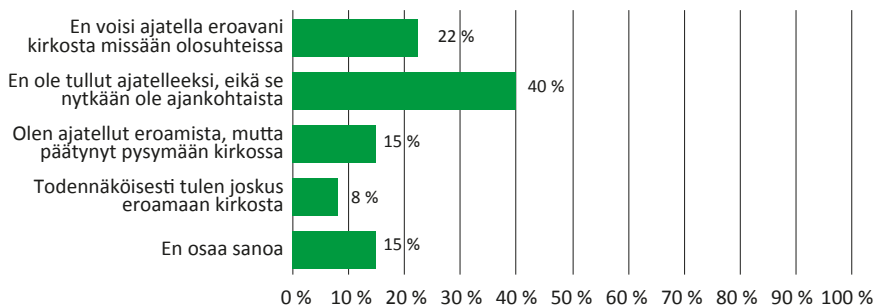
43 Utriainen 2014; 2016; Pohjola 1999.

44 Heelas & Woodhead 2005, 5.

tulkittiin siten koskettavan etupäässä institutionaalista uskonnollisuutta ja kirkon auktoriteettia. Sen sijaan kansanomaiseen ja yksityiseen uskonnollisuuteen sillä ei näyttänyt olevan vastaavaa vaikutusta, vaan niiden nähtiin jopa vahvistuneen institutionaalisen auktoriteetin kriisin myötä.⁴⁵ Ketola toteaaakin, että uskonto ei näytä olevan luovuttamassa tilaa (uus)hengellisyydelle. Myöhäismoderni aika toki vahvistaa yksilöllisyyttä ja heikentää perinteisten institutionaalisten uskontojen asemaa, mutta se luo samanaikaisesti tilaa uskonnollisille muodoille, jotka paremmin ovat sovitettavissa moderniin aikaan.⁴⁶

Lastenohjaajaopiskelijoiden hengellisyys ja suhde kirkkoon ilmenee kyselyissä pitkälti Ketolan kuvaamalla tavalla. Vaikuttaa siltä, että uskonnollisuus ei ole lainkaan niin vierasta kuin kysymys uskonnollisesta orientaatiosta antaa ymmärtää (kohta, jossa opiskelijoita pyydettiin nimeämään, kokivatko he itsensä uskovaisiksi, uskonnollisiksi, luterilaisiksi, ateisteiksi jne.). Vastauksissa heijastunee myös se, että opiskelijat olivat osallistuneet melko aktiivisesti seurakuntien kasvatustoimintaan, kerhoihin ja toimineet myös rippileirien isosina. Kristillinen kieli, kulttuuri ja käsitteet olivat siten jossain määrin tuttuja. Ja vaikka opiskelijat kokivat epävarmuutta kristilliseen kasvatukseen liittyen, pohja osaamisen kehittymiselle oli vahva.

Kuvio 24. Opiskelijoiden ajatuksia kirkosta eroamisesta (1. kysely 2014, N=282).

Noin neljäsosa (22 %) opiskelijoista ei voinut ajatella eroavansa kirkosta missään olosuhteissa. Määrä oli hivenen korkeampi kuin suomalaisilla keskimäärin; *Gallup Ecclesiastica* 2015 -kyselyssä 19 prosenttia kirkon jäsenistä (38 % vuonna 2007) oli tätä mieltä. Niiden osuus, jotka eivät olleet ajatelleet eroamista eivätkä pitäneet sitä ajankohtaisena, oli tässä aineistossa samoin korkeampi kuin suomalaisilla keskimäärin eli noin kolmasosa (38 %).⁴⁷ Davien mukaan pohjoismaisella uskonnollisuudella on erityinen luonne, kun tutkimusten mukaan pohjoismaalaiset ovat vähiten uskonnollisia ja kuitenkin yhä suuressa määrin kuuluvat kirkkoon. Näin

⁴⁵ Ketola 2011, 8.

⁴⁶ Ketola 2007, 38.

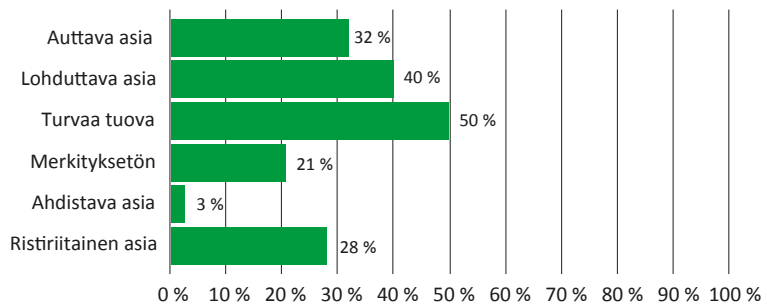
⁴⁷ Ketola et al. 2016, 35.

myös lastenohjaajaopiskelijoiden kohdalla, joista 84 prosenttia kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon mutta vain vajaa puolet koki olevansa kristittyjä.⁴⁸

Lapsityössä työskentelevien hengellisyys on poikennut kirkon muiden hengellisen työntekijöiden uskonnollisuudesta. Kun Niemelä ryhmitteli työntekijät uskoon sitoutumisen perusteella neljään ryhmään, heikosti sitoutuneisiin lukeutui erityisesti lapsityössä työskenteleviä, kun suurin osa työntekijöistä lukeutui erittäin sitoutuneisiin.⁴⁹ Tulos on linjassa lapsityöhön opiskelevien uskonnollisen orientaation kanssa. Sitä vastoin jo työssä olevien lastenohjaajien osaamiskyselyn tulokset vaikuttavat ristiriitaisilta. Selvityksessä *Taitava lastenohjaaja* kristillinen kasvatus nähtiin painoarvoltaan erittäin tärkeänä, osaamiselle asetettiin suuri painoarvo ja oma osaaminen arvioitiin siinä hyväksi.⁵⁰ Tosin selvityksessä ei käsitelty lastenohjaajien omaa hengellisyttä, mutta tulos antaa ymmärtää, että loistava osaamistaso ja työalan arvostus kumpuaisivat lastenohjaajien kristillisestä vakaumuksesta.

Uskonto voi olla ristiriitainen asia, kuten itsensä identifioimisen vaikeus mihinkään uskonnollisuutta koskevaan kategoriaan osoittaa, mutta ahdistavaksi uskonnon koki hyvin harva. Sitä vastoin puolet opiskelijoista koki, että usko tuo heille turvaa ja lohtua. Merkityksettömäksi uskonnon koki viidesosa opiskelijoista.

Kuvio 25. Opiskelijoiden kokemuksia uskonnosta (2. kysely 2016, N=151).

Kun viidesosa opiskelijoista vastasi, että usko on heidän elämässään merkityksentöntä, on luultavaa, että usko kyselyssä esitetyssä muodossa jäi ikään kuin ilmaan, epäkonkreettiseksi ja kontekstittomaksi. Kun sana 'usko' liikahdaa kohti toimintaa, turvaa tai lohtua tuovaksi asiaksi, kuten iltarukoukseksi, käsite saa kosketuspintaa omaan elämään. Pessi ja Jeldtoft painottavat, että uskonnollisuutta ei välttämättä koeta minään erillisenä elämänalueena.⁵¹ Tutkittavat eivät siis pidä itseään sen enempää uskonnollisina kuin ei-uskonnollisina kaikkialla tai kaikissa tilanteissa.

48 Davie 2011. Ortodoksiseen kirkkoon kuuluvia on 1,4 %, muihin uskontokuntiin kuuluvia 1,8 % ja mihinkään kirkkoon kuulumattomia 6,4 %.

49 Niemelä 2004.

50 Rantala & Battilana 2015.

51 Pessi & Jeldtoft 2012.

Mitä luultavimmin tässä tutkimuksessa toteutettu tarkastelutapa ei kaikin paikoin tavoita tutkittavien uskonnollisuutta. Uskonnollisuus ei ole jotakin täysin yksilöllistä tai täysin yhteisöllistä, vaan uskonnolliset todellisuudet voivat olla sekoituksia näistä. Opiskelijoista vain harvat halusivat määrittää itseään uskonnolliseksi. Uskontoon käsitteenä liitettiin jäykkyys, ulkokohtaisuus ja ulkoiset auktoriteettirakenteet. Lastenohjaajaopiskelijoilla usko ilmeni, toteutui ja ruumiillistui toimintana.

4.4 Uskonnollisuus toiminnallisuutena

Uskonnollisuutta voidaan tarkastella paitsi uskomisena myös toimintana. Uskonnollisuus aktualisoituu ja konkretisoituu elämässä ja toiminnassa monella tapaa. Jaottelu ylipäätään voi olla keinotekoisia uskonnollisuuden kokonaisvaltaisuuteen nähden, mutta kun tarkastellaan eroja uskonnollisen identifioidumisen ja uskonnollisten toimintamuotojen välillä, erot ovat huomattavia. Lastenohjaajaopiskelijoiden keskuudessa vaikuttaa siltä, että uskonnollisuus on merkityksellisempää, kun se liittyy toiminnallisuuteen. Uskontososiologiassa puhutaan eletystä uskonnollisuudesta, *lived religion*. Ammerman toteaaakin, että on tärkeämpää kysyä mitä tutkittavat *tekevät* kuin *mihin* he uskovat tai mihin uskonnollisiin yhteisöihin he *kuuluvat*.⁵²

Tässä tutkimuksessa toiminnallista uskonnollisuutta tarkastellaan ensinnä rukoilemisen, Raamatun lukemisen ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisen useutena sekä auttamisen ja uskon suhteena. Rukoilemisen ja Raamatun lukemisen määrällistäminen on epäilemättä ongelmallista sekä rukoilemisen eri ulottuvuuksien että Raamatun lukemisen kannalta. Määrällinen tarkastelu kertoo kuitenkin jotain, samoin uskonnollisissa tilaisuuksissa käyminen. Puhumme tässä yhteydessä yksityisestä rukoilemisesta, ei jumalanpalveluksissa rukoilemisesta. Ylipäätään yksityinen uskonnonharjoitus on Suomessa selvästi aktiivisempaa kuin julkinen. Neljäsosa suomalaisista rukoili päivittäin vuoden 2015 *Gallup Ecclesiastica* -kyselyn mukaan ja kolmasosa vähintään viikoittain. Aktiivinen rukoileminen näyttää jopa hieman lisääntyneen.⁵³ Samoin Häkkinen toteaa, kuinka sitoutuminen kirkon opettamaan uskoon on vähentynyt, mutta yksityinen uskonharjoitus ei ole niinkään muuttunut.⁵⁴

Lastenohjaajaksi opiskelevien rukoileminen jakautui karkeasti ottaen kahteen ryhmään: vajaa puolet rukoili melko aktiivisesti, viikoittain, ja puolet opiskelijoista ei rukoillut juuri koskaan. Vuonna 2003 kirkon hengellisen työn tekijöistä aktiivisesti rukoilevien osuus oli yli 90 prosenttia, mutta on hyvä muistaa, että

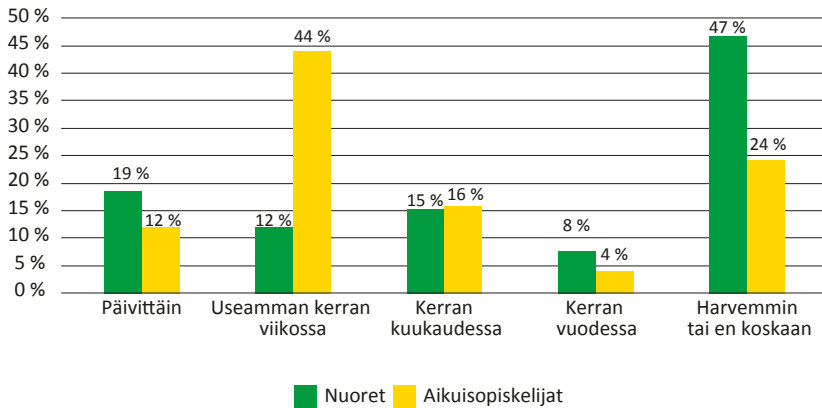
52 Ammerman 2013, 290.

53 Ketola 2016, 142.

54 Häkkinen 2010, 260.

Niemelän tutkimuksessa rukoilemista ei eritelty ammateittain ja ettei hengellisyden muotojen muutos koske yksinomaan lapsityötä. Tutkimuksessa pappien ja kanttorien työhyvinvoinnista ilmenee, että nuorten kanttoreiden rukoileminen on laskenut merkittävästi; päivittäin rukoilevien osuus oli laskenut 71 prosentista 40 prosenttiin.⁵⁵

Kuvio 26. Kuinka usein rukoilet (2. kysely 2016, N=151).

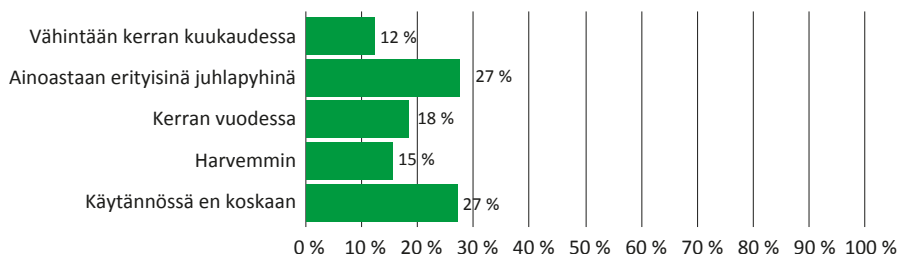

lällä ja uskonnollisuudella on yhteys rukoilemiseen myös lastenohjaajien kohdalla. Kuviosta 26 on nähtävissä, kuinka nuoret ja nuoret aikuiset lähes puolessa tapauksista rukoilivat harvemmin tai eivät koskaan, kun taas aikuisten osuus painottui päivittäin ja useamman kerran viikossa rukoilemiseen. Lähes puolet (40 %) rukoili nukkumaan mennessä, viidesosa (21 %) ennen jotain tärkeää tapahtumaa ja pieni osa (15 %) myös työskennellessään lasten kanssa.

Vajaa neljäsosa (24 %) opiskelijoista luki Raamattua melko aktiivisesti, vähintään kerran kuukaudessa. Sama kahtiajako kuin rukoilemisessa näkyi myös Raamatun lukemisen suhteen. Puolet opiskelijoista ei lukenut Raamattua käytännössä koskaan. Ja kuten oletettavaa on, vanhemmat opiskelijat lukivat Raamattua enemmän kuin nuoremmat. Näyttötutkinon suorittajista eli niin sanotun aikuislinjan opiskelijoista noin viidesosa luki Raamattua melko aktiivisesti, vähintään kerran kuukaudessa. Sama oli nähtävillä kanttoreiden kohdalla: nuoret kanttorit lukivat Raamattua selvästi harvemmin kuin vanhemmat kollegansa. Alle 35-vuotiaista kanttoreista vain joka kymmenes kertoi lukevansa Raamattua useamman kerran viikossa, kun vanhimman ikäryhmän kanttoreista joka toinen luki Raamattua päivittäin. Yhtä lailla pappien keskuudessa selkein muutos näkyi Raamatun lukemisaktiivisuudessa. Nuorista papeista joka kolmas luki Raamattua useamman kerran viikossa, vanhimman ikäryhmän papeista kaksi kolmesta.

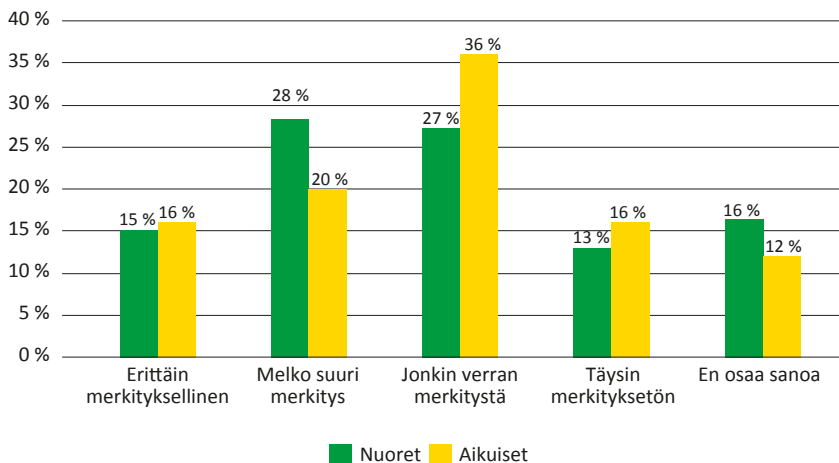
⁵⁵ Niemelä 2014, 70.

Kuvio 27. Kirkollisissa tilaisuuksissa käyminen, kun ei huomioida hautajaisia, häitä ja ristiäisiä (1. kysely 2014, N=282).

Reilu neljäsosa lastenohjaajaksi opiskelevista kävi kirkossa erityisinä juhlapyhinä ja samoin reilu neljäsosa ei käynyt kirkossa lainkaan. Kun kirkossa käyminen on melko vähäistä, uskon tosiosoiogisen ja uushenkisyydestä käydyn keskustelun perusteella voisi kuvitella, että opiskelijat olisivat kiinnostuneita muista henkisyiden muodoista. Näin ei kuitenkaan näytä olevan. Meditointi oli opiskelijoille melko vierasta. Opiskelijoista kymmenisen prosenttia meditoi, mutta harvoin, ja hivenen enemmän opiskelijat harjoittivat muita henkisen hyvinvoinnin muotoja, kuten joogaa. Yli 80 prosenttia ei kokenut omakseen muitakaan henkisiä menetelmiä tai hengellisyiden aktiviteetteja.

Kuvio 28. Suhtautuminen väittämään ”Minulle usko tarkoittaa toisten auttamista” tutkintotyypin mukaan (1. kysely 2014, N=282).

Vaikka opiskelijoiden usko vaikutti paikoin merkillisen laimealta, vähintään ristiriitaiselta, se ilmeni toimintana, kuten toisten auttamisena. Lähes puolet koki auttamisen uskonnollisen ulottuvuuden erittäin tai melko tärkeäksi. Uskonnollisuus

koettiin merkityksellisenä, kun se ei kääntynyt yksinomaan itseän päin vaan liittyi toiminnallisuuteen.

Auttamisen arvostaminen on keskeinen yksilöllistyneen uskon piirre.⁵⁶ Samaan tapaan Ammerman puhuu tutkimuksessaan ”kultaisen säännön kristityistä”. Heille usko tarkoittaa ennen kaikkea toisten, ystävien, perheen ja naapureiden, auttamista. He painottavat ihmissuhteista huolehtimista ja ylipäätään hyviä tekoja. He haluavat teoillaan olla luomassa parempaa maailmaa mutta eivät muuttaa muiden uskomuksia.⁵⁷ Ammermanin kuvauksessa on yhtymäkohtia siihen, millainen kuva lastenohjaajaopiskelijoiden hengellisyydestä piirtyi vastausten perusteella: ohuehko tai ristiriitainen uskonnollisuus, joka yhdistyy voimakkaaseen haluun ja kutsumukseen auttaa ennen kaikkia lapsia. Jaana Hallamaa toteaa samansuuntaista kuvatessaan, kuinka kristitty on kutsuttu auttamaan lähimmäistä ilman aineellista auttamista korkeampaa päämäärää evankeloida tämä kristityksi. Sen paremmin oma kuin lähimmäisenkään pelastus ei ole ihmisen tekoa, Hallamaa toteaa vanhurskauttamisoppiin viitaten.⁵⁸

Kirkolliset toimitukset ovat säilyneet ihmisille merkityksellisinä. Suomalaiset suhtautuvat myönteisesti uskonnollisiin rituaaleihin, ja rituaalit puolestaan voidaan nähdä toiminnallisuutena. Yhä edelleen yli puolet lapsista kastetaan, ja samoissa lukemissa ollaan karkeasti ottaen myös kirkollisissa vihkimisissä. Kirkkoon myös liitytään useimmiten juuri rituaalien ja elämänkaarisyiden vuoksi. Kummius, lähestyvä kuolema ja kaste ovat syitä pysyä kirkossa ja liittyä kirkkoon. Davie on todennut samaan tapaan, että sunnuntaiaamuisin kirkot saattavat olla melko tyhjillään, mutta ihmiset janoavat pyhää, rituaaleja ja musiikkia.⁵⁹ Voidaankin ajatella, että uskonnollisuus koetaan omaksi silloin, kun se ilmenee toiminnallisuutena.

Hallamaa toteaa, että kirkollisessa keskustelussa vallitsee outo kaksijakoisuus suhtautumisessa kirkollisten toimitusten eli toiminnallisuuteen liittyvien rituaalien suosioon. On niitä, jotka ovat tyytyväisiä kansankirkollisuuden säilymiseen edes sen varassa, että ihmiset haluavat noudattaa perinnäistapoja. Toinen laita puolestaan suhtautuu epäillen siihen, että kirkolliset toimitukset ilmoitetaan keskeisimmäksi perusteeksi kuulua kirkkoon. Heidän näkökulmastaan kirkkoon pitäisi kuulua opin vuoksi.⁶⁰ Petri Luomanen painottaa, että suuri osa kirkkokansasta ei pidä oppikysymyksiä tärkeinä oman uskonnollisuutensa kannalta ja että suomalaisten käsitys opista poikkeaa merkittävästi kirkon opetuksesta. Selvästi tärkeimmäksi koetaan eettinen opetus.⁶¹ Hallamaa jatkaa, että uskonnolliseen yhteisöön kuulumisella

56 Aihetta käsitellään laajasti Pessin ja Saaren (2011) toimittamassa teoksessa *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*.

57 Ammerman 1997, 196–216.

58 Hallamaa 2017, 222.

59 Davie 2000.

60 Hallamaa 2017, 223.

61 Luomanen 2017, 18.

täytyy olla jokin omakohtainen peruste; jäsenyys ei enää perustu perinnäistapaan tai sosiaaliseen paineeseen. Näyttää siltä, että ihmiset eivät ole kirkon jäseniä ensisijaisesti opillisista syistä, vaan koska yhteisön jäsenyys on jollakin tapaa kokemuksellisesti merkityksellistä. Keskeistä lienee osallisuuden kokemus. Ja tämän kokemuksen, osallisuuden, sisältöä voi olla vaikea muotoilla sanallisesti.⁶² Sitä vastoin vuoden 2015 *Gallup Ecclesiastica* -kyselyssä 74 prosenttia kirkkoon kuuluvista piti hyvin tai melko tärkeänä kirkon opettamaa kristillistä lähimmäisenrakkautta.⁶³ Lastenohjaajaopiskelijoiden toiminnallisuutena ilmenevä ja toiminnallisuuteen painottuva uskonnollisuus on siten ylipäätään samassa linjassa kirkkoon kuuluvien näkemysten kanssa.

4.5 Uskonnollinen kasvu

Uskonto ja uskonnollisuus ovat yhä vähemmän jotain sellaista, joka peritään vanhemmilta. Yksilö rakentaa itse uskonsuhteensa oman etsinnän ja valinnan kautta. Näkemys lukeutuu *nousevan paradigman* pariin. Perheen vaikutusta uskonnollisuuteen on tutkittu laajasti. Kasvaminen uskonnollisuuteen on nähty sosialisatioprosessina, jossa vanhemmat ovat keskeisessä roolissa.⁶⁴ Viimeaikaiset nuorten uskonnollisuutta koskevat tutkimukset osoittavat perheiden merkityksen huomattavaa vähentymistä uskonnollisessa sosialisatiossa. Erityisesti koulu ja muut informaalin oppimisen ympäristöt vaikuttavat uskonnollisen identiteetin muotoutumiseen.⁶⁵ Mia Löwheim on tutkimuksessaan ruotsalaisista nuorista ja heidän uskontosuhteestaan todennut, että keskeiselle sijalle ovat nousseet media ja ystävät.⁶⁶ Samoin Englannin uskontokasvatusta koskevassa tutkimuksissa todetaan, että ystävillä on merkittävä vaikutus nuorten uskonnollisuuteen.⁶⁷

62 Hallamaa 2017, 223.

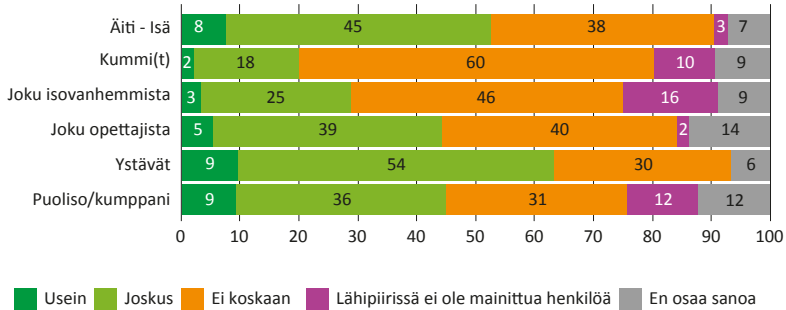
63 Hytönen 2016, 112.

64 Furseth & Repstad 2006, 70.

65 Hemming & Magde 2011, 42.

66 Löwheim 2011.

67 Ipgrave & McKenna 2008, 123.

Kuvio 29. Opiskelijoiden keskustelukumppanit hengellisissä asioissa (1. kysely 2014, N=282).

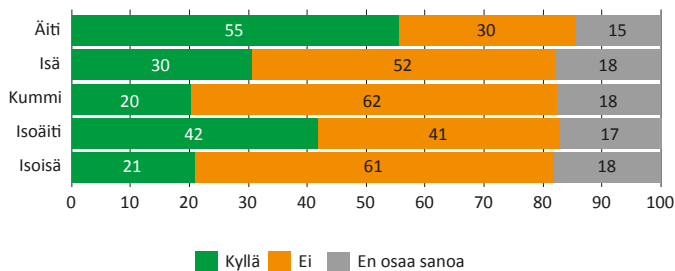
Opiskelijoilta kysyttiin, keiden kanssa he keskustelevat uskonnollisista asioista. Tärkeimmiksi nousivat puoliso ja ystävät. Muita tärkeitä keskustelukumppaneita olivat vanhemmat ja opettajat.

Kristillisessä perinteessä kummien tehtävä on huolehtia kummilapsen kristillisestä kasvatuksesta yhdessä vanhempien kanssa.⁶⁸ Tämän tutkimuksen vastaajien kohdalla kummiuden tehtävälle annettu tavoite ei toteudu: annetuista vaihtoehtoista kummien kanssa keskusteltiin uskonnollisista asioista kaikkein vähiten. Reilu kolmasosa opiskelijoista ei keskustellut uskonnollisista asioista koskaan eikä kenenkään kanssa (siis ei ainakaan niiden, jotka olivat vastausvaihtoehtoina eli vanhemmat, isovanhemmat, kummit, ystävät, puoliso tai opettaja). Tästä huolimatta vajaa puolet lastenohjaajaopiskelijoista koki saaneensa uskonnollisen kasvatuksen. Noin viidesosa oli asian suhteen epätietoinen. Kokemus oli samansuuntainen nuoriso- ja aikuisopiskelijoilla. Uusimmassa kirkon nelivuotiskatsauksessa kuitenkin todetaan, että ylipäättään suomalaiset ovat saaneet varsin uskonnollisen kotikasvatuksen. Kahdelle kolmesta on opetettu lapsena iltarukous, ja sama määrä on käynyt seurakunnan kerhossa tai pyhäkoulussa. Kiinnostava seikka suomalaisessa uskonnollisessa kulttuurissa on, että asioita, joita voi pitää kristillisyyden toteuttamisena, kuten rukoilemista tai seurakunnan toimintaan osallistumista, ei syystä tai toisesta pidetä uskonnollisena toimintana. Kiinnostavaa onkin, että niiden saatetaan katsoa kuuluvan suomalaiseen elämäntapaan.⁶⁹

⁶⁸ Kummien valinta ja tehtävät www.evl.fi.

⁶⁹ Hytönen 2016, 118.

Kuvio 30. Keneltä oppinut uskonnollisia asioita lapsena (1. kysely 2014, N=282).

Aikaisempien tutkimustulosten tapaan uskonnollinen kasvatus on perheen ja suvun naisten hallussa; yli puolet koki saaneensa uskonnollisen kasvatuksen äidiltään ja lähes puolet vastaajista oli saanut uskonnollista kasvatusta isoäidiltään. Isät ja isoisät olivat myös osallistuneet uskonnolliseen kasvatukseen, mutta vähemmässä määrin. *Gallup Ecclesiastica* 2007 -tutkimuksessa isovanhempien merkitys uskonnollisen kasvatuksen antajana korostui ennen kaikkea alle 45-vuotiaiden keskuudessa. Uskontokasvatus hyppää yhden sukupolven yli. Näin myös tässä tutkimuksessa: opiskelijat olivat saaneet uskonnollista kasvatusta enemmän isoäideiltään (42 %) kuin isiltään (30 %). Uskonnossa onkin yhä yleisemmin kysymys kokemuksesta ja sosiaalisista suhteista kuin traditiosta, joka välitetään sukupolvelta toiselle.

Ainakaan aikomuksen suhteen uskonnollinen kasvatus ei ole vastaajien kohdalla vähenemässä, vaan pikemminkin päinvastoin: kun 40 prosenttia vastaajista on itse saanut uskonnollisen kasvatuksen, niin 62 prosenttia aikoo itse siirtää lapsilleen uskonnollista perintöä. Yleisin uskontokasvatuksen muoto ja hengellisen perinteen siirtäjä on iltarukous. Kun *Gallup Ecclesiastica* 2015 -kyselyn mukaan lähes puolet on opettanut tai aikoo opettaa lapsilleen iltarukouksen, niin lastenohjaajaopiskelijoista reilusti yli puolet aikoo lukea lapsilleen iltarukouksen. Koulustausta ei tuota eroa: yhtä lailla peruskoulutaustaiset, ylioppilaat kuin ammatillisen perustutkinnon tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet lastenohjaajaopiskelijat haluavat opettaa lapsilleen iltarukouksen. Iltarukous ilmentää uskoa toiminnallisuutena. Tulos vahvistaa Ammermanin metodologista huomiota, että mieluummin kannattaa kysyä mitä *tekee* kuin sitä, mihin uskoo.

4.6 Instituutiopainotteinen uskonnollinen kasvu

Vuonna 2015 toteutetun *Gallup Ecclesiastica* -tutkimuksen mukaan kolme viidestä suomalaisesta on sitä mieltä, että vanhempien tulee huolehtia kristillisestä kasvatuksesta. Etenkin seurakuntien työntekijät ajattelevat näin, heistä 90 prosenttia

on tätä mieltä.⁷⁰ Kastekaavassa vanhempia kehoitetaan yhdessä kummien ja seurakunnan kanssa huolehtimaan lapsen kristillisestä kasvatuksesta.⁷¹ Kirkkojärjestyksen mukaan seurakunnan on huolehdittava jäsentensä kristillisestä kasvatuksesta ja hengellisen elämän hoitamisesta.⁷² Lastenohjaajaksi opiskelevien kohdalla todellisuus näyttää toisenlaiselta kuin ihanne. Luterilaiset kirkot ovat tietoisesti tai tiedostamattaan ulkoistaneet kristillisen kasvatuksen seurakunnille, etenkin lastenohjaajille.⁷³ Lastenohjaajaksi opiskelevat ovatkin saaneet uskonnollinen kasvatuksensa vahvasti seurakunnasta ja koulun uskonnonopetuksesta. Björn Vikström toteaa, että ”kristillinen sosialisatio”, tarinaperinteen siirtäminen sukupolvilta toiselle, onnistuu yhä harvemmin kodeissa.⁷⁴ Hervieu-Leger nimittää tätä ketjun katkeamiseksi.⁷⁵

Lastenohjaajaopiskelijoilta kysyttiin kristilliseen kasvatuserinteeseen liittyen: ”Jos olet oppinut uskonnollisia asioita lapsena muilta kuin kotona, niin keneltä?” Avoimeen kysymykseen vastasi 70 prosenttia opiskelijoista, mikä kertoo opiskelijoiden hyvästä vastausmotivaatiosta kyselyyn. Yksi kirjoitetuista vastauksista avoimeen kohtaan kuului: ”Ehkä enemmän opettajilta koulussa kuin edellä mainituilta” (edellä mainituilla vastaaja viittasi perheenjäseniin). Vastaus kiteyttää jotain suomalaisen uskonnollisuuden kasvatuskulttuurista: se on instituutiopainotteista.

Seurakunta on ollut merkittävin uskonnollisen kasvatuksen antaja. *Pyhäkoulu*, *pyhäkouluope* ja *pyhäkoulutäti* olivat eniten mainittuja nimikkeitä avoimissa vastauksissa, samoin *seurakunnan kerho* ja *päiväkerho*. Koulun uskonnonopetus on lähes yhtä merkittävä uskonnolliseen traditioon perehdyttäjä. Määrällisesti vastaukset jakautuivat siten, että koulun uskonnon opetus mainittiin kolmasosassa vastauksista, seurakunta niin ikään kolmasosassa ja lopuissa mainittiin sekä seurakunta (päiväkerho, pyhäkoulu) että koulun uskonnonopetus.

70 Hytönen 2016, 112.

71 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 1. osa, Kaste.

72 Kirkkojärjestys 1055/1993, 3§ 1–3.

73 Vikström 2017, 133.

74 Vikström 2017, 131.

75 Hervieu-Leger 2000, 123–140.

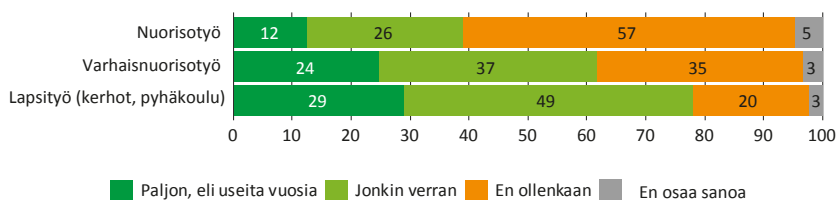
Taulukko 7. Kirkkoon kuuluminen ja lapsuuden aikainen lapsityöhön osallistuminen (1. kysely 2014, N=282).

N=282 (p<0.04)	Osallistunut lapsityöhön	Ei osallistunut	Yht.
En voisi kuvitella eroavani kirkosta	21	4	25
En ole ajatellut, enkä myöskään aio erota	37	11	48
Olen ajatellut, mutta pysynyt	17	1	18
Aion erota kirkosta	7	3	9
Yht.	81	19	100

Kiintoisa tulos on, että ne opiskelijat, jotka eivät voisi kuvitella eroavansa kirkosta tai eivät ole tulleet sitä ajatelleeksi, ovat suurimmalta osin seurakunnan lapsityössä mukana olleita. ”Varmasti kirkossa pysyvistä”, joita on yli 60 prosenttia opiskelijoista, noin 60 prosenttia on osallistunut erilaisiin lapsityön muotoihin, kerhoihin ja muuhun seurakunnan toimintaan.

Päiväkerhot ja pyhäkoulu ovat siten vastaajien merkittävin uskonnollinen viitekehys. Suurin osa, 80 prosenttia opiskelijoista, on osallistunut niihin. Seurakuntien varhaisnuorisotyöhön on osallistunut vähemmän, noin puolet, nuorisotyöhön vain 40 prosenttia. Kaiken kaikkiaan osallistuminen seurakuntien lapsi- ja nuorisotoimintaan on ollut aktiivista.

Kuvio 31. Osallistuminen lapsi-, varhaisnuoriso- ja nuorisotyöhön (1. kysely 2014, N=282).

On siis varsin ymmärrettävää, että vastaajat kokevat saaneensa uskonnollisen kasvatuksensa merkittävältä osin seurakunnalta. Samoin Kantola toteaa jo työssä olevista kirkon lastenohjaajista, että lastenohjaajilla on muistoja omasta pyhäkoulusta ja hengelliset arvot kumpuavat omasta lapsuudenkodista. Samassa yhteydessä lastenohjaajat mainitsivat, että oman tavan löytäminen hengellisyyden toteuttamiseen työssä vaati alkuvaiheessa työstämistä.⁷⁶

⁷⁶ Kantola 2015, 76–79.

Kaiken kaikkiaan kirkon lapsityöllä näyttää olevan merkitystä lastenohjaaja-opiskelijoiden nuoruus- ja aikuisiän kirkkoon sitoutumiselle. Musiikki- ja nuorisotoiminnalla ei ole yhtäläisiä yhteyksiä. Painotuksen huomaa myös opiskelijoiden avoimista vastauksista; maininnat koskevat pääosin seurakuntien lapsityötä, eivät nuorisotyötä. Pekka Launosen tutkimuksesta ilmenee, että myös diakonia- ja nuoriso-ohjaajiksi opiskelleilla osallistuminen seurakunnan toimintaan on ollut aktiivista. Kun lastenohjaajiksi opiskelevien taustalla aktiivisuus oli ollut suurinta lapsityössä, niin diakonia- ja nuorisoalan opiskelijat olivat osallistuneet eniten nuorisotyöhön. Launonen toteaaakin, että erityisesti rippikoulun isostoiminta on ollut merkittävä kirkolliseen koulutukseen rekrytoitumisväylä.⁷⁷ Lastenohjaajaksi opiskelevien kohdalla voidaan ajatella samansuuntaisesti: osallistuminen seurakunnan lapsi- ja perhetyöhön toimii yhtenä väylänä alalle.

77 Launonen 2009, 59.

5 KIRKON VARHAISKASVATUS- JA PERHETOIMINNAN TUTKIMUKSESTA JA TEOLOGIASTA

Kirkon lapsi- ja perhetyö on paitsi vanha työmuoto myös merkittävä työala vaikuttavuutensa ja laajuutensa puolesta. Lastenohjaajien ammatilliset vaiheet ovat luettavissa liitteessä 1. Osa muutoksen jatkumoa on, että lapsi- ja perhetyön perustutkinto on muuttunut. Lapsi- ja perhetyön perustutkinto lakkasi, ja sen osaaminen siirtyi 1.1.2018 voimaan tulleen kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan osaamisalaan. Kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon perusteissa korostuu osallisuuden mahdollistaminen ja sen tukeminen. Varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan osaamisalan tutkinnon osat perustuvat ajatukselle, että lapsi ja perhe eivät enää ole kohde, johon kohdistetaan ”toimenpiteitä” tai ”työtä”, vaan varhaiskasvatus toteutuu yhdessä lasten ja perheiden kanssa. Työala on muuntunut aina yhteiskunnan muuttuvien tilanteiden ja lapsiperheiden tarpeiden mukaan. Valdemar Kallunki painottaakin varhaiskasvatuksen erityisyyttä suhteessa muihin seurakunnan työaloihin. Kirkon lapsi- ja perhetyössä vastataan ajankohtaisiin tarpeisiin ja kuunnellaan herkäällä korvalla perheiden elämäntapojen muutoksia.¹ Vaikuttavuudella viitataan siihen, että kirkon varhaiskasvatus on ollut merkittävä kristillisen kasvatuksen ja perinteen siirtäjä, mikä todetaan myös tämän tutkimuksen tuloksissa.

Seuraavassa kuvataan sitä, miten lastenohjaajaksi opiskelevien hengellisyys kietoutuu ammatillisuuteen. Tämä osaltaan motivoi edelleen kehittämään kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teologiaa, joka nousee hoivan, hoidon ja huolenpidon todellisuudesta, kasvun ja oppimisen tukemisesta ja mahdollistamisesta ja palvelee kaikenikäisiä seurakuntalaisia.

Lapsityön teologialla on pitkä perinne, mutta kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teologia odottaa uusia avauksia. Nyt aletaan olla tilanteessa, jossa kirkon kasvatusta ei tulisi toteuttaa lasten vaan yhä enemmän perheen kanssa. Tätä nykyä päiväkerhotoiminta on vähenemässä, kun taas perheiden kanssa toimiminen saa uusia muotoja. Kuten tutkimuksessa aiemmin todettiin, yhtäältä yhteiskunnan avoin varhaiskasvatustoiminta on lisääntynyt ja toisaalta perhekulttuurin muutos painottuu perheen yhdessä viettämään aikaan.

Kun lapsityön perusta on ollut kristillisen uskon ja pedagogiikan vuoropuhelussa, mikä se on kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teologiassa? Ensinnä, yhä edelleen on kysymys kirkon kasvatuksen ja pedagogiikan vuoropuhelusta mutta ei yksinomaan varhaispedagogiikan keinoin. Kasvatuksen toimintamalleja

¹ Kallunki 2008, 308.

on haettava voimakkaammin muun muassa yhteisö- ja sosiaalipedagogiikan perinteestä. Toisekseen, kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teologian konteksti on sen tutkimuksessa. Tutkimukseen tiivistyy ja jäsentyy toiminnan sisältö ja muodot, se rakentuu osallisten kokemuksista ja äänistä ja on siten toiminnan konteksti.

Perheiden osallisuuden muotojen lisääntymisen myötä perhetoiminnan sisällöllistä määritelmää on laajennettava, kun kirkon kasvatus toteutuu paitsi lasten myös koko perheen kanssa. Ja vielä niin, että kirkon kasvatusta ei anneta, se ei kohdennu, vaan siinä kasvetaan yhdessä, jakamalla.

5.1 Huolenpidon hengellinen luonne

”Elää todeksi kaikkein autenttisinta minuuttiaan.” Näillä sanoilla Kirsi Stjerna kuvaa hengellisyyttä.² Tutkimuksessa on hahmotettu lastenohjaajaksi opiskelevien ammatillisuutta ja hengellisyyttä. Vaikuttaa siltä, että hengellisyys ja ammatillisuus ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, ja siksi toteamus hengellisyydestä autenttisen minuuden todeksi elämisenä on osuva kuvaus. Hengellisyydessä on pohjimmiltaan kyse oman itsensä löytämisestä ja suhteesta lähimmäiseen. Hengellisyys on siten yhteyttä ja lukeutuu nousevan paradigman piiriin.³

Opiskelijoita pyydettiin jatkamaan lausetta ”Haluan tehdä työtä lapsi- ja perheyön parissa, koska...” Lausetta jatkettiin seuraavilla tavoilla:

- *Lapset ovat minulle kaikki kaikessa, heistä saa onnen hetkiä pitkin päivää.*
- *Rakastan lapsia ja haluan työskennellä lasten parissa.*
- *Det har jag alltid velat.*

Sanoista voi kuulla syvän tunteen, aidon kiintymyksen lapsiin, huolenpitoon ja hoivaan, nimitetään sitä sitten motivaatioksi tai kutsumukseksi. Vastaukset ilmentävät hengellisyyttä, vaikka opiskelijat eivät sanoita sitä uskonnollisilla tai kristillisillä käsitteillä.

Tutkimuksen alussa pohdittiin, mikä on riittävää hengellisyyttä. Hengellisyyden toteutumista ja ilmentymistä voidaan tarkastella yhteyden ja elämän mielekkyyden valossa. Patrik Hagman toteaa, kuinka ajatus yhteydestä on yksi tapa ymmärtää kaikki se, mitä seurakunta tekee, kuten lapsi- ja perhetyö yhteisöllisenä toimintana. Hagman painottaa, että aidon yhteyden syntyminen on jo sellaisenaan riittävän hengellistä, vaikkei tilaisuudessa edes pidettäisi hartaushetkeä.⁴

² Stjerna 2016, 136.

³ Stjerna 2016, 136.

⁴ Yhteyteen viittaavat myös kirkon strategioissa *Kohtaamisen kirkko* ja *Meidän kirkko*. Osallisuuden yhteisö käytetyt käsitteet *kohtaaminen* ja *osallisuus*.

Hän perustelee ajatusta sillä, että kun luodaan tilanteita, joissa voidaan hetkeksi hellittää vaatimuksista, niin tällainen yhteys ja yhteisesti koettu hetki heijastaa Jumalan valtakuntaa.⁵

Perhekerhojen pyrkimyksenä on luoda juuri Hagmanin kuvaama ilmapiiri, jossa lapset ja vanhemmat voivat levähtää, kuten Jyväskylän seurakunnan nettisivuilta poimitussa tiedotteessa kuvataan: Rentoa yhdessäoloa, lauluja, leikkejä ja hiljentymistä. Tervetuloa rohkeasti mukaan!⁶

Ajatus yhteydestä on keskeistä myös Anne Birgitta Pessin ajattelussa, kun hän teoretisoi elämän mielekkyyden käsitettä. Elämän mielekkyys on puolestaan käsite, jota käytetään kirkon varhaiskasvatusta ohjaavassa asiakirjassa seuraavasti: Elämän mielekkyyden kirkko uskoo löytyvän Jumalan rakkaudesta ja lähimmäisen rakastamisesta Kristuksen antaman esimerkin ja opetuksen mukaisesti.⁷

Pessi kuvaa, kuinka onnellisuus liittyy saamiseen mutta elämän mielekkyys sen sijaan antamiseen.⁸ Opiskelijoiden vastauksissa kysymykseen heidän halustaan opiskella lastenohjaajiksi he kertovat seuraavaa:

- *Haluan auttaa perheitä, joilla on ongelmia.*
- *Haluan auttaa ihmisiä ja antaa hyviä eväitä elämään.*
- *Jag vill hjälpa alla barn att få känna sig trygga, betydelsefulla, och överlag hitta en mening med livet.*

Opiskelijat painottavat, että he nimenomaan haluavat auttaa ja tukea perheitä ja lapsia heidän vaikeissa tilanteissaan. Vaikeiden asioiden kohtaaminen, antaminen ja auttaminen tuovat mielekkyyttä työhön.

Vaikka opiskelijat eivät vastauksissaan ilmaise kokemuksiaan sanalla myötätunto, voi niistä lukea myötätuntoista asennoitumista. Pessi toteaa, että myötätunto rakentuu kolmesta perustekijästä. Ensiksikin se on tietoa ja tietoisuutta, ihmisen kykyä havaita toisen tunnetiloja. Toiseksi myötätunto on henkilön halua auttaa ja tukea toista, eli lämmintä tunnetta, empatiaa ja sympatiaa toisen kärsimyksen äärellä. Samoin se on iloa toisen ilosta ja halua elää mukana toisen onnessa. Kolmanneksi myötätunto on hyvän tekemistä eli toista auttavia tekoja. Pessi toteaa, että myötätunto antaa ihmiselle syvimmän mahdollisen merkityksellisyyskokeemuksen. Myötätunto kietoutuu siten elämän merkityksellisyyteen ja mielekkyyteen. Pessi jatkaa, että mielekkyyden tunne on itsessään tyhjä, koska merkityksen

5 Hagman 2016, 98–99.

6 www.jyvaskylanseurakunta.fi.

7 Lapsi on osallinen 2008.

8 Pessi 2016.

alkuperä on muualla. Yhteys ja osallisuus eivät yksin ja itsessään tuota mielekkyyttä – edellytyksenä on uskonnollinen osallisuus.⁹

Lastenohjaajaopiskelijoiden hengellisyys ilmenee haluna auttaa ja hoivata, huolenpitona. Opiskelijat kuvaavat hoivamotivaatiotaan siten, että luonnehdinnat sisältävät kaikkia edellä kuvattuja myötätunnon piirteitä. Samoin opiskelijat ilmaisevat, että halu auttaa on heille äärimmäisen merkityksellistä ja tuo mielekkyyttä. Ei ole mitään syytä epäillä, etteikö opiskelijoiden kohdalla myötätunnon ja mielekkyyden yhtälössä ole kysymys uskonnollisuudesta. Kyse on siitä, millaisena uskonnollisuus ilmenee ja miten siitä puhutaan.

Tutkimusaineiston pohjalta voi sanoa, että lastenohjaajaopiskelijoiden uskonnollisuus ilmenee toiminnallisuutena, ei niinkään käsitteellisenä asiana. Uskonnollinen kieli koetaan vieraammaksi, mikä ilmenee muun muassa haluttomuutena määritellä uskonnollista identiteettiä uskonnollisilla termeillä. Kielen ja kokemuksen suhde on merkittävä etenkin hengellisyydessä. Stjerna kuvaa, kuinka kristillinen sanasto niin jumalanpalveluksissa kuin hartauskirjallisuudessa ja teologisessa artikuloinnissa ylipäätään on suurimmaksi osaksi miesten kirjoittamaa ja heidän kokemusmaailmastaan noussutta. Tämä näkyy kirkon kielessä ja ”kielipeleissä”.¹⁰ Kristillisessä traditiossa ja sen opetuksessa ei juuri ole mukana naisten kokemusmaailmaa, saati lasten. Teologian kieli voisi olla hyvin erilaista, jos lasten kanssa työskentelevien kutsumuksellinen rakkaus lapsiin, hoivaan ja huolenpitoon olisi saanut olla vaikuttamassa teologiseen sanastoon. Voisiko ajatella, että lastenohjaajat työssään ja suhteessa lapsiin ja perheisiin elävät todeksi kristillisyyden ydintä, vaikka eivät sitä teologisilla käsitteillä ja kielellä määrittelekään?

Kysymykseen, onko lastenohjaajien hengellisyys riittävää ja oikeanlaista kirkon näkökulmasta, voidaan tutkimustulosten pohjalta vastata. Hoivan ja myötätunnon varaan rakennettu lastenohjaajan identiteetti on vahvasti hengellistä ja nousevan paradigman piiriin lukeutuvaa uskonnollisuutta. Onko se oikeanlaista? Vastaus riippuu siitä, tarkastelemmeko sitä varhaisen vai nousevan paradigman viitekehyksessä. Luterilaisuuden perusnäkömyksenä on, että hengellisyys on osa jokaisen elämää ja yhteenkuuluvuutta Jumalan edessä.¹¹ Lastenohjaajien ammatillista identiteettiä voidaankin kuvata luterilaisella ”toisia varten olemisen etiikalla”, jonka mukaan lähimmäisenrakkaus lähtee lähimmäisen todellisesta tarpeesta. Kari Kopperi kuvaa, kuinka tuon tarpeen voi tavoittaa paitsi tunteen myös järkeen

9 Valtaosa tutkimuksista osoittaa, että uskonnollisuus ja hengellisyys lisäävät hyvinvointia. Suomessa uskonto ja uskonnollisuus eivät ole kuuluneet hyvinvointia selvittäviin tutkimuksiin. Kouluterveyskyselyissä, jotka mittaavat nuorten terveyttä ja hyvinvointia, ei sivuta hengellisyyttä. Kysely keskittyy terveystottumuksiin ja fyysiseen hyvinvointiin, mielenterveyteen, kiusaamiseen, osallisuuteen, seksuaalisuuteen ja mediakäyttytymiseen. Woodhead (2009) toteaa, että amerikkalainen uskontososiologia panostaa huomattavasti enemmän kuin eurooppalainen siihen, kuinka ihmisten uskonnollisuus vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin.

10 Stjerna 2016, 141.

11 Stjerna 2016, 134.

perustuvan havainnoinnin avulla.¹² Ennen kaikkea lähimmäisen tarpeen tavoittaa myötätunnon avulla, toisen asemaan asettumalla.

Tarkastelemme vielä, minkälaiseen *kirkkokäsitykseen* kirkon lastenohjaajien kristillisen osaamisen vaatimukset pohjaavat. Seppo Häkkinen pohtii väitöskirjassaan, mikä on riittävä taso kirkon jäsenyyden toteutumiselle. Samaan tapaan tässä tutkimuksessa pohditaan lastenohjaajien hengellisyyden riittävyyttä. Häkkinen toteaa, että ”heikossa” kansankirkollisessa seurakuntayhteydessä kirkon jäsenyys toteutuu niin, että painopisteenä on kristittynä eläminen arjessa, ”vahva” liturginen käsitys seurakuntayhteydestä taas edellyttää aktiivista osallistumista kirkollisiin aktiviteetteihin.¹³

Seurakuntien varhaiskasvatus ja perhetoiminta ovat elämistä arjessa, mikä on luettavissa myös seurakuntien viestinnässä, kun tapahtumista tiedotetaan:

- Tule mukavaan seuraan yhdessä lasten kanssa kahvittelemaan ja tapaamaan toisia lapsiperheitä! Turinatupa on lasten ja vanhempien sekä hoitajien yhteinen tapaaminen kahvitellen. Ohjelmassa on alkutuokio sekä pientä toimintaa. Odotamme Sinua!
- Ryhmä ensimmäisen lapsensa saaneille perheille. Ei tarvitse ilmoittautua etukäteen.
- Hengähdä hetkeksi äiti! Vertaistukea, jakamista, rentoutumista, hiljentymistä.
- Tervetuloa perheet, joissa 1–2-vuotiaita lapsia! Tänään: Askartelua – pääsiäispupu. Taaperoryhmässä tehdään yhdessä monenlaisia mukavia asioita, kuten laulellaan ja loruillaan, askarrellaan, leivotaan ja jumpataan. Ja tietenkin myös hiljennytään. Ryhmä on avoin, voi tulla mukaan silloin kun sopii.¹⁴

Seurakuntien varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan toimintamuodot edustavat pitkälti kansankirkollista genreä, jossa kynnys tulla mukaan pidetään matalana. Hiljentymisen, hartaudet ja rukous ovat keskeinen ja luonteva osa päivä- ja perhekerhojen ohjelmaa, kun hartauksiin sananmukaisesti laskeudutaan kesken leikkien, lattialle. Leikki on osa lapsen hengellisyyttä. Samoin lapsen hengellisyys on ihmettelyä, ihailua, valppautta ja tutkimista, todetaan kirkon *Lapset seurakuntalaisina* -asiakirjassa.¹⁵

12 Kopperi 2015, 26–27.

13 Häkkinen 2010, 258.

14 www.jyvaskylanseurakunta.fi.

15 *Lapset seurakuntalaisina* 2013.

Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että liturgisen tai messukeskeisen kirkkokäsityksen mukaan seurakuntien varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan erilaiset toimintamuodot ja kokoontumiset eivät yksistään ole riittäviä, vaan toiminnan tulee suuntautua jumalanpalvelukseen. Kansankirkollisen kirkkokäsityksen mukaan lasten ja perheiden kanssa työskentely toteuttaa itsessään riittävää hengellisyyttä.

5.2 Teologian ja pedagogiikan vuoropuhelua

Lasten ja perheiden kanssa työskentelyllä ja diakonialla on kirkossa pitkät perinteet. Vaikka akateeminen maailma on osin sivuuttanut diakoniatyön tutkimuksen, Suomessa on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua diakonian teologisista perusteista.¹⁶ Samoin diakoniatyön käytäntöjä on tutkittu paljon. Diakoniatutkimus on ollut 2000-luvulla voimakkaassa nousussa, mihin ovat vaikuttaneet paljolti Diakonian tutkimuksen seuran toiminta ja sen julkaisema *Diakonian tutkimus*-aikakauskirja. Myös Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämis-toiminta on vienyt työelämälähtöistä tutkimusta eteenpäin.

Kirkon kasvatuksen teologia on rakentunut vuosikymmenien aikana. Onhan kristillinen kirkko alusta lähtien ollut kasvattava kirkko. Lapsityön tai varhaiskasvatuksen teologian nimikkeellä ei kuitenkaan löydä julkaisuja.¹⁷ Lapsityön, varhaiskasvatuksen ja lapsuuden teologiaa on rakennettu vuosikymmenien aikana niin toiminnan oppaissa kuin erilaisissa strategioissa ja artikkeleissa. Tässä tutkimuksessa jo moneen kertaan mainitut strategiat ovat rakentaneet sen teologiaa ja käyttöteoriaa, ennen kaikkea asiakirja *Lapsi on osallinen: kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma* (2008) ja tämän ajantasaistettu versio *Lapset seurakuntalaisina* (2013).

Kirkon varhaiskasvatuksen vaiheista ja sitä ohjanneesta teologiasta ja pedagogisista ratkaisuista ei ole kokonaisuusitystä.¹⁸ *Lapsityön käsikirjassa* on Ilkka Kantolan artikkeli lapsityön teologian edellytyksistä. Kantola ennakoii jo vuonna 2004 perheiden ohenevan kristillisyyden ja lapsityön teologian käsitteen laajentamisen tarpeen todetessaan, että hyvä lapsityön teologia huomioi myös aikuisen elämän kysymykset. Hän painottaa, että lapsityön teologian ehkä haastavin tehtävä on luoda sellaista teologiaa, joka puhuttelee ja koskettaa sekä lasta että aikuista.

16 Pohjola et al. 2011.

17 Lastenteologia, lapsuuden- ja lapsiteologia ovat osittain rinnakkaisia käsitteitä. Lapsuuden teologia kuvaa lasta ja lapsuuden asemaa kirkon elämässä, lapsi- tai lasten teologia puolestaan rakentaa lapsuuden teologiaa sekä tarkastelee kirkon oppia ja käytäntöjä sekä haastaa niitä. Ks. Simojoki 2010.

18 Kirkkohallituksen varhaiskasvatuksen sivuilla korostetaan, että kirkolla ei ole omaa varhaispedagogiikkaa, vaan toiminnassa sitoudutaan yleisiin varhaispedagogisiin periaatteisiin. <http://sakasti.evl.fi/varhaiskasvatus>.

Näin sanoessaan Kantola haastaa kehittämään lapsityön teologiaa, itse asiassa varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teologiaa.¹⁹

Kirkon kasvatuksen historiaa tarkastellen on selvää, että teologian ja pedagogiikan välinen suhde on ollut lapsia ja perheitä koskevan tutkimuksen ja teologian keskiössä. Kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohtana on yksi kirkon luovuttamattomista tehtävistä: Jeesuksen antamaan kaste- ja lähetyskäskyyn perustuva kaste (Matt. 28:18-20). Kaste on Kristuksen asettama pyhä toimitus – lahja, jota ei tarvitse eikä voi ansaita.²⁰

Miten kasvatuksen teologia ilmenee seurakunnan toiminnassa? Miten toteutetaan kasteopetusta? Miten kohdataan lapsen hengellisyys, vastataan lasten ja perheiden tarpeisiin ja löydetään uudenlaisia ratkaisuja lasten ja perheiden mahdollisuuksiin kohdata Jumala?²¹ Kirkon kasvatustoiminnassa on ollut erilaisia painotuksia, ja kasvatustyö on uusiutunut sekä elänyt vallitsevien kasvatus- ja oppimiskäsitysten mukana. Jarmo Kokkonen kuvaa, kuinka suomalaisessa luterilaisuudessa on haluttu tehdä oikeutta sekä teologialle että pedagogiikalle. Molemmilla on oma autonomiansa ja erityispiirteensä.²²

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) ei käytetä sanaa hoiva, vaan puhutaan hoito- ja kasvatustehtävästä ja kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudesta.²³ Siinä määritellään käsitteet kasvatusta, opetus ja hoito ja todetaan hoidosta, että se on fyysisistä perustarpeista huolehtimisesta sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä ymmärretyksi ja kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle.²⁴ Sitä vastoin sosiaalityössä hoiva ja tunteet ovat liittyneet ammatilliseen keskusteluun jo pitkään.²⁵ Ylipäätään sosiaalityön tutkimuksessa on tutkittu hoivaa ja hoivan politiikkaa, niin formaalia kuin informaalista hoivaa. Keskeistä on, että hoiva on täynnä näkymätöntä osaamista ja vaatii tekijältään erityisiä taitoja.²⁶ Hoivaan liittyvät myös tunteet; voidaan puhua tunnetyöstä. Tunnetyötä on tutkittu ennen kaikkea sosiaalityön parissa. Muun muassa Päivi Petrelius on kirjoittanut naisten tunnetaitoisuuden ja empaattisuuden korostumisesta

19 Kantola 2008, 108.

20 Lapset seurakuntalaisina 2013, 12.

21 Lapsi on osallinen 2008, 7.

22 Kokkonen 2014. Kokkonen käy Kasvatusta & Aikaa -lehdessä julkaistussa artikkelissa läpi julkaisun *Kristillinen kasvatusta* sisältöjä, mutta lähinnä yhteiskunnan uskontokasvatuksen näkökulmasta. Kristillinen kasvatusta -lehti ilmestyi vuosina 1950–2012, ja se on ollut luomassa kirkon kasvatusta teologiaa. Pikkuväki-lehti (nyk. Nuori kirkko) on samoin tuottanut aineistoa kirkon varhaiskasvatusta.

23 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17, 20.

24 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21.

25 Tarkiainen 2006, 5.

26 Tedre 1999, 44.

sosiaalityön opiskelijoiden tuottamassa aineistossa hyvin samansuuntaisesti kuin tunteet tulevat esille lastenohjaajapiskelijöiden aineistoissa.²⁷ Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan tutkimuksissa tuleekin jatkossa suunnata katse niin varhaiskasvatuksen, kirkon kasvatuksen, hoivan kuin tunnetyn kysymyksiin ja käydä vuoropuhelua niiden teologisen ulottuvuuden kanssa. Kirkon kasvatuksen ammattilaisten osaamisen tulee kattaa paitsi lapset myös perheet.

Tuore esimerkki pedagogiikan ja teologian vuoropuhelusta on tarjolla Hanna Pulkkinen blogikirjoituksessa, jossa hän ohjeistaa kirkon varhaiskasvatuksen toimijoita. Kirjoituksessa kuvataan, kuinka *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* -asiakirja (VASU2017) korostaa toimintakulttuurin kehittämistä. Kirjoittajan mielestä on olennaista pohtia, miten asiakirjan ajantasainen tieto lapsen kehityksestä ja tavasta oppia hyödynnetään kirkon kasvatuksen sisällöissä ja kuinka toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohta on keskustelun käyminen pedagogiikan ja teologian välisestä suhteesta niin, että sitä peilataan uuteen VASU2017-asiakirjaan.²⁸

Kirkon varhaiskasvatuksesta on tehty lähinnä muutamia yksittäisiä opinnäytteitä ja selvityksiä toisin kuin diakonian alalta.²⁹ Mistä johtuu hiljaisuus kirkon varhaiskasvatuksen akateemisessa tutkimuksessa? Vaikenemistä ei voida perustella ainakaan työalan pienuudella. Lukumääräisesti seurakunnissa työskentelee varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan parissa 2 119 henkilöä, diakoniassa 1 393.³⁰

Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teoriaperustan luomisesta ei juurikaan ole ollut keskustelua, ei edes teoksessa *Lapsityön käsikirja*, joka on laajin kirkon lapsityötä käsittelevä kokonaisteos. Teoksessa kerrotaan kirkon lapsi- ja perhetyön toiminnallisesta perustasta ja kuinka se on rakentunut pyhäkoulutyön ja kerhotyön erilaisten arkipäivän toimintamallien varaan.³¹ Arkipäivän käytänteistä nousseita toiminnan malleja siis on, mutta niitä ei ole systemaattisesti kartoitettu. Yksittäiset tutkimukset eivät rakenna kirkon lapsi- ja perhetyölle teoreettista perustaa.

Mihin kirkon kasvatuksen teoriaa tarvitaan? Eikö käytännön kokemustietoa riitä? Minna Valtonen ja Päivi Sutinen kysyvät samaa julkaisussaan *Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa*: millaisia teorioita rakennamme siitä, mitkä eri toimintamuotoja varhaiskasvatus ja perhetoiminta toteuttavat ja miten niitä toteutetaan. Valtonen ja Sutinen jatkavat, että lisäksi tulee tarkastella *suhteita* eli keiden kanssa varhaiskasvatusta ja perhetoimintaa toteutetaan.³² Tällä kirjoittajat

27 Petrelius 2004, 55.

28 Pulkkinen 2017.

29 Pirkänen (2012) tarkastelee lastenohjaajien näkemyksiä ja Huhtala (2012) puolestaan on selvittänyt kirkon lastenohjaajien käsityksiä kristillisestä kasvatuksesta.

30 Vuoden 2014 lopun tilanne.

31 Alopaeus-Karhunen & Wennermark 2008, 13.

32 Valtonen & Sutinen 2016.

viittaavat yhteistyöhön kuntien ja järjestöjen kanssa, erityisesti kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa. Kirkon kasvatuksen teoriaa tarvitaan edelleen kehittämään alan teologiaa. Teoriaperusta toimii kontekstina teologialle, koska se sisältää käsityksen siitä, mitä kirkon varhaiskasvatus ja perhetoiminta ovat, miten siten tehdään ja ketkä sitä tekevät.

Teoriaperusteiden tarpeellisuutta kysyttiin aikoinaan myös diakonian toimijoiden keskuudessa.³³ Vaikka kirkon varhaiskasvatuksessa ja perhetoiminnassa on kyse hyvin käytännönläheisestä toiminnasta, tarvitaan keinoja soveltaa tietoa ja löytää ratkaisuja työskentelyn kysymyksiin. Kokemustiedon merkitystä ei ole tarkoitus kiistää, mutta käsitteellisesti jäsennettyä tietoa tarvitaan kokonaisuuksien hahmottamiseksi ja työalan perustaksi. Elina Juntunen toteaa, että diakoniassa teorian merkitys on kasvanut ilmiöiden monimutkaistuessa ja että nykyisen ajattelutavan mukaan teorian merkitys niille on suuri. Perustelu on yhtäpitävä myös kirkon kasvatuksen suhteen: ilmiöt, joita lasten ja perheiden kanssa työskennellessä kohdataan, moninaistuvat. Perhesuhteet ovat muutoksessa, toimintaympäristö muuttuu, ja tämän ymmärtäminen edellyttää tutkimustiedon jäsentämää teoreettista perustaa. Kokemustieto ei voi tarjota jäsennyksiä monimutkaisiin ilmiöihin, eikä yksinomaan sen pohjalta ole mahdollista ymmärtää kokonaisuuksia ja kytkeä arjen ilmiöitä laajempaan kontekstiin.

Kokemuksellinen tieto on yleensä työntekijöiden inhimillistä pääomaa, ja sitä on hankala jakaa ja siirtää, jolloin tietoperustan kumuloituminen jää heikoksi.³⁴ Hanna Kantola kuvaa tutkimuksessaan lastenohjaajien hiljaisesta tiedosta, kuinka lapsi- ja perhetyötä tehdessä syntyy runsaasti kokemukseen perustuvaa tietoa siitä, mikä toimii ja mikä ei. Osaaminen muodostuu kokemuksesta, tekemällä oppimisesta, toisten työnteon tarkkailemisen ja havainnoimisen avulla sekä koulutuksien ja mentoroinnin avulla. Lastenohjaajat puhuvat vinkeistä, konsteista ja ”kikkakolmosista”. Kokemukseen pohjaavaa osaamista ei usein osata sanoittaa, jolloin tiedon kokoaminen ja siirtäminen ei ole mahdollista. Tähän tarvitaan teoreettista tietoa.³⁵

Lastenohjaajien nykyinen koulutus, lapsi- ja perhetyön perustutkinto, on laaja-alainen ja antaa hyvät valmiudet ammattiin, mutta koulutus on vain yksi, toki keskeinen, tekijä osaamisessa ja työalan vahvistamisessa. Tutkimusalan kehittäminen toisi aineksia alan koulutukseen sekä toimintaa ohjaavien strategioiden sisältöjen kehittämiseen. Kirkon kasvatuksen, varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teorioiden ja teologian kehittäminen lisäisi myös alan tunnettuutta. Työalan näkymättömyyden uskotaan johtuvan tietämättömyydestä. Ei tiedetä, että lastenohjaajan työ on suunnitelmallista ja tavoitteellista, vaan kuvitellaan, että lastenohjaaja vain leikkii lasten kanssa tai vahtii heitä.³⁶

33 Juntunen 2012, 232–239.

34 Pohjola et al. 2011, 191.

35 Kantola 2015, 46–50.

36 Kantola 2015.

Diakoniatutkimus on ottanut vaikutteita siitä, millä tapaa sosiaalityö on jäsentänyt teoriapohjaansa.³⁷ Näitä keskusteluja mukaillen seuraavassa on jäsenitys varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teoriaperustasta.

- (1.) Teoriat siitä, *mitä* kirkon varhaiskasvatus ja perhetoiminta on, tietämys työmuotojen tavoitteista ja taustoista.
- (2.) Teoriat siitä, *miten* kirkon varhaiskasvatuksessa toimitaan. Perustutkimuksen tarve tälle on suuri. Työn perusteista on löydettävissä hyvin vähän tutkimustietoa.³⁸
- (3.) Teoriat *seurakuntalaisten todellisuudesta*: minkälaisena kirkon varhaiskasvatukseen ja perhetoimintaan osallistuvien todellisuus nähdään. Erityisesti on painotettava lasten kokemuksia. Lapsuudentutkimus on tuonut todellisia keinoja lasten kokemusten ja näkemysten kuulemiseen.³⁹

Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teorianmuodostus on keskeinen haaste – erityisesti sen empiiriseen tutkimukseen perustuvien teorioiden kehittäminen. Tutkimus tulee lisääntymään varhaiskasvatuksen ohjaajien ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen myötä.⁴⁰ Teorioiden muodostuksessa on huomioitava myös kontekstuaalisuus, paikallinen tieto, joka muodostuu arjen kohtaamisissa. Paikalliset tarpeet, tilanteet ja niihin soveltuvat työtavat kuitenkin muuttuvat jatkuvasti, joten lapsi- ja perhetyön teoriaa tarvitaan reflektiopinnaksi arjen kokemuksille ja hiljaiselle tiedolle.⁴¹ Odotettavissa on, että uusi koulutus vahvistaa jo olemassa olevaa, lähinnä Diakonia-ammattikorkeakoulun toteuttamaa ammatilliseen kehittämiseen liittyvää tutkimustoimintaa.

37 Pohjola et al. 2011, 193.

38 Ks. Kantola 2015. Hiljainen tieto kirkon lastenohjaajien sanoittamana.

39 Lapsuudentutkimuksen seura ks. www.lapsuudentutkimus.fi.

40 Piispainkokouksessa päätettiin 5.12.2011 kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan viran kelpoisuusvaatimuksista. Uusi koulutus käynnistyi 2012, ja siitä valmistuvat saavat Sosionomi (AMK) -kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja -tutkintonimikkeen.

41 Päivä Tynjälän (2003) mukaan hiljaisella tiedolla tarkoitetaan vallalla olevia uskomuksia ja käsityksiä asioiden tilasta. Hiljainen tieto ei ole yksilötason tietämystä, vaan sosiaalisissa tilanteissa ja tietyssä kulttuurissa syntynyttä tietämystä ja siten paikallista.

LOPUKSI

Matkalla kirkon lastenohjaajaksi -tutkimuksessa on selvitetty opiskelijoiden ammatillista ja hengellistä orientaatiota ja kasvua. Siinä on kysytty myös, onko opiskelijoiden ilmaisema hengellisyys kirkon näkökulmasta riittävää. Tutkimusaineistojen valossa näyttää siltä, että ammatillinen orientaatio on kaikin tavoin vahvaa. Osaaminen kehittyi opintojen aikana etenkin niillä alueilla, joilla se koettiin heikoimmaksi. Opintojen loppuvaiheessa epävarmuutta ei niinkään enää koettu lasten hengellisen ohjaamisen osa-alueilla vaan vanhempien kohtaamisessa. Kohtaamisen osaaminen on myös Kantolan tutkimuksen mukaan taitoa, jota ei voi opettaa. Opiskelijoita voi ohjata tilanteisiin, mutta kohtaamisen taito opitaan vain elämällä ja kokemalla. Kantola toteaa, että opiskelijoille tämä ei välttämättä ole itsestään selvää, koska koulutus keskittyy enemmänkin menetelmien ja välineiden kautta tapahtuvaan toimintaan, kun taas kohtaaminen opitaan työn tekemisen kautta.¹

Uskonnollista orientaatiota ja hengellisyyden riittävyyttä tai sopivuutta tarkasteltiin paradigmojen muutoksen valossa. Jos opiskelijoiden uskonnollisuutta arvioidaan varhaisen ja laskevan paradigman kehyksissä, on lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollinen orientaatio heikkoa. Opiskelijat eivät nimeä itseään selkeästi uskovaishiksi tai luterilaisiksi. Heidän uskonsa kristinuskon perusoppeihin tai Jumalaan ”niin kuin kirkko opettaa” on vähäistä. Opiskelijat käyvät vain harvoin jumalanpalveluksissa ja vielä harvemmin lukevat Raamattua.

Useuksilla ja määrällisillä mittareilla mitattuna eli varhaisen ja laskevan paradigman tunnusmerkeillä lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollisesta orientaatiosta tulisi olla huolissaan. Mutta kun tarkastellaan opiskelijoiden vastauksia uuden ja nousevan paradigman viitekehyksessä, tilanne näyttää varsin toisenlaiselta. Ensinnäkin ammatillisuus kietoutuu hengellisyyteen. Lastenohjaajiksi opiskelevien syvä kiintymys lapsiin ja motiivi hoivaan ja auttamiseen saa kutsumuksen luonteen, vaikka sitä ei sanoiteta kristillisillä käsitteillä. Toisekseen heidän uskonnollisuutensa ilmenee haluna auttaa eli toiminnallisena uskonnollisuutena.

Lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollinen orientaatio ei kuitenkaan jää yksinomaan nousevan paradigman piiriin, vaan nähtävillä on, että uskonnollisuudessa on piirteitä myös laskevasta paradigmasta. Opiskelijoiden hengellisyys nimittäin suuntautuu kristinuskon perinteeseen, uushenkisyyden muodot eivät saa vastaakaikua. Samoin kirkon jäsenyys on vahvaa.

Kaiken kaikkiaan lastenohjaajaksi opiskelevien ammatillisuuden ja hengellisyyden tarkastelu johtaa ajatukseen kirkon kasvatuksen, erityisesti varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan teoretisoinnin tarpeesta ja vielä siten, että teorian kehittäessä tulisi huomioida myös lasten ääni. Lapset tulee huomioida toimintamuotojen

¹ Kantola 2015.

kokijoina ja toimijoina, mutta heidän tulee olla myös osallisina rakentamassa sitä teoreettista ja sen pohjalta teologista pohjaa, jolle kirkon kasvatus perustuu.

Kirkon varhaiskasvatuksen painopisteen muuttuessa yhä enemmän sekä lasten että vanhempien kanssa toteutettavaksi toiminnaksi teorian muodostuksen tulee huomioida myös vanhempien, ei vain lasten näkökulma. Onkin hyvä puhua seurakuntalaisuudesta, joka kattaa niin lapset kuin vanhemmat. Kun tätä teologiaa edelleen kehitetään varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan tutkimuksen ja teoretoinnin pohjalta, tulee prosessissa olla kaikkien toimijoiden äänet, niin seurakuntalaisten kuin myös palkattujen toimijoiden, lastenohjaajien, äänet.

Tämän tutkimuksen pohjalta ilmenee, että lastenohjaajaksi opiskelevien uskonnollisuus ei pohjaa tunnustuskirjojen dogmeihin, koska he eivät niinkään usko, niin kuin kirkko opettaa, vaan usko ilmenee hoivana ja toiminnallisuutena. Toisin kuin ehkä iäkkäiden seurakuntalaisten kohdalla, joiden kristillistä kulttuuria on kuulla sanaa esimerkiksi papin puhumana, lapsiperheiden ja yleensä nuoreman sukupolven kristilliselle kulttuurille on ominaista osallistua ja olla jakamassa kristinuskoa ja vielä niin, että siinä kuuluu heidän oma tapansa uskoa ja ilmaista uskoaan.

Puhutaan käyttäteorioista, joten voitaneen puhua myös käyttäteologiasta. Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan käytänteistä, arjesta, toiminnasta ja puheista nouseva käyttäteologia mitä luultavimmin kommunikoi alalle kouluttautuvien ammatillisen ja hengellisen kasvun vuosina siten, että seurakunta näyttäytyisi vahvemmin potentiaalisena työpaikkana jo opintojen alkuvaiheessa. Tutkimuksessa oli nähtävissä, kuinka opiskelijoiden suhtautuminen seurakuntaan tulevana työpaikkana muuttui huomattavasti, kun he työssäoppimisjaksolla tutustuivat seurakuntaan ja sen toiminnallisuuteen.

Kirkon käyttämä kieli vieraannuttaa, toiminta tekee tutuksi. Reformaation alkuperäisen periaatteen mukaisesti teologian haasteena on löytää hengellisyydelle sopiva kieli ja jatkuvasti tarkistaa, miten hyvin perimämme kieli toimii tässä päivässä, mitä voidaan uudistaa ja kenen kokemuksen ja näyn pohjalta tämä tapahtuu.² Lastenohjaajaksi opiskelevia kuvaa parhaiten heidän halunsa hoivata lapsia ja auttaa perheitä eli niin sanottu diakoninen kristillisuus. Kirkko haluaa hoitaa ihmisten ja maailman haavoja eikä kääntyä sisäänpäin.

2 Stjerna 2016, 141.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Alakangas, Aulikki

- 2017 Monen polven perhekerho tarjoaa maallista ja taivaallista hyvää.
<https://www.kotimaapro.fi/artikkeli/monen-polven-perhekerho-tarjoaa-maallista-ja-taivaallista-hyvaa/> (viitattu 21.2.2017).

Alopaeus-Karhunen, Pirkko & Wennermark, Pirjo-Liisa

- 2008 Evankelisluterilaisen kirkon lapsityön historiaa. – Lapsityön käsikirja. Toim. Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari. Helsinki: Kirjapaja. 13–24.

Ammerman, Nancy T.

- 1997 Golden Rule Christianity: Lived Religion in the American Mainstream. – Lived Religion in America. Ed. by David Hall. Princeton, NJ: Princeton University Press. 196–216.
- 2013 Sacred Stories, Spiritual Tribes. Finding Religion in Everyday Life. New York: Oxford University Press.
- 2016 Lived Religion as an Emerging Field: An Assessment of its Contours and Frontiers. – Nordic Journal of Religion and Society 29/2, 83–99.

Billett, Stephen

- 2006 Relational Interdependence Between Social and Individual Agency in Work and Working Life. – Mind, Culture, and Activity 13/1, 53–69.

Borg, Marcus J.

- 2016 Kristinuskon sydän. Uudelleen löydetty usko. Suom. Kari Kuula. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoda.

Ciarrochi, Joseph & Heaven, Patrick C.L.

- 2012 Religious Values and the Development of Trait Hope and Self-Esteem in Adolescents. – Journal for the Scientific Study of Religion 51/4, 676–688.

Davie, Grace

- 2000 Religion in Modern Europe. A Memory Mutates. Oxford: Oxford University Press.
- 2011 Thinking Sociologically About Religion: A Step Change in The Debate? Guiding papers series. The Arda. Association of Religion Data Archives. Quality Data on Religion. University Park, PA: The Association of Religion Data Archives.

Furseth, Inger & Repstad, Pål

- 2006 An Introduction to the Sociology of Religion. Aldershot: Ashgate.

Giddens, Anthony

1991 *Modernity and Self-Identity*. Oxford: Polity Press.

Hagman, Patrik

2016 Halpaa armoa vai kristillistä vastarintaa? – Armon horisontit: huomisen luterilaisuus. Toim. Anna-Kaisa Inkala & Jyri Komulainen. Helsinki: Kirjapaja. 89–102.

Hallamaa, Jaana

2017 Kunnollisuuden moraalista aikuiseen lähimmäisenrakkauteen. – Sisäänkäyntejä Raamattuun. Tulkitsijan käsikirja. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen & Kalevi Virtanen. Kirjapaja: Helsinki, 207–226.

Heelas, Paul & Woodhead, Linda

2005 *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell.

Hemming, Peter J. & Madge, Nicola

2011 Researching children, youth and religion: identity, complexity and agency. – *Childhood* 19/1, 38–51.

Hervieu-Leger, Daniele

2000 *Religion as a Chain of Memory*. Transl. by Simon Lee. Cambridge: Polity Press.

Heusala, Maarit

2004 Kohti kehittyvää ammatti-identiteettiä: työelämätuutorointia opiskelijoille. Helian julkaisusarja C 8. [Helsinki]: Helia Ammatillinen korkeakoulu.

Huhtala, Riitta

2012 Lastenohjaajien käsitys kristillisestä kasvatuksesta. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Hytönen, Maarit

2014 Elämäntehtävästä harrastukseksi? Kutsumusajattelu ja sen rooli Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. – Leikkauspintoja kirkon jäsenyyteen. Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Hanna Salomäki. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 35. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/\\$FILE/verkkojulkaisu35.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/$FILE/verkkojulkaisu35.pdf) (viitattu 11.12.2017).

2016 Kristillisen perinteen välittyminen. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 110–145.

Häkkinen, Seppo

- 2010 Ihanne ja todellisuus: jäsenyyteen sitoutuminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1960-luvulta 2000-luvulle. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 108. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- 2013 Rohkeasti luterilainen. Helsinki: Kirjapaja.

Häkkinen, Urpo

- 2013 Muutosta kohti – Kirkon ydinosaamiskuviot osaamisen kartoittamisen välineenä. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö. Pieksämäki: Diakonia- ammattikorkeakoulu.

Ipgrave, Julia & McKenna, Ursula

- 2008 Diverse Experiences and Common Vision: English Students' Perspectives on Religion. – Encountering Religious Pluralism in School and Society. A Qualitative Study of Teenage Perspectives in Europe. Ed. by Thorsten Knauth, Dan-Paul Jozsa, Gerdien Bertram-Troost & Julia Ipgrave. Religious Diversity and Education in Europe Series. Münster: Waxmann. 133–147.

Jantunen, Kai

- 2004 Monitaitaja ja kasvattaja – ammattina seurakunnan nuorisotyö. Suomen evankelisluterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajan viran kehittämistarpeet. Ylemmän pastoraalitutkimuksen tutkimus, käytännöllinen teologia. Mikkeli: Mikkelin hiippakunnan tuomiokapituli.

Juntunen, Elina

- 2012 Onko diakonian tutkimus uhka vai mahdollisuus diakoniatyölle? – Diakonian tutkimus 2, 232–239.

Kallunki, Valdemar

- 2008 Kirkon etuoikeus vai modernia yhteistyötä? Kuntien ja seurakuntien yhteistyö sosiaali- ja kasvatustyössä. – Kunnallistieteellinen aikakauskirja 36/3, 289–318.
- 2014 Yhteistyön kolmas polku – palvelurooli kirkon yhteiskunnallisen aseman uudistajana. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 40. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/7FEB3DBFA644ABE5C2257E2E0012D56B/\\$FILE/Kallunki%20sarjajulkaisu%2040%20painoon.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/7FEB3DBFA644ABE5C2257E2E0012D56B/$FILE/Kallunki%20sarjajulkaisu%2040%20painoon.pdf) (viitattu 4.1.2018).

Kantola, Hanna

- 2015 Hiljainen tieto kirkon lastenohjaajien sanoittamana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kantola, Ilkka

- 2008 Lapsityön teologian edellytyksiä. – Lapsityön käsikirja. Toim. Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari. Helsinki: Kirjapaja, 105–118.

Ketola, Kimmo

- 2007 Spiritual Revolution in Finland? Evidence from Surveys and the Rates of Emergence of New Religious and Spiritual Organisations. – *Nordic Journal of Religion and Society* 19/1, 29–40.
- 2011 Suomalaisten uskonnollisuus. – Kimmo Ketola & Kati Niemelä & Harri Palmu & Hanna Salomäki. *Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatusta, moraali, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 9*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 7–24.
- 2016 Luterilainen usko nykyajan Suomessa. – Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. *Osallistuva luterilaisuus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 47–87.

Ketola, Kimmo & Hytönen, Maarit & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena

- 2016 *Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Ketola, Kimmo & Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati

- 2007 Näkyykö usko elämässä? – Uskonnollisuuden vaikutus suomalaisten asenteisiin, arvomaailmaan ja moraalikäsitteisiin. – Sami Borg & Kimmo Ketola & Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä & Pertti Suhonen. *Uskonto, arvot ja instituutiot. Suomalaiset World Values -tutkimuksissa 1981–2005. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (FSD). 60–85.

Kirkkohallituksen päätös

- 2017 Kirkkohallituksen päätös Nro 124 tietyiltä hengellisen työn viranhaltijoilta vaadittavista tutkinnoista. Annettu Helsingissä 24 päivänä tammikuuta 2017. <http://kappeli.evl.fi/Kirkkolainsaadanto.nsf/fa46a819de58e4cdc2257784004024c3/f4fd477e66c686f1c22580bc00413ec6?OpenDocument> (viitattu 11.12.2017).

Kirkkojärjestys

- 1993 Kirkkojärjestys. – Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/jantasa/1993/19931055> (viitattu 11.12.2017).

Kirkollisten toimitusten kirja

- 2003 Kirkollisten toimitusten kirja. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III, Osa 1 Kasuaalitoimitukset. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. Helsinki: Kirjapaja.

Kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosaaminen

- 2010 Kirkon hengellisen työn työntekijän ydinosaaminen 14.6.2010. – Sakasti. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/hengellinen_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/hengellinen_yo.pdf) (viitattu 7.11.2017).

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2015

- 2016 Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 49. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö

- 2016 Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 47. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kokkonen, Jarmo

- 2014 Kristillisen kasvatuksen kahdeksan vuosikymmentä. – Kasvatus & Aika 8/3, 85–89.

Kopperi, Kari

- 2015 Ristin rakkaus: matka Lutherista suomalaisen seurakuntaelämään. Helsinki: Kirjapaja.

Kupila, Päivi

- 2007 ”Minäkö asiantuntija?” Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 302. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lapset seurakuntalaisina

- 2013 Lapset seurakuntalaisina -kehittämisasiakirja. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/KH_lapset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/KH_lapset_www.pdf) (viitattu 11.12.2017).

Lapsi on osallinen

- 2008 Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. http://nuorikirkko.fi/wp-content/uploads/2016/09/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf (viitattu 11.12.2017).

Lastenohjaajan ydinosaaminen

- 2010 Lastenohjaajan ydinosaaminen. 14.6.2010. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/lastenohj_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/lastenohj_yo.pdf) (viitattu 11.12.2017).

Launonen, Pekka

- 2005 Kirkon työntekijäksi? Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajakoulutukseen hakeneet vuonna 2004. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D Työpapereita 36. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- 2007 Kirkon työntekijäksi kasvamassa. Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2006. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke. 2. Tutkimusraportti. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D Työpapereita 42. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
 - 2009 Kasvu kirkon työntekijäksi. Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2008. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 22. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lehtipuu, Outi & Aspinen, Mika & Hakola, Raimo & Heimola, Minna & Huttunen, Niko
- 2016 Hyvä osa. Kirkkokäsikirjan evankeliumitekstien kommentaari 2.vuosikirja. Kirjapaja: Helsinki.
- Luomanen, Petri
- 2017 Uusi testamentti kristillisen etiikan perustana. – Sisäänkäyntejä Raamattuun. Tulkitsijan käsikirja. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen & Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 181–206.
- Löwheim, Mia
- 2011 Mediatization of religion: A critical appraisal. – Culture and Religion 12/2, 153–166.
- Niemelä, Kati
- 1999 Teologiksi? Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uravalintamotiivit ja ammatillinen suuntautuminen. Kirkon tutkimuskeskus, Sarja A Nro 73. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
 - 2004 Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineissa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 85. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
 - 2013 Muuttuvaa teologikuntaa tutkimassa. – Teologiksi kasvamassa. Koulutusalan valinta, opiskeluprosessi ja ammattiin suuntautuminen. Toim. Kati Niemelä ja Veli-Matti Salminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
 - 2014 Kutsumusta, auttamista ja itsensä toteuttamista. Pappien ja kanttorien suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisten kyselyssä 2014. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 38. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/25A061BE3EE694BCC2257E2E0012D562/\\$FILE/Julkaisu%2038.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/25A061BE3EE694BCC2257E2E0012D562/$FILE/Julkaisu%2038.pdf) (viitattu 4.1.2018).
 - 2015 ‘No Longer Believing in Belonging’: A Longitudinal Study of Finnish Generation Y from Confirmation Experience to Church-leaving. – Social Compass 62/2, 172–186.

Niemelä, Kati & Salminen, Veli-Matti (toim.)

- 2013 Teologiksi kasvamassa. Koulutusalan valinta, opiskeluprosessi ja ammattiin suuntautuminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Ora-Hyytiäinen, Elina

- 2004 Auttajasta reflektiiviseksi sairaanhoitajaksi. Ammattikorkeakouluopiskelijan kasvu ja kehittyminen ammattiin. Acta Universitatis Tamperensis 1032. Tampere: Tampereen yliopisto.

Pessi, Anne Birgitta

- 2016 Dazed and Amazed by Moonlight – Exploring the Entanglements of Sense of Meaning & Well-being. Keynote. Nordic Conference for the Sociology of Religion. Helsinki, August 17–19, 2016.

Pessi, Anne Birgitta & Jeldtoft, Nadia

- 2012 Authenticity Matters: Reflections from Lutheran and Muslim Perspectives of Individual Religiosity in Post-Secularity. – Post-Secular Society. Toim. Peter Nynäs, Mika Lassander & Terhi Utriainen. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers. 157–186.

Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.)

- 2011 Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Petrelus, Päivi

- 2004 Naistapaiset hoiva- ja lähestymistavat sosiaalityössä. – Sukupuoli ja sosiaalityö. Toim. Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelus. Jyväskylä: PS-kustannus 47–75.

Piispainkokouksen suositus

- 2009 Piispainkokouksen suositus seurakunnan lastenohjaajan tehtävään kelpoistavasta tutkinnosta 9.9.2009. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/38A9A02500E0C373C22577A60025D036/\\$FILE/LASTENOHJAAJA-SUOSITUS.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/38A9A02500E0C373C22577A60025D036/$FILE/LASTENOHJAAJA-SUOSITUS.pdf) (viitattu 7.12.2017).

Pitkänen, Netta

- 2012 Sisäinen kutsumus ja Jumalan johdatus. Lastenohjaajien näkemyksiä kutsumuksesta ja sen arvioituista vaikutuksista koulutuksen- ja ammatinvalintaan sekä työelämään. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Pohjola, Kirsi

- 1999 Naisten salaiset maailmat. SoPhi. Jyväskylän yliopisto.

Pohjola, Anneli & Seppänen, Marjaana & Pessi, Anne Birgitta

- 2011 Auttamistyön teoria – keskustelua sosiaalityön ja diakoniatyön teoriasuhteista. – Diakonian tutkimus 2, 189–198.

Pulkinen, Hanna

- 2017 Lapsen osallisuus – iloa ja innostusta. <https://vasu2017kirkossa.wordpress.com/2017/10/09/lapsen-osallisuus-iloa-ja-innostusta/> (viitattu 3.1.2018).

Rantala, Krister & Battilana, Mari

- 2015 Osaava lastenohjaaja. Osaamiskartoitus Suomen ev.lut. kirkon lastenohjaajille. Helsinki: Kirkkohallitus, Turku: Turun kristillinen opisto.

Ritokoski, Sami & Valtonen, Minna

- 2003 Miten suunta löytyy? Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat kutsumusta, ammatillista identiteettiä ja työhön sijoittumista pohtimassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B Raportteja 15. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Salo, Eeva

- 2006 Kirkon virkaan opiskelevien hengellinen kasvu ja sitoutuminen kirkkoon. Selvitys kirkolliskokouksen yleisvaliokunnan mietinnön 6/2004 pohjalta. Suomen ev.lut.kirkon keskushallinto. Sarja C 2006:4. Helsinki: Kirkkohallitus.

Salomaa, Heikki

- 2013 Joensuun teologian maisterit matkalla työelämään? – Teologiksi kasvamassa. Koulutusalan valinta, opiskeluprosessi ja ammattiin suuntautuminen. Toim. Kati Niemelä & Veli-Matti Salminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 183–204.

Salomäki, Hanna

- 2008 Kirkolliselle alalle hakeneiden uskonnollinen tausta ja uranvalinta. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, Tutkimusraportteja A. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Simojoki, Henrik

- 2010 Jumalan käsi suojelee minua. Lastenteologian näkökulmia varhaiskasvatukseen. – Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Toim. Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi. Helsinki: Lasten Keskus. 69–86.

Stjerna, Kirsi

- 2016 Olemme kaikki hengellisiä: luterilaisen armon spiritualiteetti. – Armon horisontit. Toim. Anna-Kaisa Inkala & Jyri Komulainen. Helsinki: Kirjapaja. 133–148.

Tarkiainen, Tiina

- 2006 ”Se on tosiaan tehtävä se ilo tänne”. Tutkimus hoivasta, tunteista ja ammatillisuudesta vanhussosiaalityössä naisnäkökulmasta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Tedre, Silva

- 1999 Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Tynjälä, Päivi

- 2003 Oppiminen koulutuksen ja työelämän välisessä vuorovaikutuksessa. – Ammattikasvatuksen aikakauskirja 3, 8–20.

Utriainen, Terhi

- 2014 Enkeliuskon lumo. – Kiistelty usko. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 36. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D2115AAF716AF199C2257E2E0012D555/\\$FILE/verkkojulkaisu36.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D2115AAF716AF199C2257E2E0012D555/$FILE/verkkojulkaisu36.pdf) (viitattu 8.12.2017).
- 2016 Enkelit suomalaisten naisten uskonnossa. – Miten Suomi uskoo? Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran symposiumissa marraskuussa 2015 pidetyt esitelmät. Toim. Joona Salminen. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 284. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura. 126–145.

Valtonen, Minna

- 2009 Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta. Kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien spiritualiteetin ja ammatillisen identiteetin muotoutuminen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia, 23. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 1 liite.
- 2015 Lapsityönohjaajasta kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. – DIAKpedalla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta. Toim. Raili Gothóni, Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen & Marjo Kolkka. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak opetus 1. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 185–201.
- 2016 Lapsilähtöisiä kehittäjiä ja diakonisesti suuntautuneita sosiaalipedagogeja. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi opiskelevien ammatillisen identiteetin rakentuminen. – Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. Toim. Minna Valtonen & Päivi Sutinen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak Työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 23–56.

Valtonen, Minna & Sutinen, Päivi

- 2016 Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetyön toimintakentät ja mahdollisuudet. – Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. Toim. Minna Valtonen & Päivi Sutinen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak Työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 15–20.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (VASU2017)

- 2016 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, Määräykset ja ohjeet 2016:17. Otettu käyttöön 1.8.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf (viitattu 11.12.2017).

Vikström, Björn

- 2017 Kertomus ja kolahdus. Kristityn identiteetti syntyy kertomuksista. – Sisäänkäyntejä Raamattuun. Tulkitsijan kirja. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen & Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 113–136.

Voas, David

- 2009 The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe. – European Sociological Review 25/2, 155–168.

Woodhead, Linda

- 2009 Old, New, and Emerging Paradigms in the Sociological Study of Religion. – Nordic Journal of Religion and Society 22/2, 103–121.

LIITTEET

Liite 1.

Kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohtia ja linjauksia. Kirsi Pohjolan tiivistelmä Minna Valtosen artikkelista Lapsityönohjaajasta kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. – DIAKpedalla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta. Toim. Raili Gothóni, Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen & Marjo Kolkka. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak opetus 1, 2015. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 185–201.

Kirkon varhaiskasvatuksen asiantuntijat

Tällä hetkellä seurakuntien varhaiskasvatuksen toimijoina ovat lastenohjaajat, lapsityönohjaajat/varhaiskasvatuksen ohjaajat ja perhetyöstä tai varhaiskasvatuksesta vastaavat papit sekä vapaaehtoiset. Lastenohjaajilla on lapsi- ja perhetyön perustutkinto, joka on 180 osaamispisteen laajuinen toisen asteen koulutus.¹ Koulutus antaa kelpoisuuden myös kuntien varhaiskasvatuksen, perhetyön ja lastensuojelun tehtäviin. Seurakunnissa lastenohjaajien tehtävänä on työskennellä lasten ja perheiden parissa. Lastenohjaaja huolehtii lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Työn lähtökohtana on kristilliseen uskoon perustuva arvo-osaaminen. Lastenohjaajat työskentelevät esimerkiksi päiväkerhoissa ja perhekerhoissa sekä toteuttavat aamu- ja iltapäivätoimintaa. Työtehtäviin voi sisältyä myös leiri- ja retkitoimintaa sekä yhteistyötä päiväkotien kanssa.

Miten kirkon lastenohjaajan ammatti on kehittynyt? Mistä ja miten muodostui ammatti, joka on seurakunnissa yhtä yleinen kuin pappi? Kirkollisella lapsityöllä on pitkät perinteet. Toiminta kehittyi 1800-luvulla pyhäkoulutoimintana. Seurakuntien päiväkerhotoiminta luotiin 1940-luvun jälkipuoliskolla vastaamaan lasten kasvatusta koskeviin haasteisiin. Lastenohjaajat toimivat pitkään vapaaehtoistyön luonteisesti. Koulutus on kehittynyt vähitellen niin, että nykyään lastenohjaajan ammattiin valmistutaan suorittamalla 120 opintoviikon laajuinen lapsi- ja perhetyön perustutkinto, joka on humanistisen ja kasvatusalan toisen asteen ammatillinen perustutkinto. Tutkinto sisältää piispainkokouksen päätöksen mukaisesti vähintään 35 ov. teologisia sekä seurakunnan ja kirkon työhön liittyviä opintoja. Tutkinnon suorittanut voi toimia myös kunnan päivähoidon, perhepäivähoidon sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan tehtävissä. Tutkinnon voi suorittaa ammatillisena peruskoulutuksena tai näyttötutkintona.

¹ Piispainkokouksen suositus 2009, 92–97.

Nykyisin lastenohjaajien työnkuvan perusta rakentuu enää harvoin ainoastaan kirkon varhaiskasvatuksen perinteisen kulmakiven eli päiväkerhotyön ympärille, kuten alun johdannossa puhuttiin. Lastenohjaajien varhaiskasvatuksellisiin toimintaympäristöihin kuuluvatkin kiinteästi muun muassa perhekerhot, aamu- ja iltapäivätoiminta sekä yhteiskunnan varhaiskasvatuksen kanssa tehtävä yhteistyö. Rantala toteaa tutkimuksessaan, että lastenohjaajien kristillisen kasvatuksen osaaminen on kehittynyt toimintaympäristöjen ja sisältöjen moninaistumisen edellyttämällä tavalla.²

Käsite varhaiskasvatus otettiin kirkossa käyttöön 1960-luvulla, ja sillä haluttiin korostaa kokonaisvaltaista kristillistä kasvatusajattelua. Rinnakkaisena käsitteenä käytetään lapsi- ja perhetyön käsitettä, mutta nykyiset kirkon kasvatusta koskevat linjat painottavat nimenomaan varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatus toteutuu seurakunnissa pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä kanssa. Sen raamatulliset lähtökohdat löytyvät kaste- ja lähetykskäsystä (Matt. 28:18–20) ja lasten evankeliumista (Mark. 10:13–16.) Kirkon varhaiskasvatuksen ensisijaisena tehtävänä on tukea perheissä tapahtuvaa kristillistä kasvatusta.

Raamatullisten ja teologisten lähtökohtien lisäksi kirkon varhaiskasvatusta ja sen kehittämistä ohjaavat kirkkojärjestykseen kirjatut kasvatusta koskevat pykälät sekä erilaiset kirkon piirissä laaditut kehittämisasiakirjat ja strategiat. Kirkkojärjestyksessä todetaan lyhyesti, että vanhemmille on annettu tehtävä antaa lapsille kristillistä kasvatusta ja tunnustuksen mukaista opetusta (KJ 3:1). Seurakunnat ja kummit tukevat vanhempia tässä tehtävässä. Lisäksi seurakunnan tulee huolehtia eri-ikäisten kristillisestä kasvatuksesta (KJ 3:2).

Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö -strategia (2007) korostaa kotien merkitystä kristillisen identiteetin rakentumisen paikkana. Kirkon tehtävänä on rohkaista vanhempia tuomaan lapsiaan seurakunnan yhteyteen, mutta pitää myös huolta siitä, että seurakunnan toiminnassa otetaan huomioon lasten ja nuorten hengelliset tarpeet. Strategian pohjalta laadittu *Meidän kirkko – kasvamme yhdessä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen linjaus 2015* luo puitteet kaikille kirkon kasvatuksen osa-alueille, myös varhaiskasvatukselle. Nämä edellä kuvatut strategia ja linjaus vaikuttavat vuonna 2013 julkaistun *Lapset seurakuntalaisina* -kehittämisasiakirjan taustalla.

Lapset seurakuntalaisina -kehittämisasiakirjan mukaan kirkon varhaiskasvatuksen peruslähtökohtana on lapsen ja perheen hyvä elämä, kasvatuskumppanuus perheen kanssa sekä kristillinen usko ja siihen pohjautuvat arvot. Sen peruslähtökohtina ovat näkemykset tradition jakamisen merkityksellisyydestä, kasvatuksen kokonaisvaltaisuudesta, lapsilähtöisyydestä sekä perheen arvostamisesta. Lapsen kasvun tukemisessa korostuvat kasvatuksen kokonaisvaltaisuus, varhaispedagoginen

2 Rantala 2015, 35–36.

osaaminen, lapsilähtöisyys ja perheen arvostaminen. Kehittämisasiakirja korostaa lapsen ja lapsuuden arvoa ja ainutlaatuisuutta. Siinä todetaan muun muassa, että lapset ovat ”seurakunnan aarre ja siunaus”. Seurakunnan tulisi Jeesuksen esimerkin mukaisesti nostaa lapset keskele seurakuntaa, esimerkiksi aikuisille.

Samalla *Lapset seurakuntalaisina* -asiakirjassa painotetaan vanhemmuuden ja perheen merkitystä: kotia ja omaa perhettä pidetään lapsen tärkeimpänä kasvuympäristönä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa syntyvä lapsen ja vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde muodostaa perustan lapsen jumalasuhteen rakentumiselle. Seurakunnan rooli varhaiskasvatuksessa ymmärretään ensisijaisesti kasvatuskumppanuudeksi lapsen perheen kanssa: ”Seurakunnan tehtävänä on kulkea vanhempien rinnalla tukien ja rohkaisten vanhemmuuden ja kasvatuksen moninaisissa kysymyksissä”.

Kirkon varhaiskasvatuksen ja siihen liittyvän koulutuksen kehittyminen.

Kirkon varhaiskasvatuksen toteuttaminen on aina sidoksissa kontekstiin. Yhteiskunnassa ja kirkossa ja perheiden arjessa tapahtuneet muutokset ovat haastaneet kirkossa työskenteleviä ideoimaan ja kehittämään uusia toimintamuotoja sekä rakentamaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Aikojen saatossa kirkossa onkin kehitetty uusia toimintamalleja vastauksena perheiden ja lasten tarpeisiin.

Kirkon varhaiskasvatuksen ensimmäisenä juurena voidaan pitää pyhäkoulutyötä. Se käynnistyi eri puolilla Suomea jo 1700-luvun lopulla. Tällä hetkellä pyhäkoulu määritellään seurakunnan järjestämäksi toiminnaksi, joka on suunnattu pienille ja kouluikäisille lapsille. Pyhäkoulu on lasten jumalanpalvelus, mutta siinä on myös kerhon elementtejä. Pyhäkoulujen opettajina toimivat yleensä vapaaehtoiset, ja työn koordinointi on usein sisällytetty jonkun seurakunnan työntekijän tehtäviin. Usein se kuuluu juuri varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtäviin.

Varhaiskasvatuksen toinen juuri on päiväkerhotyössä. Ensimmäinen päiväkerho pidettiin 1945 Turussa vastauksena vanhemmilta tulleeeseen toiveeseen. Sodanjälkeisessä Suomessa elettiin murrosvaihetta ja naisten työssäkäynti lisääntyi. Muuttuvassa tilanteessa perheet tarvitsivat tukea. Joitakin vuosia myöhemmin toiminta alkoi Tampereella ja sen jälkeen Helsingissä. Alkuvaiheen päiväkerhotoiminnassa painottuivat sekä kristillinen varhaiskasvatus että diakoninen ulottuvuus.

Päiväkerhoja pitivät alkuvaiheessa enimmäkseen diakonissat ja tyttötyöntekijät. Tampereella päiväkerhon tavoite oli aluksi diakoninen: äideille tarjottiin tilaisuus hoitaa asioitaan ja jättää lapsensa ”seurakunnallisen kaitsijan valvontaan”.

Kun päiväkerhotoiminta kehittyi nopealla vauhdilla, kerhojen ohjaajilla ei alkuvaiheessa ollut koulutusta tehtävänsä. Suurimmissa kaupunkiseurakunnissa palkattiin päiväkerhojen toiminnanohjaajiksi lastentarhanopettajia, sillä kerhoissa käytettiin lastentarhoille ominaisia työtapoja, ja jotkut kerhot kokoontuivat jopa viitenä päivänä viikossa. Päiväkerhojen suosion kasvaessa oli selvää, että oli aloitettava myös lastenohjaajien koulutus. Vuonna 1969 järjestettiin ensimmäinen

pitkä lastenohjaajien kurssi, ja seuraavana vuonna Piispainkokous antoi ohjeet lastenohjaajien koulutusta varten.

1980-luvulla kirkon lapsityö laajeni erityisesti perhetyön suuntaan. Laaja-alaiseen varhaiskasvatukseen sisällytettiin pyhäkoulun ja päiväkerhon lisäksi perhetyö eri muotoineen sekä iltapäiväkerhotoiminta. Tämä kaikki merkitsi myös koulutuksen kehittämistä ja laaja-alaistaamista. Vuonna 1995 astui voimaan Piispainkokouksen hyväksymä uusi lapsityönohjaajan virkaan kelpoistava lapsityönohjaajan erikoistumiskoulutus sekä lapsityönohjaajan ammattinimike. Vähän myöhemmin pyhäkoulunopettajien ja päiväkerhon toiminnanohjaajien ammattijärjestöt yhdistyivät ja muodostettiin Kirkon lapsityönohjaajat ry.

Diakissa vuonna 2012 käynnistyneet kirkon varhaiskasvatuksen ammattikorkeakouluopinnot ovat luonteva jatkumo yhteiskunnassa, kirkossa ja koulutuksessa tapahtuneelle kehitykselle. Sosionomiopinnot rakentavat laaja-alaista, koko ihmisen elämänkaarta ja yhteiskunnan palvelujärjestelmää koskevaa asiantuntijuutta. Varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot antavat valmiuksia kohdata erilaisissa tilanteissa olevia lapsia ja perheitä. Kirkon alan opintojen myötä opiskelijalle rakentuu taito ymmärtää kristinuskon ominaislaatua ja valmiuksia tehdä hengellistä työtä. Opiskelu ja yhteistyö moniammatillisissa ryhmissä tarjoavat mahdollisuuksia erilaisten verkostojen rakentamiseen ja työn kehittämiseen.

Liite 2. Kirkon lastenohjaajien ydinosaamisen kuvaus

Lastenohjaajan ydinosaaminen 14.6.2010

Ammatin kuvaus

Seurakunnan varhaiskasvattajana lastenohjaaja toimii varhaiskasvatuksen pedagogisten periaatteiden sekä kirkon kastekasvatuksen pohjalta. Lastenohjaaja kuuluu seurakunnan hengellisen työntekijöiden 1 henkilöstöryhmään. Ammatti perustuu kasvattajuuteen ja kasvatustietoisuuteen, joka rakentuu lapsen ja perheen, kirkon arvopohjan ja ympäröivän yhteiskunnan kokonaisvaltaisesta ymmärtämisestä. Tämä konkretisoituu kasvattajan toiminnassa lasten, perheiden ja niiden lähiyhteisöjen kanssa.

Seurakunnan lastenohjaajan päätehtävänä on työskennellä lasten ja perheiden kanssa ja tukea kristillistä kasvatusta ja hengellistä kasvua. Hän työskentelee sekä alle kouluikäisten että kouluikäisten lasten kanssa. Kasvatus- ja ohjaustehtävässään lastenohjaaja huolehtii lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Lastenohjaajan tulee osata kohdata lapsi niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenä. Hänen tulee myös osata kuunnella lasta ja perhettä sekä työskennellä varhaisen tukemisen periaatteiden mukaisesti.

Lastenohjaaja kohtaa vanhemmat lähes joka päivä erilaisissa tilanteissa. Työssä korostuu kasvatuskumppanuus, jossa kuunnellaan vanhempien mielipiteitä, ajatuksia ja toiveita lapsen kasvatukseen liittyen. Lastenohjaaja pyrkii omalla toiminnallaan edistämään perheiden hyvinvointia, perheiden välistä yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuullisuutta lasten kasvatuksessa. Lastenohjaajalla on valmiuksia toimia lasten suojelun periaatteiden mukaisesti. Lastenohjaaja toimii aina lapsen etua ajatellen esimerkiksi arvioidessaan päätöksenteon ja oman toimintansa lapsivaikutuksia.

Lastenohjaaja työskentelee moniammatillisessa työyhteisössä ja verkostoissa. Keskeistä on vastuullinen sitoutuminen työyhteisöön, sen perustehtävään sekä kestävästi sän sstehtäväkehittämiseen. Lastenohjaaja tekee vuorovaikutteista yhteistyötä muiden lapsen kasvatukseen osallistuvien kanssa.

Lastenohjaaja edistää kasvua tukevaa toimintaympäristöä. Esteettinen ympäristö antaa mahdollisuuden hiljentymiseen, pohdintaan ja omaan rauhaan, mutta myös toiminnallisuudelle, itseilmaisulle ja liikunnalle varataan tilaa.

Lapsi- ja perhetyön perustutkinto (120 ov) on toisen asteen ammatillinen perustutkinto, joka kelpoistaa seurakuntien lastenohjaajan sekä kuntien varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja perhetyön tehtäviin. Tutkinto sisältää piispainkokouksen päätöksen mukaisesti vähintään 35 ov teologisia sekä seurakunnan ja kirkon työhön liittyviä opintoja.

Lastenohjaajan tehtävään suositellaan piispainkokouksen 9.9.2009 antaman päätöksen mukaisen tutkinnon tai piispainkokouksen aikaisempien päätösten mukaisen koulutuksen tai tutkinnon suorittamista.

Ydinsaamisalueet ja -sisällöt

Ydinsaamisalueet eivät ole toisistaan irrallisia, vaan liittyvät toinen toisiinsa muodostaen lastenohjaajan ammatin kokonaisuuden. Vaikka vain yksi ydinsaamisalueista on nimetty hengellisen työn osaamisen alueeksi, on myös kolmeen muuhun osaamisalueeseen kirjattu kirkon ja seurakunnan työn kannalta keskeisiä osaamisalueita. Ohjaus- ja vuorovaikutustaidot ovat lastenohjaajan työn perustaitoja, jotka liittyvät kaikkiin neljään ydinsaamisalueeseen. Lastenohjaaja tekee työtään lasten ja perheiden kanssa. Työn lähtökohtana on kristilliseen uskoon perustuva arvo-osaaminen.

Ydinsaamisen sisällöt:

Hengellisen kasvun tukemisen osaaminen

- *Kristillinen kasvatustieteellinen perusta*; teologinen ja varhaiskasvatuksellinen perusta, tavoitteet, menetelmät
- *Uskontokasvatustieteellinen perusta*; uskontokasvatuksen perusta, sen eri muodot varhaiskasvatuksessa ja koulussa, uskontokasvatuksen yhteistyö yhteiskunnan varhaiskasvatuksen kanssa, päivähoiton uskontokasvatuksen mentorina toimiminen
- *Kristillinen arvopohja*; kastekasvatustieteellinen perusta, eettiset periaatteet, kristillinen ihmiskäsitys
- *Jumalanpalvelus- ja ehtoolliskasvatustieteellinen perusta*
- *Lapsen ja aikuisen sielunhoidollinen kohtaaminen*; uskonnollisten kysymysten kuuleminen ja niistä keskusteleminen, hengellinen ohjaus

Pedagoginen osaaminen

- *Kasvatustietoisuus*; oma kasvatuskäsitys, ajanmukainen ammatin kasvatustieteellinen ja varhaiskasvatuksellinen perusta, pedagogiset taidot, tunnetaidot
- *Työ lasten kanssa*; lasten kehitysvaiheiden tunteminen, lapsen kohtaaminen ja ohjaaminen yksilönä ja ryhmässä, perushoito, turvallisen oppimis- ja kasvuympäristön kehittäminen, lastensuojelun toimintatapojen tunteminen, mediakasvatustieteellinen perusta
- *Työ perheiden kanssa*; perheiden moninaisuuden ymmärtäminen, lapsen aseman tunnistaminen perheessä, kasvatuskumppanuus, perhetyön laaja-alaisuus, verkko-osaaminen
- *Työ erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kanssa*; erityispedagoginen perusta, tuen muodot ja menetelmät

- *Työ monikulttuuristen ja maahanmuuttajaperheiden kanssa*; suomalaisen ja luterilaisen kulttuurin tiedostaminen, erilaisuuden kohtaaminen, monikulttuurinen kasvatustyö

Organisaatio- ja kehittämisosaaminen

- *Oma ammatillinen kasvu*; kehittävä työote, ammatti-identiteetin kehittyminen, itsearviointi, työuran vaiheiden tiedostaminen, ammattitaidon kehittäminen
- *Tiimin ja työyhteisön jäsenyys*; tiimityön osaaminen, toiminnan ja talouden suunnittelu, vastuullisuus ja sitoutuminen työhön, työyhteisö- ja alaistaidot
- *Työhyvinvoinnista huolehtiminen*
- *Työssäoppimisen ohjaaminen*; työpaikkaohjaajana, mentorina tai arvioitsijana toimiminen, vastavuoroinen kehittyminen
- *Innovatiivinen kehittäminen*; seurakunnan varhaiskasvatuksen sekä ammatillinen kehittäminen

Yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen

- *Julkisen ja kolmannen sektorin kanssa tehtävä moniammatillinen verkostotyö*; seurakunnan varhaiskasvatuksen arvopohjan ja näkemyksen edustaminen verkostoissa
- *Yhteisöllinen ja osallistava työote*; paikallisen kulttuurin huomioiminen, lähiyhteisöjen kanssa tehtävä työ, lasten ja nuorten kuuleminen
- *Tuki- ja auttamisjärjestelmien kokonaisuus*; varhainen tukeminen ja puuttuminen, lasten suojeleminen, ennalta ehkäisevä työ, perheiden neuvonta ja rohkaisu tuki- ja auttamispalvelujen käyttämiseen
- *Kestävä kehitys osana työtä*
- *Seurakunnan varhaiskasvatuksen ja perhetyön palvelujen viestintä ja markkinointi*

Kirkon lastenohjaaja antaa kirkolle kasvot tuhansille seurakuntien lapsi- ja perhetoimintaan osallistuville perheille. Lastenohjaajaa ei näy julkisuudessa keskustelemassa kirkon linjasta, mutta hän on se henkilö, joka kuuntelee perheiden ilot ja surut. Ennen kaikkea hän johdattelee lapsiperheitä pyhän piiriin ja kristinuskon pariin: on tulkkina ja ohjaajana hengellisyydelle. Perhetoiminnan ja varhaiskasvatuksen asiantuntijana hän hallitsee varhaiskasvatuksen ajassa vaihtuvat menetelmät.

Lastenohjaajat ovat kirkon suurin työntekijäryhmä pappien ohella. He kohtaavat työssään hyvin paljon seurakuntalaisia, jotka eivät ole perinteisesti mukana kirkon toiminnassa. Kuitenkin lastenohjaajien ammattikunta on vähiten tutkittu kirkon professio.

Kasvu kirkon lastenohjaajaksi -tutkimuksessa seurataan opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden ammatillista ja hengellistä kasvua. Millainen on lastenohjaajien kutsumus työhönsä, ja onko se oikeanlaista kirkon mielestä? Tutkimuksen on toteuttanut YTT, TM Kirsi Pohjola, tutkija ja seurakuntapastori.

KIRKON TUTKIMUSKESKUS⁺

ISBN: 978-951-693-374-3 (pdf)

**SUOMEN⁺
EV. LUT.
KIRKKO**